

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה

הטהורה

של מרת אמונו

הרבנית הצדקנית

מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

הלכות חזרת הש"ץ

א. אף על פי שבימינו הקהל בקיאים בתפילה, בכל זאת חוזר השליח ציבור את התפילה, לקיים תקנת חכמים^א. ועוד שלפי הסוד, חזרת התפילה מעלתה גדולה יותר מתפלת הלחש, כי היא מגעת במקום גבוה ועליון שאין שם אחיזה לקליפות, משא"כ בתפלת לחש^ב.

עיונים והארות

משני דברים תוכל להבין מעלת החזרה, הא' דאומרים אותה בקול רם, והב' דלא ניתן רשות ליחיד לחזור התפילה כי אם דוקא לציבור שהם עשרה. לכך אין לבטל חזרה כלל אלא רק בשעת הדחק שלא נשאר זמן או שהם עשרה בצמצום וברור לו שיש בהם אנשים המזונוים שאין נותנים לבם לחזרה ואפילו על אמנים לא יתנו לב לענות, דאז כל כהאי גוונא יתפלל הש"ץ שלש ראשונות בקול רם עם הציבור כשהם מתפללין בלחש, כדי שיאמרו קדושת נקדישך ונעריצך, ואחר חתימת אתה קדוש גם הש"ץ יסיים התפילה בלחש, ועיין מנחת אהרן (כלל טז אות נז).

ובעוד יוסף חי (פרשת תרומה הלכה א) כתב, בענין החזרה של תפלת העמידה מפורש בשעה"כ (דף לח ע"ב) כי תפלת לחש דעמידה היא בנה"י, אמנם עתה בחזרה היא העולה עוד שלש מדרגות אחרות שהם חג"ת, ולכן צריך עתה לחזור ולעשות כל אותם התיקונים הנזכרים בתפילה של לחש, כי בכל עליית מדרגה יותר עליונה צריכה אל הארות אחרות יתירות, ולכן חוזרין העמידה עצמה ממש. אבל יש הפרש ביניהן שהראשונה היתה בלחש לפי שהיתה עדיין למטה במקום נה"י דז"א אשר יש שם פחד ואחיזה לחיצונים והקליפות כמו שמצינו להרשב"י ע"ה בזוהר מגזים מאד בענין המשמיע קולו בתפלתו שהקליפות אוחזות בתפלתו יען הוא במקום תחתון, אבל עתה בעלותה אל חג"ת דז"א אין שם פחד מן הקליפה ולכן אומרים אותה בקול רם עכ"ל. והטעם שהחזרה היא ברבים שהם עשרה ולא ביחיד כתוב שם שזה יובן במ"ש בזוהר (פ' משפטים דף ק"ז ע"א) בפ' אחרי רבים להטות דאין רבים פחות משלשה ואינן תלת אבהן ועתה שעולין בחג"ת שהם תלת אבהן שבז"א צריך שיהיו ברבים (פי' בעשרה) ולא ביחיד. ע"ש.

וב"כ הכה"ח (סי' קכד ס"ק ב) על הא דאיתא במד' לאחר שסיימו הציבור תפלתן, יחזור ש"צ התפילה, שאם יש מי שאינו יודע להתפלל יכוין למה שהוא אומר, ויוצא בו. וז"ל: זהו לפי הפשט, וידוע שכל דברי רז"ל אף על פי שיש בהם סודות נפלאים אין מגלין אותם ומלבישים אותם בדברי הפשט, אבל בימי רבנו האר"י ז"ל ניתנה רשות לגלות וגילה הסוד של החזרה שמעלתה יותר גדולה מן הלחש ושתייהן חובה כמבואר בשעה"כ (דרוש א' חזרת העמידה) ובפע"ח (שער חזרת העמידה פרק א' ופרק ב' יעו"ש). ולכן האר"י ז"ל בחזרת הש"ץ היה עוצם עיניו ושומע ומתכוין לדברי הש"ץ כמ"ש בשעה"כ (דף ד' ע"א), ופרי עץ חיים (שער הקרבנות פרק ב'), וכן כתב במשנת חסידים (בדרוש שארית האצילות אות א) ולכן אין לבטל החזרה בשום פעם שחרית מוסף ומנחה אלא דוקא במקום דאיכא אונס, וכן כתב בא"ח (שם הלכה ב) יעו"ש. וסדר בחינות התפילות כבר כתבתי אותם בתשובה בסה"ק באר מים חיים בס"ד קחנו משם.

א. שו"ע (סי' קכד סעי' ג). ובב"י (סי' קכד) הביא בשם הר"ר דוד אבודרהם (עמ' קיח) שנשאל הרמב"ם (פאר הדור סי' קמח) קהל שהתפללו וכולם בקיאים בתפילה אם ירד שליח ציבור לפני התיבה ויחזור התפילה בקול רם, והשיב הואיל ותקנו חכמים שירד שליח ציבור לפני התיבה להוציא את מי שאינו בקי לא תהיה חזרת השליח ציבור ברכה לבטלה כלל מפני עיקר התקנה, ואף ע"פ שלא יהיה בקהל מי שאינו בקי כמו שתקנו הקידוש בבית הכנסת (פסחים קא.) והיה עיקר זה מפני האורחים ונתחייבו לאמרו בכל בתי כנסיות ואף על פי שאין שם אורחים, וכמו שתקנו ברכה אחת מעין שבע בשביל המאחרים לבוא בבית הכנסת (שבת כד): ונתחייבו לאמרה תמיד ואף על פי שהיו שם כל הקהל, וכן כל דבר הנתקן בשביל דבר אחר אין ענינו שלא נעשית התקנה ההיא עד שיהיה שם אותו הדבר שנתקנה בשבילו, רק ענינו שנעשה התקנה ההיא על כל פנים גזירה שמה יהיה שם אותו הדבר שנתקנה בשבילו, וצריך שיובן זה הענין, שאם לא כן היו החכמים נותנים דבריהם לשיעורים והיה צריך בכל תפילה לחפש כל איש ואיש שבבית הכנסת אם הוא בקי אם לא, ע"כ.

והוסף בהליכות עולם (ה"א פרשת תרומה הלכה א בהערות): ובפרט שגם היום אולי רוב הציבור לא מכוון בברכת אבות שהכוונה שם מעכבת, ולא יצאו ידי חובת תפילה וצריכים לחזור ולהתפלל, אלא שלא חוזרים מחשש שגם עתה לא יכוונו, אבל החזן שהוא בחיר הקהל, מסתמא מכוון לפחות באבות ומוציאים ידי חובה. ומכל זה אנו למדים שעל הגבאים להזהר מאוד למנות שליח ציבור ירא ה' מרבים, שתהיה דעתו על כוונת התפילה, ובפרט באבות ומוזדים, ולא תהיה כל מחשבתו על הניגון. ומכאן גם כן אזהרה לשליח ציבור שידע גודל אחריותו שהוא מוציא את הרבים ידי חובתם, ועליו לכוון היטב, כי קהל עדתינו עליו יסמוכו. ע"כ.

ב. בא"ח (ש"א פרשת תרומה אות ב) וז"ל: אף על גב דטעם הפשטי של החזרה הוא להוציא מי שאינו בקי, אין זה עיקר הטעם, דבזה"ז כמעט בטל טעם זה דהכל מתפללין בסידורים, והמתפלל בע"פ בקי הוא, ואם יש עם הארץ לגמרי הנה זה עומד כאבן ולא תועיל לו החזרה שאינו נותן לב עליה מאחר דאין מביין כלום, אך באמת טעם העקרי של החזרה הוא שמבואר בדברי רבנו האר"י ז"ל ע"פ הסוד המפורש בספר הכוונות דבחזרת התפילה חוזרים ונעשים כל התיקונים שנעשו בתפלת לחש, אלא דהחזרה היא מגעת במקום עליון וגבוה יותר ממקום שמגעת שם תפילה דלחש, וזה הטעם דתפלת לחש צריך לדקדק מאד לאומרה בלחש, והקפידו בזוהר מאד על המרים קולו בתפילתו מפני הפחד מן הקליפות שלא יתאחזו בה, אבל חזרה להיותה במקום עליון וגבוה אין אחיזה לקליפות שם לכך אומרים אותה בקול רם באין פחד. ולפ"ז

- ב.** כשחוזר הש"ץ התפילה, יהיו הקהל שותקים ומכוונים לברכות שמברך הש"ץ, ויענו אמן אחר הברכות. ואם אין תשעה בני אדם מכוונים לברכותיו, קרוב להיות ברכותיו לבטלה. ולכן צריכים החזנים להרים קולם בחזרה מתחלה ועד סוף, ולא כאותם שאין מרימים קול אלא בסוף בחתימה בלבד, כי צריך שהציבור ישמעו כל דברי התפילה מתחלה ועד סוף בלתי גרעון.^ג
- ג.** הנזהר שלא לדבר בבית הכנסת שכרו גדול מאוד, והקדוש ברוך הוא שומע תפלתו ומצילו מיד האויבים, ויראה זרע ויארץ ימים, ולא תחסר פרנסתו, ואינו רואה פני גהינם.^ד

עיונים והארות

הזוהר. הרי בפירוש כי חזרת שליח ציבור היא יחוד משובח מהקודם מהלחש שהרי הכרובים כרוב אחד וגו'. ואם האדם מדבר בחזרה הרי הוא מפריד היחוד כי אין שם דיבור אחר אלא אמן המורה על היחוד, עכ"ד.

ובזוה"ק (תרומה קלב.) שאם מפסיק בתפלתו בדיבור יוצאת שלהבת אש מבין כנפי הכרובים למעלה ומכריזה בקול, איש זה פלוני הפסיק כבוד הקדוש ברוך הוא יאבד ויפסק ולא יראה גאות המלך הקדוש, ככתוב (ישעיה כו, ז) ובל יראה גאות ה', ע"כ.

ד. כ"ב רבנו חיים פאלג'י ז"ל בתוכחת חיים (פרשת תרומה). שקדושת בית הכנסת שוה לקדושת בית המקדש ושם כתב: והנזהר שלא לדבר בבית הכנסת שיחה בטלה בחיים חיותו, יראה זרע יארץ ימים וחפץ ה' בידו יצלה ולא ימות לשחת ולא יחסר לחמו. עוד בה כי לאחר מותו תנוח נפשו בקבר לשכון לבטח ואינם נרקבים גופו ועצמותיו, וכמו שמצאתי בספר ראשית חכמה (שער הענוה פ"ג, ז) בשם חופת אליהו- רב נחמן בר יצחק היה לו תל עפר בתוך כרמו והביא פועלים לחפור את התל וחפרוהו כל היום כולו, ליום שני כשהם חופרים קפץ אדם אחד מתוך ביתו וישב על התל והתחיל להתגדר ולקרוע ומה היה קורא שמא הגיע זמן תחיית המתים, רצו הפועלים והודיעו לרב נחמן, בא ומצאו, אמר לו מי אתה, אמר לו מת אני, שמא הגיעה תחיית המתים, אמר לו מה טיבך בתל זה, אמר לו, והלא אמרתי מת אני, אמר לו, המת אינו נרקב, אמר לו, לא הכניסוך לבית הרב ולא הקרוך ספר משלי, ולא כך אמר שלמה ורקב עצמות קנאה, מימי לא העמדת על מדותי ולא תפשתי בלבי קנאת חברי ולא דברתי לא בבית המדרש ולא בבית הכנסת ולא נתתי לבי אלא לדברי תורה לקיים מה שנאמר "ושומע לי ישכון בטח ושאנן מפחד רעה" עכ"ד.

ובענין חומר איסור הדיבור בבית הכנסת עי' בבעל הטורים (דברים כו, יט) שכתב מה שישראל משבחים ומהללים לה', הוא להם לתפארת והיינו דאמרינן, עתיד הקדוש ברוך הוא להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק, שאותה עטרה שמעטרים לקב"ה בתפילתם, מחזירה להם. אבל מי ששח שיחת חולין בבית הכנסת מקיפים לו כל גופו בקוצים. וכתב מרן החיד"א בפתח עינים (הובאו דבריו בכה"ח ס"י קנא ס"ח) המדבר שיחת חולין בבית הכנסת, טוב לו שלא יבא כל עיקר, כי הוא חוטא ומחטיא, והשטן מקטרטג ואומר היום קצר לי לדבר עד שממתין שעת התפילה.

ובס' יש נוחלין לאביו של השל"ה כתב: האלוקים, בכל העבירות לא ראיתי לרוע כלדבר בבהכ"ס בזדון לבו וכו' ומושך עליו כח היצה"ר ומזלזל בכבוד הקב"ה והוא

ג. בא"ח (שם הלכה א). ובספר עוד יוסף חי (פרשת תרומה אות ו) בשם רבנו יונה, דהמכוין בשעת חזרת התפילה, מעלה עליו הקדוש ברוך הוא כאילו התפלל שלוש תפילות: האחד, שהתפלל בלחש. השני, שומע כעוונה. והשלישי, שהעונה אמן כמברך. ונמצא, שהנזהר בזה הוי כאילו התפלל שבע תפילות ביום.

וכ"כ מרן השו"ע (סי' קכד סעי' ז) כשש"צ חוזר התפילה, הקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכות שמברך החזן ולענות אמן. והוסיף (בסעי' ז), דאם ח"ו שח שיחת חולין, הוא חוטא וגדול עונו מנשוא, וגוערין בו. וכתב בא"ר (אות י"ב) בשם הכל בו, אוי לאנשים שמשוחים בעת התפילה, כי ראינו כמה בתי כנסיות שנחרבו בשביל עוון זה. ובספר ווי העמודים (עמוד העבודה פרק י) כתב, על כן, מן הראוי שכל קהילה וקהילה, מקום אשר דבר המלך מלכו של עולם ודתו מגיע, יעמדו אנשים על זה, אשר ישגיחו באיומים רבים על המדברים, ויביישו אותם ברבים. ובה נראה כבוד ה' בארץ, וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד, ויתנו במתג ורסן עדיים לבלום את פיהם בבית הכנסת לדבר דבר של חול ושיחה בטלה. ובספר ברכת הבית (שער מב הערה טו) כתב שראוי שכל קהילה וקהילה יעמידו איש חזק ובעל זרוע וירא שמים שיתנו בידו שבט מושל לגעור ולהעניש בעונשים רבים על המדברים, ויביישו אותם ברבים והטובים ובני התורה שבקהל יסייעו אותו במקצת, ואז השי"ת ישמע שועתם ויאזין תפילתם.

ובספר קדושת בית הכנסת (עמוד קלב) לאחי וראש הרה"ג ר' מאיר דוד שליט"א הביא דברי ספר החרדים בשם המדרש שהמדבר בתפילה, אין תפלתו נשמעת לפני הקב"ה שנאמר ולא אותי קראת יעקב, וכל המכוין ואינו מדבר אין תפילתו חוזרת ריקם, שנאמר תכין לבם תקשיב אזנך. ע"כ. ועיין שם עוד שהארץ והרחיב בדברי תוכחות מוסר נפלאים בענין זה.

וכתב בראשית חכמה (שער הקדושה פ"ד, מ), עוד צריך לזהר שלא לדבר בעוד ששליח ציבור חוזר תפלת שמונה עשרה ואפילו בדברי תורה, אלא יכוין לענות אמן על כל ברכה וברכה והיה אזניו למה ששליח ציבור מוציא מפיו ויתן עיניו למטה ולבו למעלה כמו בתפלתו בלחש ממש, והטעם, שפירש ברע"א מהימנא (פינחס רכא). שהם שני יחודים, ובחזרת העמידה הוא יחוד משובח מהקודם שעונה אמן על כל ברכה, דאמן עולה כמנין שני שמות **יא הדר ונ ה'י** מה שאין יחוד זה כשאדם מתפלל בלחש, וזהו לשונו בקצרה: "וגדול העונה אמן יותר מהמברך דלגבי אדנ"י הוי"ה בתפילה ופניהם וכנפיהם כנגד שם הוי"ה בפנים, וכנגד שם אדנ"י בכנפים וכרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה, אבל כשחוזר שליח ציבור התפילה ועונים אמן היא במחברת השנית, אמן מתחברים שני השמות והיה המשכן אחד חוברות אשה אל אחותה" ע"כ דברי

ד. יש לזיזת מלומר תחנונים או ללמוד בעת חזרת הש"ץ, ואפילו אם מכוונים לסוף הברכה לענות אמן כראוי, לא יפה הם עושים, כי זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד.¹

ה. צריך להשתדל לעמוד על רגליו עד סוף החזרה, ורק אם קשה לו, או שהוא זקן או חולה, יכול לישב,

עיונים והארות

חפץ להקדוש ברוך הוא אז ודאי אין נחת רוח להקדוש ברוך הוא בתורתו מוטב לו שלא יעסוק בתורה. ע"כ.

והכה"ח סופר (סי' קכד ס"ק טז) כתב שיש לחשוש לעמי ארצות כשיראו שהתלמידי חכמים לומדים בספר הם יתירו לעצמם לדבר בשעת החזרה, וכ"כ בהליכות עולם (ח"א פר' תרומה הלכה ח).

והגאון הגדול הראשל"צ רבה של ירושלים ר' שלמה משה עמאר בשו"ת שמע שלמה (ח"ב סי' ט) כתב שאין ללמוד בחזרת הש"ץ גם כשיש ט' מכוונים לברכותיו של הש"ץ ואף שאין חשש שילמדו ממנו עמי הארץ יש לאסור ע"ש.

ומורנו ראש ישיבת פורת יוסף הגאון החסיד ר' יהודה צדקה זצ"ל היה מקשיב לחזרה מילה במילה מתוך הסיוד, והיא עצה טובה שע"י כן גם לא יבואו אחרים לדבר או להתעסק עמו.

ו. **איתא** בגמ' יומא (יז:) אמר בר המדודי הוה קאימנא קמיה דשמואל והוה יתיב, וכי מטיא ש"צ ואמר אבל חטאנו עוינו פשענו וכו'. ומכאן רצה להוכיח בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' פ) דאין חייב לעמוד בשעת חזרת השליח ציבור. ומ"מ יש לדחות ולומר דשאני שמואל שהיה חולה או מצטער מהתענית וכדו' ומסתבר שיש לעמוד בשעת החזרה. וכן כתב הרמ"א (סי' קכד סעי' ד) בשם הגהות ומנהגים, שיש לכל העם לעמוד כשחוזר השליח ציבור התפילה. וכן כתבו מהר"ח פלאגי (כה"ח סי' טו אות נג), והגרי"ח סופר (כה"ח שם ס"ק כד), דיש לעמוד בחזרת הש"ץ. ובטעם הדבר כתב המשנה ברורה (שם ס"ק ט), כיון שמכוונים ושומעים משליח ציבור, ושומע כעונה, וכאילו מתפללין בעצמן דמיא, ושכן היה מנהג הקדמונים. ועכשיו בעו"ה כל אחד עושה כפי דעתו, ומהם יושבים ומשיחים, ובתוך ד"א לש"ץ לכו"ע אסור מדינא לישב בעת חזרת הש"ץ. ע"כ. וכתב הגר"ש משאש בשו"ת שמש ומגן (ח"ד סי' כ"ד אות ג), דודאי שחובה לעמוד בחזרת הש"ץ, ורק אם הוא אנוס מחמת חולי או זקנה יכול לשבת, שהרי אף בעיקר תפילתו אם הוא אנוס מחמת חולי הרגלים או זקנה יכול להתפלל מיושב, והקדוש ברוך הוא בוחן לבבות וכליות יודע שלא עשה להתענג. עיין שם. וכ"פ החיד"א בספרו קשר גודל (סי' י"ח אות י"ב): דיש לעמוד בחזרת העמידה וטוב שיהיה הסיוד לפניו לכיון היטב בחזרת הש"ץ ע"כ. והרי"ח הטו"ב בבא"ח (פרשת תרומה הלכה י) פסק כדעת החיד"א וז"ל: וצריך שיעמוד על רגליו עד סוף החזרה ולא ישב, ורק זקן או חולה וחלוש המזג הרבה דקשה לו אם יעמוד אז ישב, עכ"ל.

ומור"ר מופת הדור בשו"ת יחיה דעת (ח"ה סי' יא), ובהליכות עולם (ח"א פר' תרומה הלכה ט), פסק שמן הדין מותר לשבת בחזרת הש"ץ, אלא שיזיזת שלא יהיה יושב תוך ד' אמות להשליח ציבור, ושיעמוד במודים.

ועיין בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ב או"ח סי' ב) שכתב בתשובה כי אינו הלכה אלא מנהג לעמוד כפי שכתב הרמ"א בהגה, וכיון שכך, אם רוצים להנהיג שישבו בשעת החזרה כדי שכל

כירעבם בן נבט ועוון זה מעכב הגאולה. (הובא בפסקי תשובות סי' קכד הערה 57).

ולך נא ראה בזוה"ק (תרומה קלא): מה שכתב בענין זה דברים מבהילים וז"ל: ומאן דאשתעי בבי כנישתא במילין דחול, ווי ליה דאחזי פירודא, ווי ליה דגרע מהימנותא, ווי ליה דלית ליה חולקא באלהא דישראל דאחזי דהא לית ליה אלהא ולא אשתכח תמן ולא דחיל מניה ואנהיג קלנא בתיקונא עילאה לעילא" עכ"ל.

ובספר חסידים (סי' יח) איתא: ואסור לספר שיחה ולנהוג קלות ראש בבית הכנסת בעמדנו לפני מלכנו אדון כל הארץ יתברך שמו, ואוי להם לרשעים הנוהגים קלות ראש אשר לא אימת שדי עליהם ולא פחדו ומוראו על פניהם ולא יבינו ולא יקחו משל כי עברו איי כתיים וראו והתבוננו בכל הארצות המלכים כורעים על ברכיהם בבית תיפלותם ועומדים באימה ביראה בפחד ורעד וברתת, ע"כ.

ובקב הישר (פ"ג) כתב, שאותם בני אדם שאינם זזהרים מלדבר דברי שחוק וקלות ראש ורכילות ולשון הרע בבית הכנסת, גורמים שתסתלק השכינה מישראל, ובעוונותינו הרבים נחרבו כמה בתי כנסיות על ידי עוון זה. וראה גם בספר יערות דבש (ח"א דרוש ט עמ' קצא) שכתב שכמה בתי כנסיות היו בפראג שלא היו כמותן בכל העולם, ונחרבו בלי ספק בעוון שדיברו דיבורים אסורים בבית הכנסת.

ועי' במ"ב (סי' קנא ס"ק ז) שכתב: דהאר"י היה נזהר מאד שלא לדבר בביהכ"נ רק תפלתו, ואפילו דברי מוסר לא דיבר פן ימשך ממנו דברי חול. ע"כ.

ובספר דמשק אליעזר (מערכת ב, יג) לר' אליעזר פאפו כתב בשם הרב לב אריה על הפסוק ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, אימתי ה' ילחם לכם עם המקטרגים והעבירות שלכם, כשאתם תחרישון בבית הכנסת, ע"כ.

והגאון החתם סופר (דרשות ח"ב דף שט דרשות ל-ז' באב) כתב, כי בית הכנסת שנוהגים לדבר בו דברים בטלים נעשה הסטרא אחרא בעל הבית שם ומקבל התפלות ומכניסם אל החיצונים והוי ליה כעובד עבודה זרה. ע"כ.

ועי' עוד במש"כ ה"ר חיים פאלגי בספרו תורת חיים (פרשת תרומה) דהמדבר דברים בטלים בבהכ"ס, אפי' שלא בשעת התפילה, יתענה מי' יום וילקה. ומכאן תראה כמה גדול חומר העוון הזה, ה' יצילנו, ולכן איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק ויתחזק בדבר לבלתי דבר דברים בטלים בבהכ"ס ובהמ"ד וזוהי יצליח בכל עניינו ועסקיו וכבר ראינו להרבה אנשים שקיבלו על עצמם שלא לדבר כלל בבהכ"ס וספרט בשעת התפלה וראו בזה ישועות גדולות ונסים גדולים. וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו.

ה. **כתב** בראשית חכמה (שער הקדושה יד, מב) שלזה כיוונו במאמר רבי יהודה (ברכות יז.) אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, לאפוקי כשעוסק בתורה בשעה שאין

והעיקר הגדול שיהיה הסידור פתוח לפניו בשעת חזרת התפילה, ויכוין דעתו לברכות השליח ציבור.

1. כששומע האדם הזכרת השם בכל ברכה, יאמר ברוך הוא וברוך שמו, ובסוף הברכה יזהר לענות אמן כראוי. וכל ברכה שהיא של שבה, כונת האמן פירושו "אמת". וברכות שיש בהם שבה ושאלה: יש באמן ב' כוונות, שהוא ר"ל "אמת", וגם ר"ל "כן יהי רצון", ועוד יכוין אמן ג' צ"א כמספר הוי"ה אדנ"י, ויכוין אותם בשילוב כזה יא הד ונ ה, ושילוב זה יכוין רק באמן דברכות, ובאמן דקדיש השילוב הוא אדנ"י הוי"ה יא.

עיונים והארות

כי עניית ברוך הוא וברוך שמו הוא מטבע שטבעו חכמים לאמרו על הזכרת השם 'דאע"ג שבס' קכ"ד הביא הטור ז"ל דבר זה בשם אביו הרא"ש ז"ל, הא מצינו לרבנו החיד"א בברכ"י (סי' קכד ס"ק ז) שכתב בשם ספר החרדים דהכי איתא במדרש רז"ל שזה תיקון חז"ל לענות אחר הזכרת השם ברוך הוא וברוך שמו, ע"ש.

וב"כ רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף מא ע"ב) וז"ל: ענין ענית הקהל השומעים ברכות מפי הש"ץ ואומרים ברוך הוא וברוך שמו בעת שמזכיר השם בברכה, תכוין במלת ברוך הוא אל שם אהיה נעשה מלבוש בשם הויה במילוי ס"ג, וברוך שמו תכוין כי שם אדנ"י נעשה מלבוש אל שם הויה דמילוי אלפין.

כוונה אחרת והוא בסוד ד' אותיות הויה באופן זה כי בברוך תכוין אל אות יוד של הויה והיא שם של הויה, ובתיבת "הוא" תכוין אל אות ה' ראשונה ושהיא שם של אהיה, ובתיבת "וברוך" תכוין אל אות ו' ושהיא שם הויה, ובתיבת "שמו" תכוין אל אות ה' אחרונה שהיא שם אד'. עכ"ל.

ט. איתא בגמ' שבת (ק"ט:), אמר ריש לקיש, כל העונה אמן בכל כוחו [פירושו: בכל כוונתו], פותחים לו שערי גן עדן, שנאמר (ישעיה כו, ב) "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים". אל תקרי "אמונים" אלא "אמנים", אלו שאומרים אמן.

ובזוהר הקדוש (וילך רפה) כתב, גדול העונה אמן יותר מהמברך משום שבכח האמן מוריד שפע ממקור הברכה ממקום היותר עליון עד סוף המדרגות, וברעיא מהימנא (פינחס רכט) כתב שהוא גורם יחוד גדול בעולמות העליונים ומחבר כל האורות על ידי שמות אדנ"י הוי"ה שהם גימטריא אמן, וכתב עוד בספר תיקוני הזוהר (תיקון י, דף כה) שהשמחה בעולמות למעלה בענית אמן כשמחת חתן וכלה ע"כ. ובמגלה עמוקות (פרשת האזינו) פירש, גדול העונה מהמברך, כי המברך מזכיר רק שם אדנ"י בפיו, ואילו במחשבתו מכוין בהוי"ה, אבל העונה אמן מזכיר בפיו שתי שמות ביחד הוי"ה אדנ"י בחשבון אמן. ע"כ.

י. **בגון** בברכת "אתה חונן" שביקש המתפלל "חננו מאתך" וכו' "ברוך אתה ה' חונן הדעת", יכוין: אמת שהוא חונן דעה, ויהי רצון שיחונן לנו גם כן דעה, וכה"ג בכל הברכות. (עו"ה פרשת ויחי הלכה טז, ומ"ב ס" קכד ס"ק כה).

יא. **כ"כ** בעוד יוסף חי (שם הלכה יז, ופרשת תרומה הלכה ח) בשם רבנו האריז"ל ז"ל: באמן יכוין שעולה מספר צ"א כמספר שני שמות הוי"ה אדנ"י ורק באמן דקדישים יכוין שילוב א"י ד"ה נ"ו י"ה ששם אדנ"י קודם לשם הוי"ה, אבל אמן דהמצוות והנהיגין ואמן דתפילה והעמידה יכוין שילוב י"א ה"ד ו"ג ה"י שאותיות שם הוי"ה קודמין לשם אדנ"י, וכמפורש בשעה"כ (דף מא ע"ד ומב ע"א) הטעם והסוד שיש בזה, ע"ש.

העם יהיו יושבים ומקשיבים לתפילה ועונים אמנים מנהג טוב הוא, ומנהג זה נהוג גם פעה"ק ירושת"ו בק"ק חסידים בית-אל יכב"ץ.

ז. **כ"ב** הכה"ח (סי' צו ס"ק ט) ואף בחזרת התפילה יהיה סידור פתוח לפניו להיות אוזניו פקוחות על מה שאומר השליח ציבור, ולא יפנה מחשבותיו אנה ואנה. ובמ"ב (סי' קכד ס"ק כו) כתב וז"ל: כתב בשל"ה ראיתי מהחרדים אל דבר ד' שמשמין הסידור בפניהם בשעת חזרת התפילה ועיניהם ולבם שם שלא יראו חוצה ואז מכוונים על כל מלה ומלה. ע"כ.

ובן ראינו כאן בישיבתנו מכיון שמתפללים בכוונות וזה לוקח זמן היה מו"ר המקובל האלקי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל יושב בזמן חזרת התפילה ופותח הסידור ומכוין דעתו למה שאומר הש"ץ. ולכן מי שקשה עליו, ובפרט אם מתפלל בבהכ"ס שמאריכים בתפילה ישב, ובלבד שיכוין דעתו ואין צריך לומר שח"ו לא ידבר בשום ענין.

ח. **כתב** הטור (סי' קכד ד"ה ושמעתי), ושמעתי מאבא מרי שהיה אומר על כל ברכה וברכה שהיה שומע בכל מקום, ברוך הוא וברוך שמו וזהו שאמר משה רבנו עליו השלום, כי שם ה' אקרא, הבו גודל לאלהינו. ועוד, אפילו שמזכירין צדיק בשר ודם צריך לברכו שנאמר זכר צדיק לברכה עד כאן. וכ"פ השו"ע (סעי' ה) וז"ל: על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום, אומר: ברוך הוא וברוך שמו, ע"כ. וכ"כ בבא"ח (פרשת תרומה הלכה יא). ובעוד יוסף חי (פרשת תרומה הלכה ז), דיזהר האדם לענות "ברוך הוא וברוך שמו" כששומע האזכרה ב"ברוך אתה ה'" מפי המברך, והביא כוונות על פי הסוד בדבר. ובסוף דבריו כתב דעצה היעוצה לכל אדם פשטי, שיכוין בקיצור: "ברוך הוא", י"ה דשם הוי"ה. "וברוך שמו", ו"ה דשם הוי"ה. וכוונה זו מאכל כל אדם וקלה גם להמון העם, וכך ראוי לדרוש בציבור. והוסיף (שם הלכה ט), דאם לא שמע הזכרת השם מן המברך או השליח ציבור, ורק שמע הקהל עונין "ברוך הוא וברוך שמו", גם הוא יענה עמהם, דאין בזה דין אמן יתומה.

ובשער הציון (ס"ק יז) ויש נמנעים מלענות ברוך הוא וברוך שמו ומקורו ממעשה רב (אות מג) שלא היה מקפיד לענות כיון שהש"צ לא ממתין עד שיסיימו לאומרו ונמצא מפסיד שאינו שומע את הברכה, ובתוספות מעשה רב (ס"ק יד), העיד משמו, של הגאון בענין זה וז"ל: ואני שמעתי משמו דברוך הוא וברוך שמו הוי הפסק, דאמן קאי על כל הברכה מתחילת ברכה עד סופה. עכ"ל.

ומו"ר הרי"ח הטו"ב בשו"ת רב פעלים (ח"ב ס"י לז ד"ה ועוד) כתב וז"ל: ועוד אני אומר שיש לקרוא תגר על מנהג עיר סינגפור [שנהגו לענות בשבע ברכות שבחופה ברוך הוא וברוך שמו אלקינו מלך העולם ולא ברוך הוא וברוך שמו ודין] וצריכים לבטלן, כי נמצא שהם משנים מטבע שטבעו חכמים,

ז. אסור לענות "אמן יתומה". דהיינו שעונה אמן אחר ברכה שהוא חייב בה, ושליח ציבור מברך אותה, והוא אינו שומעה, אף על פי שיודע איזו ברכה מברך השליח ציבור, כיון שלא שמע הברכה אינו רשאי לענות אמן^י. וכן לא יענה אמן חטופה, דהיינו כאלו האל"ף נקודה בחטף, וכן שלא יחטוף וימהר לענות אותו קדם שיסיים המברך, וכן לא יענה אמן קטופה, דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן שאינו מוציאה בפה שתהא ניכרת, ולא יענה אמן קצרה, אלא ארוכה קצת, כדי שיוכל לומר אל מלך נאמן, ולא יאריך בה יותר מדאי, לפי שאין קריאת התבה נשמעת כשמאריך יותר מדאי^י.

ח. בהגיע ש"ץ אל "נקדישך", צריך האדם לחזור ולפסוע שלש פסיעות לפניו במקום שהיה עומד בהיותו מתפלל בלחש, ויסגור עיניו בכוונה גמורה. גם יזהר מאד לכיין רגליו בעת הקדושה, בסוד ורגליהם רגל ישרה^י. ויאמר עם הש"ץ מן נקדישך ונעריצך עד סיום כל הקדושה כולה^י.

ט. קודם הקדושה של נקדישך, יכין האדם לקיים מצות עשה זו שנצטוונו בפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל", דפירשוהו בזה"ק, שנתחייבנו לקדש שמו יתברך בסוד קדושת נקדישך ונעריצך. וכשיאמר מלא כל הארץ כבודו, יכין במילת הארץ על ספירת המלכות שנקראת ארץ. ויכין לכלול עצמו תוך המלכות, כדי לקבל קדושה מן הקדושה שנמשכת למלכות באומרנו סדר קדושה זו, כי אנחנו בני המלכות מקבלים הקדושה ע"י אמנו המלכות^י.

עיונים והארות

טו. בא"ח (שם) ובעוד יוסף חי (שם). וכתב בבית יוסף (סי' ככה), שנראה דאחר שעונים "קדוש", השליח ציבור אומר "לעומתם משבחים" כשהקהל שותק, וכשמגיע ל"ברוך" אז הם עונים כן. וכשאומר "ובדברי קדשך", הקהל שותק עד שמגיע ל"ימלוך", ואז עונין, ע"ש. וכן הוא מנהג הגר"א. ומכל מקום, בשלחן ערוך (סעי' א') העתיק מן רק הא דאין הציבור אומר עם הש"ץ "נקדישך", ולא כתב דאין להם לומר "לעומתם" ו"ובדברי קדשך", וכתב הא"ר (סק"א) דנראה שמרן נסתפק בזה. ומה שהט"ז (סק"א) הקשה על דברי מרן ממה שכתב בסי' ק"ט, שהמתפלל ביחד עם הש"ץ אומר עמו כל נוסח הקדושה, תירצו האחרונים דשאני התם, דהיות שמתפלל יחד עם הש"ץ, לכן הוא צריך לעשות עצמו טפל לגמרי לתפילתו ולומר עמו כל נוסח הקדושה. ועיין בה"ח (סק"ב) שסיים שם וז"ל: נמצא דדבר זה בפלוגתא שניא, ועל כן אנו אין לנו אלא דברי האר"י ז"ל שכתב בשעה"כ דרוש ג' דחזרת העמידה וז"ל צריך שתאמר עם הש"ץ כל סדר הקדושה מלה במלה מן נקדישך ונעריצך עד סיום כל הקדושה כולה וכו', עכ"ל. וכן כתב פרי עץ חיים שם, משנת חסידים שם, מג"א (סי' ב'), שלמי צבור (דף קל"ח ע"א), שערי תשובה (אות א'). וכ"ה מנהג ארץ ישראל שאומרים נוסח הקדושה עם החזן.

טז. בא"ח (שם אות ג) וכך מובא בסידור הרש"ש וכן כתבו החיד"א (בקשר גודל סי' יח אות יג), והשלמי ציבור (דף קלח ע"א). ובמשנה ברורה (סי' קכה ס"ק ז), כתב שהאר"י ז"ל הזהיר מאוד בזה.

ועיין מ"ש רבנו יוסף חיים בספרו עוד יוסף חי (שם הלכה ב') בשם רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף טל ע"א) וז"ל: בסוד הקדושה קודם שנבאר כונתה נבאר קצת דברים הצריכים והוא, כי תחלה תכין לקיים מ"ע אחת שנצטוונו בפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל" ופירשוהו בזהוהו (בפ' אמור ברעיא מהימנא) שנתחייבנו לקדש שמו יתברך בסוד קדושת נקדישך ונעריצך, וז"ש בתוך בני" רמז בזה שצריך האדם לכיין כי בהמשיכו

יב. מו"ר מופת הדור (הלכו"ע ח"א פר' תרומה הלכה י') וכתב עוד, ויש מרבתינו הראשונים שסוברים ש"אמן יתומה" היינו אפילו בברכה שאינו חייב בה, אלא שאינו יודע איזו ברכה מברך השליח ציבור. ויש לחוש לדבריהם. ולכן אפילו כבר התפלל שמונה עשרה, ואינו צריך לצאת ידי חובה בחזרת השליח ציבור, אם אינו יודע איזו ברכה מברך השליח ציבור, לא יענה אחריו אמן. והוא הדין בברכות הנהנין וברכות ספר תורה, שאם אינו יודע מה היא הברכה, לא יענה "אמן". אבל אם יודע איזו ברכה מברך, אף על פי שאינו שומעה מתחלתה ועד סופה, רשאי לענות "אמן", בין בחזרת השליח ציבור (כשהתפלל כבר ויצא ידי חובת תפילה בעצמו), ובין בברכות הנהנין וברכות קריאת ספר תורה.

ובבא"ח (שם הלכה יג) לא כתב כן אלא כתב, לא יענה אמן יתומה שאינו יודע איזו ברכה מברך. מיהו אם שמע חתימתה, דהיינו בא"י מג"א, וכן באינך סגי בהכי לענות אמן. וכל זה הדין באמן יתומה הוא רק בברכה שזה העונה חייב בה שהוא מתפלל עמהם, אבל אם הוא אינו חייב בה דאינו מתפלל עמהם, כיון דשמע עונים אמן עונה עמהם, ועיין באחרונים ז"ל.

יג. שו"ע (סי' קכ"ד ס"ח).

יד. רבנו יוסף חיים בבא"ח (ש"א פרשת תרומה אות ד). ובעו"ח (שם הלכה ב) בשם רבנו האריז"ל וז"ל: גם תזהר בתכלית הזהירות לכיין הרגלים בעת הקדושה של נקדישך בסוד ורגליהם רגל ישרה ירמוז ששתי הרגלים היו כדמות רגל אחת בלבד. וכן כתבו החיד"א (קשר גודל סי' יח אות יג), והחסד לאלפים (סי' קכה אות א), ומהר"ח פלאג"י (כה"ח סי' טו אות נח).

עוד כתב רבנו האר"י ז"ל, גם בענין מה שנוהגים קצת בני אדם לפסוע לאחוריהם שלש פסיעות אחר הקדושה ולומר שלום, לא היה מורי ז"ל נוהג כך כלל אלא היה נשאר עומד במקומו עד נפילת אפים וגם היה שותק ולא היה אומר שלום ואפילו שהוא עומד במקומו (הביאו עוד יוסף חי).

י. שתי תיבות 'נקדישך ונעריצך', יאמר אותם בקול רם והשאר בלחש. ורק פסוקים של קדוש קדוש קדוש וכו' וברוך וכו' וימלוך, וכו' יאמר אותם בקול רם, ובעינים סגורות, ובדילוג כלפי מעלה". והדילוג הוא שידלג עקביו וגופו כלפי מעלה, ולא ידלג הרבה שיתלוצצו עליו. ושלשה דלוגין של ק"ק תהיה כל הגבהה בתוספת מעט על חברתה, דמעלין בקודש י"ה.

יא. יחיד שהיה מתפלל, וכשהגיע למקום קדושה הגיעו הציבור לקדושה, יענה עמהם. ואפילו לא שמע נקדישך מן הש"ץ, ורק שמע הציבור עונין ק"ק, יענה עמהם עד הסוף י"ט.

יב. המתפלל שחרית, וכשסיים ברכת "מחיה המתים" שמע ציבור אומרים קדושת "כתר" של מוסף, לא יפסיק לומר קדושה עמהם. וכן אם שמע ציבור אומרים "קדושת יוצר", לא יפסיק לענות עמהם. וכן המתפלל תפלת ערבית, וכשסיים ברכת "מחיה המתים", שמע ציבור שאומרים קדושה של מנחה, לא יפסיק לענות עמהם, אלא ימשיך בתפלתו. אבל אם אחר שסיים תפלת ערבית, שמע שאומרים חזרת השליח ציבור, רשאי לענות קדושה ואמנים אחר הברכות.²

עיונים והארות

אדם יחידי אין שמים לב לדבריו אלו, ובספר ש"ש ח"ג כתב וז"ל: שמעתי טעם שאמרו שלהיות ש"ץ בחי' קו אמצעי יסוד לכן הוא דוקא יאמר כנועם וכו' בקו"ר והצבור אחריו בלחש, עכ"ל.

ודע, כי בישיבתנו הקדושה מזמרים כל הקדושה בנעימה כל הקהל יחד כן הנהיג מו"ר הגאון המקובל האלקי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל, ושאלנו את הרב בזמנו, כבוד הרב, איך אפשר כך, הרי כתב הרב בשעה"כ לא לומר כל הקדושה בקול רם וכנ"ל, והשיב לנו כי בימינו צריך למשוך צעירי הצאן שיבואו לתפילה, וע"י הניגונים הם שמחים ויש להם טעם בתפילה ושמחה וזה גורם להם להגיע לבהכנ"ס לכן כדאי לנגן.

וכתב בשבולי הלקט (סי' ט): מה שנוהגים בני העולם לנענע עצמם בקדושה, מצאתי הטעם בשם רש"י, דהא כתיב (ישעיה ו, ד) "וינועו אמות הסיפים מקול הקורא", והעצים והאבנים היו מתנועעים ומזדעזעים מאימת המלך, כל שכן שאנו מכירים שיש לנו להזדעזע מאימתו (הו"ד בבית יוסף סי' קכ"ה ד"ה ונוהגים, ובכה"ח סק"י). וכתב במדרש תנחומא, פרשת צו, וזה לשונו: "בשתיים יעופף" וכו' (ישעיה ו, ב), מכאן תקנו חכמים ז"ל לעוף האדם על רגליו בשעה שהשליח ציבור אומר "קדוש קדוש קדוש" (עוד יוסף חי פר' תרומה אות ב' סוף ד"ה ובהגיע, כה"ח שם).

יח. **בא"ח** (שם הלכה ו).

פירוש "קדוש קדוש קדוש" - "קדוש", קדוש אתה בעולמות העליונים, וכתרגומו "קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכינתה". "קדוש", קדוש אתה בעולמות התחתונים, וכתרגומו "קדיש על ארעא עובד גבורתיה". "קדוש", קדוש אתה לעולם ולעולמי עולמים, וכתרגומו "קדיש לעלם ולעלמי עלמיא" (עולת תמיד).

יט. **בא"ח** (שם הלכה ט). ובשו"ע הגר"ז (סי' קט סעי' ה') למד דין זה ממה שאמרו דאם שמע קדושת "יוצר" באמצע התפילה, אין לו לענות משום שאין הקדושות שוות. והרי בקדושת "יוצר" אין "נקדש" ["נקדישך" למנהג הספרדים], ואף על פי כן לא מנעוהו אלא מפני שאין הקדושות שוות, וחזינן דיכול לענות קדושת שמונה עשרה אף אם לא שמע "נקדש" מן השליח ציבור.

כ. **מו"ר** מופת הדור (הליכות עולם פר' תרומה הלכה ז).

הקדושה העליונה אליו ית' שתמשך עליו ג"כ בחי' הקדושה ההיא ויתקדש האדם מקדושתו יתברך וזהו ונקדשתי בתוך בני ישראל שהם יתקדשו והוא יתקדש עמהם בתוכם. וזש"ה "והתקדשתם והייתם קדושים" כנז"מ בר"מ שנקבל הקדושה מקדושתו יתברך שנמשכה עלינו וכבר נתבאר כי מקום קבלתו אל הקדושה הזאת היא באומרו מלא כל הארץ כבודו כנודע שהוא סוד המלכות, ותכוין כי אנחנו בני המלכות ואנו מקבלים הקדושה על ידי אמנו. ולכן צריך שתכוין לכלול עצמך תוך המלכות לקבל מקדושה הנמשכת עליה וזה תכוין באומרו מלא כל הארץ כבודו, עכ"ל.

ומו"ר מופת הדור (בהליכות עולם ח"א פר' תרומה הלכה ג) כתב, דאף שהמקובלים הקפידו בזה, מכל מקום לדעת הראשונים אין מצות הקדושה אלא מדרבנן, דהא סדר תפילה גופא מדרבנן, ופסוק ד"ונקדשתי" הוי אסמכתא בעלמא. והוסיף, דאפשר שאף הזוהר מודה שאין פסוק זה לענין קדושה אלא אסמכתא בעלמא ולא מצות עשה דאורייתא היא. ע"ש.

יז. **בא"ח** (שם הלכה ד) ובעו"ח (שם הלכה ב). אמנם דעת רבנו האריז"ל בשעה"כ (דרוש ג' דחזרת העמידה) לומר רק שתי תיבות נקדישך ונעריצך וכן ג' פעמים קדוש קדוש קדוש בקול רם והשאר בלחש ולא אומרים פסוקים ד"ברוך" ו"ימלוך" בקול רם וכ"כ הרש"ש זיע"א בסידור נהר שלום (דף 661) וז"ל: ויאמר סדר הקדושה מלה במלה עם הש"ץ אלא ששתי תיבות "נקדישך ונעריצך" וכן ג' פעמים קדוש קדוש קדוש יאמר אותם בקול רם והשאר בלחש והכל יהיה בכוונה גמורה ובעינים סגורות ובאומרו קדוש קדוש קדוש ידלג כלפי מעלה ויכוין וכו'.

ועיין בעוד יוסף חי (שם), ומ"ש רבנו האריז"ל לומר נקדישך ונעריצך בקול רם והשאר בלחש לא פירש טעם לזה, ואנא עבדא אמרתי בס"ד טעם פשוט כי המקטרגים קשה להם דבר זה שאנו אומרים קדושה המיוחדת למלאכי עליון, אך בע"כ ישתקו בזה מפני כי ישראל אומרים הקדושה ברשות כי קב"ה נתן להם רשות בכך, אמנם כששומעין דכל הציבור אומרים נקדישך ונעריצך כנועם שיח סוד שרפי קודש יקטרגו איך התחתונים מזמין עצמם לשרפי קודש באומרים כנועם שיח סוד שרפי קודש נחזי אנו נועם קדושת הפה שלהם איך הוא ולכך אומרים כנועם בלחש אבל על שליח צבור שהוא

יג. כשיגיע ש"ץ למודים, שוחין הציבור עמו. ולא ישחו יותר מדאי, כי אם הרכנת הראש. ואם יחיד עומד בתפילה, ישתוק וישחה בשתיקה עם הציבור כששוחין בתיבת מודים^{יא}.

יד. כשחותם השליח ציבור "המחזיר שכינתו לציון", ישימו לב הקהל לענות אמן. כי מאחר שאומרים מיד "מודים דרבנן", פעמים שמאבדים את עניית האמן. ואחר שענה אמן, ימתין מעט קודם שיתחיל מודים, כדי שלא ישמע כאומר "אמן מודים"^{יב}.

טו. היושבים בחזרה, צריכים לעמוד על רגליהם כשמגיע השליח ציבור למודים, כדי להשתחוות במודים דרבנן, שאין השתחויה אלא מעומד. אבל היושבים וקופצים מעט ממקומם, אין זה נחשב השתחויה. וצריך להשאיר עומד עד סיום אמירתו. וכל הנמצא בבית הכנסת בשעה שהקהל משתחוים ואינו משתחוה, הרי הוא נראה ככופר במי שחבריו משתחוים^{יג}.

טז. בסיום החזרה יאמר הש"ץ בקול: יהיו לרצון אמרי פי וכו'^{יד}.

עיונים והארות

הגאולה, גורם אריכות הגלות, והעולם אין נזהרים בזה בעוה"ר. ע"ש.

נג. כתב מו"ר מופת הדור בשו"ת יחווה דעת (ה"ה סי' י"א) וז"ל: וכן יש להזהר שכאשר יגיע השליח צבור למודים, כל הקהל יעמדו על רגליהם כדי לכרוע ולהשתחוות במודים דרבנן, שאין השתחויה אלא כשהיא מעומד. וכדמוכח בארחות חיים (הלכות תפילה אות מד) שכתב רבנו יצחק אבן גיאת, שקיבל מרבתי, שאף היושב בספינה או בעגלה ואינו יכול לעמוד בתפלת שמונה עשרה, אם יכול לעמוד לפחות במקום הכריעות עומד כדי שיכרע וישתחוה מעומד, ואע"פ שיושב בכל התפילה שפיר דמי. והובא בבית יוסף (או"ח סי' צד). וכן פסק מרן בשלחן ערוך שם סעי' ה'. וכן כתב כיוצא בזה תלמיד הגאון מהרא"י בעל תרומת הדשן, בספר לקט יושר (עמוד כז), וזו לשונו: וזכורני שכשלא היה יכול לעמוד אחר הקדושה היה יושב עד שמגיע השליח צבור לשומע תפילה, ואז היה עומד עד אחר שסיים מודים דרבנן. אבל כשהיה יכול לעמוד היה עומד מתחלת שמונה עשרה עד הקדיש. ע"ש. וכן מוכח ממה שכתב הרב מג"א (סי' נא סק"ח), שאף על פי שאין להשתחוות אלא במקום שתיקנו חכמים, מכל מקום מהרי"ל היה משתחוה מיושב ופניו כלפי מזרח בעת שאומר ועתה ה' אלהינו מודים אנחנו לך, באמצע ויברך דוד, שאין הקפידא אלא כשמשתחוה מעומד. ע"ש. ולכן מי שיושב בחזרת השליח צבור, צריך לעמוד כשמשתחוה במודים דרבנן.

נד. כ"ב בכף החיים (סי' כג ס"ק ל') בשם השני לוחות הברית. ודלא כהרמ"א (בסי' כ"ג סעי' ו') שכתב דלא יאמר שליח ציבור יהיו לרצון וכו'. ולפי הגר"א אומרים יהיו לרצון וכו'.

נא. בא"ח (שם הלכה טו). כתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות תפילה ה"ד) וכשיגיע שליח ציבור למודים וכורע, כל העם שוחים מעט ולא ישחו יותר מדאי" ע"כ. וכתב מרן הבית יוסף (סי' קכז) וטעמו משום דאמרינן (ברכות פ"א משנה ה) מעשה באדם אחד ששחה יותר מדאי והעבירו רבי יוחנן, רבי חייא בר אבא לא אעבר אלא גער, וכתב הטור משמע דבשליח ציבור קאי שאמר העבירו. והשיב הבית יוסף שאמת שהמעשה היה בשליח ציבור, אך כוונת דברי הרמב"ם שבין ציבור בין שליח ציבור לא ישחו יותר מדאי, ושוב תירץ דרבי חייא גער בו היה אחד מהציבור, ושליח ציבור אין חשש אם כורע יותר מדאי, ואחר כך כתב שהאיסור הוא דמיחזי כיוהרא ושייך בכל הכריעות. ומה שנקט הרמב"ם מודים שדרך בני האדם לשוח בה יותר, ודוקא בחזרה אין לשחות יותר מדאי שכבר התפללו בלחש, ולכן די ששחו ראשם מעט כדי שלא יראו ככופרים ואם ישחו יותר יש לחוש ליוהרא וכ"כ רבנו יצחק אבוהב ז"ל, ושוב העיר מהתוס' (ברכות יב. ד"ה כרע) שדברי הירושלמי חוזרים על כל הכריעות שבעמידה ולא במודים לחוד, ע"כ.

ובתב רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף כט ע"א, ודף לז ע"ב, ודף מ ע"א) כי בכל הכריעות והזקיפות שבתפילת העמידה יש שתי זקיפות ושתי כריעות בראש ובגוף, אבל במודים יש רק כריעה וזקיפה אחת בלבד כי השניה היא במודים דרבנן שבה יש כריעה וזקיפה שניה, ע"כ.

נב. בא"ח (שם). וכ"כ מו"ר הראשל"צ בספרו ילקוט יוסף (תפילה ב סי' קכד הלכה יד בסוף ההערה בענין לענות אמן אחר ברכת המחזיר). והביא בשם ספר ווי העמודים (בנו של השל"ה הקדוש, בסוף פרק עשיית) מעשה נורא על זה, ושנתגלה בחלום לחסיד אחד שאי עניית אמן על ברכת המחזיר שכינתו לציון, שהן ברכות

מאמרי הזוה"ק

ח"ג קעו ע"א

וַיִּקַּח קִרְחַן בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי וְגו'. רַבִּי אֲבָא פִתַּח (תהלים יט) תִּנְחַמְדִּים מְזוּהָב וּמְפֹזָר רַב וּמְתוּקִים מְדַבֵּשׁ וְנוֹפֶת צוּפִים. כִּמְהָ עֲלָאִין פְּתַנְגְּמִי אוֹרְיִיתָא נעלים ועליונים דברי תורה דאצילות, כִּמְהָ יִקְרִין אַנּוּן, תְּאִיבִין אַנּוּן לְעִילָא כְּמָה יִקְרִים הֵם דְּבִרֵי תוֹרָה דְּבִרְיָאָה שִׁישׁ שֵׁם שׁ"י עוֹלְמוֹת בְּכֶסֶם גִּימ' יִקְר', וְנַחֲמִידִים הֵם לְמַעְלָה בְּסוּד תוֹרָה דִּיצִירָה, תְּאִיבִין אַנּוּן לְכֻלָּא. נַחֲמִידִים הֵם לְכָל מִצַּד הַעֲשִׂיָה [א].

אוֹרְיִיתָא אִיהִי חֵילָא דִּימִינָא, התורה היא כח הימין שהוא בחסד כִּמְהָ דְאֵתְּ אָמַר כְּמוֹ שֶׁנֶּאמַר (דברים לג) מִימִינוֹ אִישׁ דָּת לָמוּ מִימִינוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה שֶׁהוּא הַחֹסֵד, נִתְּנָה הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת אֵשׁ לְעַם יִשְׂרָאֵל, וְשִׁמְאָלָא אֲתַבְּלִיל בְּיִמִינָא וְהַשְּׂמָאל שֶׁשֶׁם הַגְּבוּרָה נִכְלָל בִּימִין ע"י הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּתַפְאֵרֶת, מֵאֵן דְּעָבִיד יִמִּינָא שְׂמָאָלָא, וְשִׁמְאָלָא יִמִּינָא, מִי שְׁעוּשָׁה הַיְמִין שֶׁהוּא חֹסֵד וְרַחֲמִים – שְׂמָאל מִידַת הַדִּין, וְשְׂמָאל שֶׁהִיא גְבוּרָה – יְמִין, כְּלוּמַר שֶׁהַשְּׂמָאל יִנְהַיֵּג אֶת הָעוֹלָם הֵא אִיהוּ כְּאִילוֹן תְּרִיב עָלְמָא הִרִי הוּא כְּאֵלוֹ הַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם כִּי הוּא מִתְּנַהֵג מִצַּד הַגְּבוּרָה.

תָּא חֲזוּ, אַהֲרֹן יִמִּינָא. לִיּוֹאֵי שְׂמָאָלָא בא וראה, אהרן הוא צד ימין שבחסד והלויים הם מצד השמאל בגבורה, קִרְחַן בְּעֵי לְמַעְבַּד חֲלוּפָא דִּימִינָא לְשְׂמָאָלָא, בְּגִין כְּדָּ אֲתַעֲנִשׁ קִרְחַן שֶׁהוּא לּוֹי רִצָּה לַעֲשׂוֹת חֵילוֹף הַיְמִין לְשְׂמָאל, כִּי רִצָּה לִיקַח אֶת הַכְּהוּנָה לְלוּיִים שֶׁהֵם בְּשְׂמָאל, וְרִצָּה לַהֲנַיֵּג אֶת הָעוֹלָם בְּשְׂמָאל לְבַד שֶׁהוּא מִידַת הַגְּבוּרָה ע"י הַמַּלְכוּת, וּבִשְׁבִיל זֶה נִעֲנַשׁ. וְלֹא עוֹד אֱלָא דְאֲשַׁתְּבַּח בִּיהּ לִישָׁנָא בִישָׁא, וְאֲתַעֲנִשׁ בְּכֻלָּא וְלֹא עוֹד אֱלָא שְׂנַמְצָא בּוֹ שְׂדִיבֵר לְשׁוֹן הָרַע עַל מִשָּׁה וְאַהֲרֹן שֶׁאֵמַר לֵהֵם מְדוּעַ תִּתְנַשְׂאוּ עַל קַהֲלֵי ה', וְנִעֲנַשׁ בְּכָל שִׁירַד חַיִּים שְׂאוּלָה לְגִיהֵנָם. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שְׂמָאָלָא אֲתַבְּלִיל תְּדִיר בְּיִמִינָא רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, קִרְחַן לֹא רִצָּה לַהֲחִלִּיף אֶת הַיְמִין בְּשְׂמָאל, אֱלָא הַשְּׂמָאל תְּמִיד בְּדֶרֶךְ כָּל נִכְלָל בִּימִין ע"י הַתְּפָאֵרֶת כְּדִי לַהֲתַמְתֵּק, קִרְחַן בְּעָא לְאַחֲלָפָא תְּקוּנָא דְלְעִילָא וְתִתָּא קִרְחַן רִצָּה לַהֲחִלִּיף אֶת הַתִּיקוּן שֶׁל מַעְלָה וְשֶׁל מַטָּה, כְּלוּמַר רִצָּה לַהֲפָרִיד אֶת הַשְּׂמָאל מִהַיְמִין לְגַמְרִי, דִּהִינּוּ שִׁיחִיהַ הַיְמִין לְעַצְמוֹ וְהַשְּׂמָאל לְעַצְמוֹ וְלֹא יֵהָא שְׁלוֹם בִּינֵיהֶם, וְאַדְרַבָּה רִצָּה שֶׁרַק הַשְּׂמָאל יִשְׁלוֹט בְּעוֹלָם. וְזֶה הִפְךָ הַהֲנַהֵג שֶׁאֵפִי בִּין

עיונים והארות

[א] הרמ"ק כותב - עילאין יקירין תאיבין לשון רבים לרמוז על ו"ק עולמות ששם התורה דבריא זוכים לש"י עולמות תאיבין בת"ת עילאין כחכמה יקרין בכינה ששם עולם הבריאה ויק"ר גימט' ש"י ומלכות.

המלאכים מיכאל וגבריאל יש שלום וכן ביסודות אש ומים מורכבים יחד, ונמצא שקרח רצה לעקור את כל ההנהגה כולה, **בְּנִין בְּךָ אֶתְאָבִיד מֵעֵילָא וְתָתֵא** ובשביל כך נאבד מכל העולמות מלמעלה ומלמטה ואין לו מעמד אלא בגיהנם – יסוד האש בלבד.

וַיִּקַּח קִרְחָה, מֵאִי וַיִּקַּח וְשׂוֹאֵל, מִדָּה לִקְחָה. ומשיב נְסִיב עֵיטָא בִישָׁא לְגַרְמִיָּה לִקַּח עֵצָה רַעָה לַעֲצֻמוֹ וְלֹא פִירֵשׁ מִדָּה לִקַּח, כָּל דְּרַדְרָף בְּתָר דְּלָאוּ דִילִיָּה, אִיהוּ עָרִיק מִקְפִּיָּה [ב] מִי שְׂרׁוּדָף אַחַר דְּבַר שְׂאִינׁוֹ שְׁלוֹ הוּא בּוֹרַח מִמֶּנּוּ, כְּלוּמַר לֹא יִקַּח כְּלוּם אִפִּי מִמָּה שְׁהִיָּה בִידׁוֹ נִשְׂאָר קִרְחָה. וְלֹא עוֹדָה, אֲלָא מָה דְאִית בֵּיה אֶתְאָבִיד מִנִּיָּה וְלֹא עוֹד אֲלָא גַם מִדָּה שִׁישׁ לוֹ נִאֲבַד מִמֶּנּוּ. קִרְחָה רְדִיף בְּתָר דְּלָאוּ דִילִיָּה, דִילִיָּה אָבִיד, וְאַחֲרָא לָא רְוּוּחַ קִרְחָה רְדִיף אַחֲרֵי הַכְּהוּנָה שְׂאִינָה שְׁלוֹ, גַם הַלְוִיָּה שְׁהִיא חִלְקוֹ אֲבַדָּה מִמֶּנּוּ וְאֵת הַכְּהוּנָה שְׂרַצָּה לֹא הִרוּיַח.

קִרְחָה אֲוִיל בְּמַחְלוּקָתָא קִרְחָה הֵלֵךְ בְּמַחְלוּקָתָא שְׁלִקָּה מִחְלוּקָתָא לַעֲצֻמוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְהַשִּׁיג הַכְּהוּנָה. **מֵאִי מַחְלוּקָתָא.** פְּלוּגְתָּא מִדָּה פִי מִיִּלְתָּ מַחְלוּקָתָא קִטְטָה חִלְקוּקָה וּפְרוּדָה. פְּלוּגְתָּא דְלַעֲוִילָא וְתָתֵא חִלְקוּקָה וּפְרוּדָה לַמַּעֲלָה וּלְמַטָּה. וּמֵאֵן דְּבַעֵי לֹא אֲפִלְגָּא תְּקוּנָא דְעֵלְמָא, יִתְאָבִיד מִכְּלָהוּ עֵלְמִין וּמִי שְׂרוּצָה לְחַלֵּק וּלְפַלֵּג אֵת תִּיקוּן הָעוֹלָם הוּא יִהְיֶה נִאֲבַד מִכָּל הָעוֹלָמוֹת. מַחְלוּקָתָא, פְּלוּגְתָּא דְשָׁלוֹם. וּמֵאֵן דְּפִלְיָג עַל שָׁלוֹם, פְּלִיג עַל שְׂמָא (דף קע"ו ע"ב) קְדִישָׁא, בְּנִין דְשְׂמָא קְדִישָׁא, שָׁלוֹם אֲקָרִי מַחְלוּקָתָא עוֹשָׂה פִירוּד בְּשָׁלוֹם. וּמִי שְׁהוּא נִגַּד מִיִּדְתָּ שְׁלוֹם הוּא חוֹלֵק עַל הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ, הִיּוֹת שְׂשֻׁמוֹ שֶׁל הַקַּב"ה נִקְרָא שְׁלוֹם.

תָּא חוּי, לִית עֵלְמָא קָאִים אֲלָא עַל שָׁלוֹם. בֵּא וְרֵאדָה, אֵין הָעוֹלָם עוֹמֵד וּמִתְקַיִים אֲלָא עַל הַשְׁלוֹם. דְּהִינּוּ, הָעוֹלָם הוּא הַשְׂכִּינָה וְהַשְׁלוֹם הוּא הַיְסוּד. וּפִירוּשׁוֹ, כִּד בְּרָא קְדִישָׁא בְּרִידָה הוּא עֵלְמָא, לֹא יִכִּיל לְאַתְקַיִימָא, עַד דְאֶתְאָ וּשְׂרָא עֲלִיָּהוּ שָׁלוֹם כִּאֲשֶׁר בְּרָא הַקַּב"ה אֵת הָעוֹלָם לֹא הִיָּה יִכּוֹל לְהִתְקַיִים עַד שֶׁהִבִּיא וְהִשְׁרִיחַ עֲלֵיהֶם אֵת הַשְׁלוֹם. וּמֵאִי הוּא, שְׂפָתָה, דְאִיהוּ שְׁלָמָא דְעֵלְמִי וְתָתֵא, וּבְרִין אֶתְקַיִים עֵלְמָא וּמִי הוּא הַשְׁלוֹם, יוֹם הַשַּׁבָּת שְׁהוּא מִיִּדְתָּ הַיְסוּד שְׁהוּא עוֹשָׂה שְׁלוֹם בְּעֵלְיוֹנִים וּבְתַחְתּוֹנִים וְאֵז מִתְקַיִים הָעוֹלָם. וּמֵאֵן דְּפִלְיָג עֲלֵיהָ, יִתְאָבִיד מֵעֵלְמָא וּמִי שְׁחוֹלֵק עֲלֵיו עַל הַשְׁלוֹם עַל הַשַּׁבָּת יֵהָא נִאֲבַד מִהָעוֹלָם.

עִיּוּנִים וְהֶאֱרִיחַ

[ב] כמו שאמרו רבותינו על הכבוד וכו' ומסביר מו"ר הרב יהודא צדקא זצוק"ל על הפסוק חן וכבוד יתן ה' ושואל וכו' רק חן וכבוד יתן ה' הרי הכל נותן ה'. כל דבר חוץ מכבוד וחוץ, אדם שרוצה יכול להשיג, יתן כסף וכו' אבל הכבוד - הרי כל הרוצה אחריו, הוא בורח ממנו וא"כ אם ראתה שאדם זכה לזה, מוכרח שה' נתן לו, ולא שהוא רדף אחריו.

צִלְפַּחַד פְּלִיג עַל שַׁבֵּת, דִּהְיָה מְקוֹשֵׁשׁ עֲצִים. וּמֵאֵן אֲנֹנִי עֲצִים, אֲנֹנִי אֵילָנִין
אַחֲרָנִין בְּדֹאמְרֵן צלפחד חלק על השבת שהיה מקושש עצים ביום השבת. ושואל, ומה היא בחינת

העצים האלה, ומתרץ אלה הם אילנות אחרים בחינת עץ הדעת טוב ורע מ"ט טוב וס"מ רע כדפרשנו. **וְאֲנֹנִי מְלִין**
 (ס"א אֵילָנִין) **דְּחֹל, וְחֹל בְּקֹדֶשׁ לָא שְׂרִייא**, ואלה הדברים של עץ הדעת טוב ורע שהם בחינת מ"ט
 וס"מ, שהם בחי' חול ששולטים בחול ועל ידם מתנהג העולם בחול, וחול בקודש שהוא בחינת שבת לא שורה בקודש
 (מילי דחול בַּשַּׁבָּת אָסִיר וְדַאי). מכאן לומדים שאסור לדבר דברי חול בשבת, א"כ צלפחד **דְּפְלִיג עַל שְׁלָמָא**
דְּעֵלְמָא שהפריד וחלק על השלום של העולם, לכן מת ונאבד מן העולם.

רַבִּי יוֹסִי אָמַר, בְּתִיב כְּתוּב (תהלים קיט) שְׁלֹם רַב לְאוֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְגוֹ' ואין למו מכשול.
אוֹרֵייתָא הוּא שְׁלֹם התורה היא מידת השלום, **דְּבְתִיב, שְׁכָתוּב עַל הַתּוֹרָה (משלי ג) וְכָל**
נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלֹם. וקרח **אַתָּא לְאַפְגָּמָא שְׁלֹם דְּלְעִילָא וְתָתָא** וקרח שחלק על התורה
 בא לפגום בשלום שבעליונים ובתחתונים, **בְּגִין כִּד אֲתַעֲנִישׁ הוּא מְעִילָא וְתָתָא** ובשביל כך נענש
 מלמעלה מן השמים, ומלמטה שבלעה אותו האדמה וכו'.

וַיְדַבֵּר אֶל קֶרַח וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ לֵאמֹר

בְּקֶר וַיִּוְדַע יְהוָה אֶת אֲשֶׁר לוֹ. אֲמַאי בְּקֶר ושואל, מדוע דחה זה למחר בבוקר, **וְאֲמַאי**
קְדוֹשׁ וְלֹא טְהוֹר ועוד מדוע אמר ואת הקדוש והקריב אליו ולא אמר את הטהור. **אַלָּא אֲנֹנִין**
מִסְטָרָא דְטְהוֹר קָא אֲתִיין, וְקְדוֹשׁ בְּהֵנָּא אלה הלויים באים מצד הטהור, כי הגבורה מטהרת
 ומלבנת, והצד של הקדוש הוא הכהן כי מקבלים שפע מהחכמה הנקראת קודש, כי שרשם בחדס. **אָמַר מֹשֶׁה,**
בְּקֶר, דְּבְרִין בְּתָרָא דְבְּהֵנָּא אֲתַעֲר בְּעֵלְמָא אמר משה לאנשי קרח, מחר בבוקר שאז מידת הכתר
 של הכהן מתעוררת בעולם, שזו ספירת החדס, **אִי אֲתוֹן כְּהֵנִי, הָא בְּקֶר, פְּלָחוּ עֲבוּדָה דְּבְּקֶר**
 אם אתם כהנים ואתם בחי' חסד הרי עכשיו בבוקר עבדו את עבודת הבוקר, **וְבְרִין וַיִּוְדַע** ואז יודע **יְהוָה אֶת**
אֲשֶׁר לוֹ מצד התפארת שהוא המקשר ביניהם שם הוי"ה ב"ה **וְאֶת הַקְּדוֹשׁ** מפרש. **אֶת אֲשֶׁר לוֹ**
סְתָם, דָּא לִינְאִי מה שכתוב - את אשר לו, סתם ולא פירש מי הוא, זה הלויים שמצד הגבורה. **וְאֶת**
הַקְּדוֹשׁ, דָּא בְּהֵנָּא ואת הקדוש הם הכהנים מצד החדס שמקבלים שפע מהחכמה הנקראת קודש, **בְּרִין**
וְהַקְּרִיב אֵלָיו ואז הקריב אליו את הקדוש. **וְלִית מֵאֵן דְּאֲכַחִין מְלָה, אֲלָא בְּקֶר** ואין מי
 שיבחן וידע בין החדס לגבורה אלא הבוקר, **אִי תִתְחַוִּין לְאַשְׁתְּאָרָא בְּסִטְר דִּינְא, בְּקֶר לָא**
סְבִיל לְבוּ, דִּהָא לָאו זְמַנִּיה הוּא אם אתם ראוים להשאר בצד הגבורה, החדס שהוא בוקר לא יסבול

ולא יקבל עבודתכם, כי אתם מהגבורה והבוקר איננו זמן הגבורה. **וְאִי תִתְחַזֵּן לְאַשְׁתָּאָרָא בְּחֶסֶד,**
הָא זְמַנְיָה הוּא, וְתִשְׁתְּאָרוֹן נְבִיָּה, וַיִּקְבַּל לְבוֹ ואם אתם ראויים להשאר בחסד, הרי הבוקר
 הוא זמן החסד ותשארו בו והוא יקבל עבודתכם.

בְּמָה. בְּקִמְרַת במה ההבחנה, בקטורת, הקטורת שבה מבררים ברורי הניצוצות מתוך הקליפות. **דִּהָא**
קִמְרַת בְּעֵי לְשׁוֹשְׁבֵינָא, לְאַתְקִמְרָא עַל יְדֵיהּ בְּכֹלָא, וְלְאַתְקִשְׂרָא שהרי
 להקטיר קטורת צריך את השושבין שהיא המלכות כדי לקשר על ידה את כל העולמות כי זה כוחה של הקטורת לקשור
 כל העולמות העליונים והתחתונים זה בזה. **מֵאֵן שׁוֹשְׁבֵינָא. דָּא בְּהֵנָּא** ומי הוא השושבין שעל ידו נקשרים
 העולמות, הוא הכהן שהוא בחסד. **וּבְגִין כֵּן** ולכן אמר משה רבנו, **וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר יִהְיֶה**
הוּא הַקָּדוֹשׁ, וְלֹא הַמְּהוּר שהוא לוי. **תִּרְיִן דְּרִגִּין אֲנִין** שתי מדרגות הן, קדוש. **וְמֵהוּר.**
בְּהֵן, קָדוֹשׁ. לְוִי, מְהוּר. וְעַל דָּא הַקָּדוֹשׁ בְּתִיב ולכן אמר הקדוש, שהוא הכהן, ובחר בהם
 ה' שהם קדושתו ועל ידם צריכה העבודה להעשות.

שבת ראש חודש תמוז

ראש חודש תמוז

הנה אנחנו בחודש תמוז. תמוז ר"ת זמני תשובה ממשמשים זבאים - עברנו את שלשת רבעי השנה ועכשיו הרביע
 האחרון של השנה, והכל הולך אחר החתום, ולכן צריך להרבות בתשובה בתורה ובתפילה כדי לעצור כל
 הפורעניות. וכדי שנהיה מוכנים כראוי ליום הדין - ראש השנה הבעל"ט.
בכל ער"ח צריך לעשות תשובה, מי שיכול לצום יצום, וגם יקרא כל התהלים עם שבעה כורתי ברית, ויעשה תשובה
 על כל החודש להנצל מכל הגזירות.
והנה ישנם ארבעה זמני תשובה: בכל לילה יעשה האדם תשובה על כל היום, בסוף כל שבוע על כל השבוע, בסוף כל
 חודש על כל החודש, ובסוף כל שנה יעשה תשובה על כל השנה.
וכל שכן עתה בחודש תמוז צריך להזדרז יותר בתשובה כי אנו ממש לפני יום הדין, ובתמוז ואב נפלו ב' בתי המקדש.
הצירוף של חודש תמוז הוא הוי"ה מהסוף להתחלה הוה"י שפירושו דין, כי אלו הם ימי דין וצריך למתק את הדינים
 האלה, וצירוף זה מרומז בס"ת פסוק "זה איננו שווה ליי".
אמרו רבותינו "ותצפנו ג' ירחים" נאמר על ג' החדשים, שהם תמוז אב טבת, שהם חדשים קשים - ימי דין וצריך
 האדם להצפין עצמו מן המקטרג שח"ו לא ינוק.
בחודש תמוז התחיל המצור, ובו נשתברו הלוחות, ולמָה גרמו שבירת הלוחות, לשכחה, מה שהאדם לומד שוכח, לכן
 תמוז ר"ת זכרו תורת משה, והאות ו' מרמזת ללוחות הברית שהיה ארכן ו' טפחים ורחבן ו' טפחים, וזה מרמז
 שכל השכחה נמשכת משבירת הלוחות, וע"כ ע"י שלומד תורה בכח גדול בחודש זה מתקן את השכחה שבתורה, כי
 כנגד שכחת התורה צריך ללמוד הרבה תורה ועי"ז זוכה לזכירה.
בחודש זה הלכו המרגלים לרגל את הארץ ומכיון שהיו ימים קשים מאוד, לכן דברו רעה על הארץ.

בימים הללו יש שליטה לס"מ, כי ג' חדשים ראשונים של השנה ניסן אייר סיון, לקח אותם יעקב אבינו ע"ה. וג' חדשים אחרונים לקח אותם עשו שהם תמוז אב אלול, מה עשה יעקב, חטף את חודש אלול, אמר לו מה אתה רוצה לקחת חודש אלול שהוא החודש הגדול של התשובה, עשה אתו מלחמה ולקח לו את חודש אלול, מה נשאר בידו, ב' חדשים תמוז ואב שבהם שולט הסט"א ולכן דוקא בהם נחרבו ב' בתי מקדש, והעמידו צלם בהיכל, ובהם היו אסונות קשים על עם ישראל, כיון שהלא הם בשליטת אדום השולט בימים הללו.

וזהו סוד "עיני עיני יורדה מים" שהם שתי עיניים ימין ושמאל שהם חודש תמוז ואב, ובשניהם צריך לבכות על חרבן ביהמ"ק וע"י שבוכה על חרבן ביהמ"ק עי"ז זוכה ורואה בבניינה, כמ"ש כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. וחדשים אלו הם כנגד ספירות נצח והוד וזהו סוד ספירת "נצח" וכתוב וגם נצח ישראל לא ישקר, והם בסוד תרין ירכין דרבנן דשלהי, וז"ס ויגע בכף ירך יעקב בהאבקו עמו, שהם תרין רגלין - תרין עמודין, שהן בחינת סמכין דאורייתא והם בחי' התמכין דאורייתא וצריך להשתדל להתחזק לתמוך את התורה בפרט בב' חדשים אלה.

ולכן צריך להתעורר בימים האלה, ובפרט שמתקרבים עתה ימי חופשת הקיץ ויש שעוזבים את לימוד התורה והולכים למקומות לא טובים, ואז אדם חוטא בעיניו חוטא במחשבתו ובדבורו וזו השליטה של הס"ס, ולכן צריך האדם לשים לב על עצמו ועל בני ביתו שלא ילכו למקומות שאינם הגונים אלא בכל יום ישתדל לעשות תשובה גדולה, ויקרא פטום הקטורת אשר מבטלת גזירות וכו' ויעסוק בתורה תדיר כי התורה היא התבלין היחיד נגד היצה"ר.

והנה, ביום הדין בראש השנה, לפני תקיעת שופר אומרים שבע פעמים "למנצח לבני קרח מזמור כל העמים תקעו כף" וכו'. מה זכו בני קרח שיגידו אותם דווקא לפני תקיעת השופר, ודווקא בימים נוראים?

התורה אומרת: "ובני קרח לא מתו" והמדרש תנחומא מבאר על הפסוק: "רחש לבי דבר טוב" - אלו בני קרח שברגע האחרון חזרו בתשובה - הצילו את עצמם ברגע האחרון ולא מתו עם כל העדה.

אומרים לאדם לפני תקיעת שופר: תתעורר, תראה מה קרה עם בניו של קרח ברגע האחרון הצילו את עצמם, הרי אתה עומד ברגע האחרון לפני תקיעת שופר תעשה תשובה אפי' שעד עתה לא עשית תשובה כל חודש אלול היית ישן התעורר עכשיו לפני שה' כותב אותך לחיים, לפרנסה, לבריאות, קח את עצמך בידים. לכן זו הפרשה שפותחת את הרבעון האחרון של השנה, ללמדנו שצריכים להיות חכמים ולא לחכות לרגע האחרון אלא כבר מעכשיו להתכונן, להינזר ממחלוקות. ולהיזהר במצוות שבין אדם לחברו.

מאמרי הפרשה

"וַיִּקַּח קִרְחַ בֶּן יִצְחָק בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֱלִיָּאָב וְאִזָּן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן" (טז, א)

בגלל המחלוקת שעשה קורח עם משה, הקב"ה לא התחשב בכל התורה ובכל הגדולה שהיתה בו בקרח ידוע כי כל הלומד תורה כל העולם כדאי להתקיים רק בשבילו, כי ת"ת כנגד כולם, כמש"כ "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי" ואפי' אדם אחד שלומד תורה בחשק מעמיד את כל העולם כולו, והדבר הכי אהוב על הקב"ה זה לימוד התורה.

קרח היה ת"ח עצום ולא לחנם הוא רצה הגדולה לעצמו, הוא לא היה פחות ממשה בגדולתו בתורה ולכן הלכו אחריו מאתים וחמשים ראשי סנהדראות, אך בגלל המחלוקת שעשה קורח עם משה, הקב"ה לא התחשב בכל התורה ובכל הגדולה שהיתה בו בקרח.

ומי גרם לקרח לחלוק על משה רבנו, מכיון שקינא בנשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמשה מנהו על פי הקדוש ברוך הוא, טען קרח - והלא אחי אבי היו ארבעה - עמרם, יצהר, חכרון, ועוזיאל. בני הבכור עמרם - משה ואהרן, נטלו כהונה ומלכות. ואחריהם אני צריך ליטול שררה משום שאני בן יצהר השני לבכור, ולא אליצפן בן עוזיאל הקטן. ועוד שראה ברוח קדשו שעתידין שמואל הנביא השקול כמשה ואהרן לצאת ממנו, ולכן סבר שמגיע לו הכבוד.

מה עשה, כנס מאתים וחמשים ראשי סנהדראות, והלבישם טליתות שכולם תכלת, באו ועמדו לפני משה ואמרו לו, טלית שכולה תכלת חייבת בציצית או פטורה, אמר להם חייבת. התחילו כולם לצחוק ואמרו, אם טלית שלימה -

חוט אחד של תכלת פוטר אותה ונחשבת לטלית מצוייצת, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה מהנחת הציציות בה, (ומטעם זה לא הוסמכה פרשת קרח לפרשת הנשיאים, שהיתה סמוכה לה, אלא לפרשת ציצית שנאמרה בסוף פרשה שעברה. ואז אמר קרח, אם פרשה זו איננה אמת, אז כל התורה חס ושלום לא אמת, וכפר בכל).

עוד שאל קרח, בית מלא ספרי תורה האם חייב במזווה או לא, ענה להם משה, ודאי. התחילו כולם לצחוק, אם שתי פרשיות שבתורה שהם שמע והיה אם שמוע שכתובות במזווה פוטרות את כל הבית, קל וחומר שבית מלא ספרים יפטור את הבית ממזווה.

זכוונת קורח בטענות הללו היתה שכשם שטלית שכולה תכלת פטורה מחוט תכלת, ובית מלא ספרים פטור ממזווה, כך כיון שכל העדה כולם קדושים, אינם זקוקים למנהיגים כמו משה ואהרן, ענה לו משה שטעות בידך אלא דע לך, כי הטלית חייבת בחוט תכלת אפי' שכולה תכלת, וכן הבית במזווה אפי' שכולו מלא ספרים, ולכן גם עדה שכולם קדושים חייבים מנהיג.

"חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בדיה תהרסנו" (משלי יד, א)

אמרו חז"ל אולת בידה תהרסנה - זו אשתו של קרח. כי אשתו של קרח היא שהציתה את אש המחלוקת, שכשראתה שגלחו את כל שערו ואפילו את גבות עיניו, כאשר ציוה הקב"ה לגלח את הלויים (בפרשת בהעלותך פרק ח', ז) "והעבירו תער על כל בשרם", אמרה לו, ראה מה שעשה לך משה, עיטר את אהרן אחיו בכל מיני בגדים, ואלו לך, העביר ממך את כל השערות, ותתבונן איך אתה נראה כמו פֶּלְבָּסָה.

התרגום מתרגם ויקח קרח ואתפליג קורח ואם תחלק את המילה "קרח" - ק' זה נ', ר' זה ק', וח' יהיה ד' - דקן, ובתרגום זה זֶקֶן (יונתן בן עוזיאל בראשית מ"ב ח'), וז"א ואתפלג קרח - תחלק את המילה "קרח" וימצא שיסוד המחלוקת הגיע מֶהֱזָקֶן - שגילחו להם את הזקנים ונראו משונים וזה הביא אותם לחלוק.

הציעה לו אשתו להמריד את כל העם נגד משה ואהרן, וזאת ע"י שיספר להם סיפור של שקר והוא: מעשה באלמנה עניה ולה שתי בנות. סוף סוף נודמן לה חלקת אדמה קטנה, וחשבה שבזה תוכל להתפרנס. כשהגיע זמן הקציר בא הכהן ואמר לה שצריך לתת תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני וכו'. לאחר שנתנה, אמרו לה, את צריכה לתת מהתבואה לקט שכחה ופאה. כשראתה שיש לה הפסדים גדולים מהאדמה, מכרה אותה וקנתה בה כבשה כדי שירוח לה ממנה. כשבאה לגזוז את הצמר, אמר לה הכהן, כתוב "ראשית גז צאנך תתן לו" - לכהן. בלית ברירה נתנה לו. לאחר שנה המליטה הבהמה ולד, בא הכהן ולקח את הולד, שהרי הבכור לכהן. כשראתה כך החליטה לשחוט את הבהמה, אמר לה הכהן, הזרוע הלחיים והקיבה הם לכהן. כיון שראתה כן, מרוב צערה אמרה "הכל חרם!" אמר לה הכהן, כתוב "כל חרם בישראל לך יהיה", ולקח את כל הבהמה, והניחה בוכה היא ושתי בנותיה ולא נשאר בידה כלום, ויש אומרים שסיפר קרח ששתי בנותיה מתו ברעב. וכששמעו כולם את המעשה הנורא הזה האמינו לו (ילקוט שמעוני טז. מדרש תנחומא י).

כמוכן הכל היה שקר וכזב, שהרי לא יתכן שהיה כן, משום שלעם ישראל במדבר לא היתה להם אדמה שראויה לחרישה לגידול זרעים ולתת מעשר, וכמו הנביא אומר, "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" ובודאי לא היה שייך עדיין לקיים מצוות תרומות ומעשרות שאינן נוהגות אלא בארץ ישראל. ומה שסיפר להם ששתי בנותיה מתו ברעב זה גם לא יתכן, משום שאז כולם היו אוכלים את המן ולא היו צריכים לאכול בהמות.

ועם כל זה, מכוחה של לשה"ר - דכולם האמינו לשקרם הגלויים שלו.

קרח היה בעל רוח הקדש ומטועני ארון הברית, היינו שהיה צדיק וזקן בן מאה שלושים שנה, ובכל זאת בגלל קנאה אחת שקינא באליצפן בן עוזיאל ירד שאולת

איתא בזוהר שרצה הקב"ה לעשות את קרח גדול שבלויים כמו אהרן גדול שבכהנים, בלי ספק היתה זו מדרגה רבה ונפלאה. כשרואים כי כשמת קרח חדלה בחינה זאת, משמע שלא היה אחד מהלויים ראוי למדה זו רק קרח, וניצוץ זה טרף בלבו שהרגיש שיש מדרגה מיוחדת עבורו, ומכל מקום ירד כל כך על ידי עון אחד, ללמד כמה גדולים דברי חז"ל אל תאמן בעצמך עד יום מותך ומאמר חז"ל המהרהר אחרי רבו כמהרהר אחרי השכינה.

קרח הרגיש שהוא במדרגת משה ואהרן, ולכך טעה שאינו צריך להיות כפוף, אכן לא הרגיש שכל זה על ידי רב כמשה רבנו ע"ה שהיה עין טובה כל כך להעלות אדם בכל עוז שאפשר להעלות וכל זה היה מכח משה רבנו ע"ה.

קרח היה בעל רוח הקדש ומטועני ארון הברית, היינו שהיה צדיק וזקן בן מאה שלושים שנה, ובכל זאת בגלל קנאה אחת שקינא באליצפן בן עוזיאל ירד שאולה, נגיעה קטנה זו הוציאה אותו מן העולם, בכאן צריכים ללמוד מה איומה יכולה להיות נגיעה אחת קטנה ומכאן שמדה טובה מרובה, לאן יכולה נטיה אחת לטובה להביא את האדם.

אלו היה קרח מסכים בהנפתו כשם שהסכים יצחק בעקידתו, הנה בלי ספק היה קרח למטה כגבריאל למעלה, כמו ששקול אהרן כנגד מיכאל

ודע כי תנופת הלויים הייתה על ידי אהרן כעין האמור ביצחק בענין העקידה, ואלו היה קרח מסכים בהנפתו כשם שהסכים יצחק בעקידתו, הנה בלי ספק היה קרח למטה כגבריאל למעלה, כמו ששקול אהרן כנגד מיכאל, ואין בנשיאותו של אליצפן ענין לכך כי עבדות גדולה היתה זאת, ולא תאות למי שראוי להיות דוגמא עליונה לא' משירי המרכבה להיות נשיא הלויים, כשם שלא יאות לאהרן להיות נשיא הלויים.

הויכוח של קרח ועדתו כנגד משה היה, האם הכהנים שליחים של העם או של הקדוש ברוך הוא, קרח טען שהכהנים שליחים של העם, לכן העם צריך להחליט מי יהיה כהן, אבל משה טען שהכהנים שליחים של הקדוש ברוך הוא הם, והראיה היא "קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו ותנו בהן אש והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש".

"עושר שמור לבעליו לרעתו"

ואיך הגיע קרח לכל זה, בזמן שהיו משה ואהרן טורחים בשביל ישראל, והיו מטפלים בהם במצרים, היה קרח אוסף לו מטמוניות כסף, עד שהיו לו חמורים מלאים אוצרות והיה עשיר מופלג, עליו נאמר "עושר שמור לבעליו לרעתו". ואומר הבא"ח "עשיר" אות ראשונה ואחרונה היא "רע" באמצע אותיות "יש" שי עולמות, העשיר ע"י האוצר שלו יכול לזכות בשי עולמות, מצד שני יכול לזכות ברע, קרח לקח את החלק הרע לעצמו, וחלק על משה רבנו.

כתב הרמב"ם בצואתו לבנו ר' אברהם:

אל תשקצו את נפשותיכם במחלוקת, המכלה גוף ונפש והממון, ומה נשאר עוד. ראיתי לבנים גדולות שהשחירו, ופחות נפחתו, ומשפחות נסחפו, ושרים הורדו מגדולתם, ועיירות גדולות נתערערו, וקבוצות נפרדו, ויחידים נפסדו, ואנשי אמונה אבדו, ונכבדים נקלו ונתבזו בסיבת המחלוקת.

נביאים נבאו, וחכמים חכמו, ופילוסופים חיפשו ויספו לספר רעת המחלוקת ולא הגיעו לתכליתה! ולכן שָׁנְאוּ אותה, ונוסו מפניה, והתרחקו מכל אוהביה וגואליה, ורעיה, וגם אם שאר בשרכם אוהב מדנים, התנכרו ורחקו מקרבתם פן תספו בכל חטאתם, ע"כ.

וכבר רמזו את זה רבותינו בתיבת מחלוקת ר"ת מכה, חרון, ליקוי, קללה, תכלית - שזה כליון.

ובמקום שיש מחלוקת השכינה מסתלקת לפי שהשכינה נקראת "אמא שלום", ורמז לזה מחלוקת אותיות חלק-מות. וקרח רצה להפוך מלוי לכהן, וידוע שכהן הוא נפש, ולוי הוא רוח, ישראל הוא נשמה, וזה כנגד שם הוי"ה ב"ה, וה' אחרונה מלכות בית דוד, וא"כ רצה קרח להפוך שם הוי"ה ב"ה.

דעת קניית מ"ה מאותיות מריבה חסרת

כתוב בבראשית (לך לך יג, זח) ויהי ריב בין רועי מקנה אברם, ובין רועי מקנה לוט... ויאמר אברהם אל לוט, אל נא תהי מריבה ביני ובינך. ופירשו כי בפסוק הראשון כתוב ריב לשון זכר, ובשני כתוב מריבה לשון נקבה, והוא לפי מה שאמרו (סנהדרין ז:) האי תגרא, דמיא לצינורא דבידקא, כיון דרווח רווח. פירוש, כשהנהר מתפשט לשדות שסביבו, אם אינו סותמו הוא מתרחב ושוב אינו יכול לסותמו, כך הריב, אם האדם אינו בולמו מיד בתחילתו הוא מתרחב. כך אמר אברהם ללוט, כעת התחיל להיות ריב שהוא זכר, הבה נפרד לפני שתהיה מריבה - נקבה, שהיא פרה ורבה, עד כאן. אשר בזה אפשר לפרש מאמרם (ויקרא רבה א, ו) "דעת קניית, מה חסרת, דעת חסרת מה קניית" והנה ההבדל בין ריב למריבה, הוא באותיות "מה" שהן האות הראשונה והאחרונה של מלת מריבה. וזהו שאמרו דעת קניית מה חסרת, רצה לומר מי שיש לו דעת בולם עצמו, ולא יתן לריב להתפשט להיות מריבה חס ושלום, וכן לאידך גיסא. וז"ש "תולה ארץ עד בלי-מה" לא להוסיף את ה-מה.

בדרך כלל יש מריבה בין הגוף לנפש, הגוף רוצה אוכל רוצה תאות, גשמיות, כסף וכי', אבל הנפש רוצה תפלה ולימוד תורה, וכל הזמן הם רבים ביניהם, בדרך כלל בימי החול הגוף מנצח, אבל בא יום השבת ועושה שלום ביניהם, כיון שבשבת צריך לאכול וגם הנשמה מסכימה לאכול כי זו מצות עונג שבת, מתפללים ולומדים תורה, אבל קרח ועדתו לא רצו שום שלום.

מחלוקת קורח ועדתו בניהם עצמם היה מחלוקת

אמרו ז"ל (אבות פ"ה משנה ז) איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח ועדתו. וכלשון תרגום אונקלוס "ואתפלג קרח" שנחלק קרח - בינו לבין עצמו. ועל כן לא נאמר מחלוקת קרח ומשה משום שמה לא חיפש להיכנס במריבה עם קרח, וכל כוונתו היתה לשם שמים, מה שאין כן קרח ועדתו, פשטה בניניהם מחלוקת קשה כי כל אחד ביקש לעצמו את הכבוד והשררה, וזו ראייה שמחלוקתם לא היתה לשם שמים.

וצריך האדם למנוע עצמו מן המריבה, כי המנוע עצמו מן המריבה, הוא מכובד על הבריות, שנאמר (משלי כ' ג) כבוד לאיש שבת מריב, וכתוב (משלי יב' כו) יתר מרעהו צדיק, ודרך רשעים תתעם, פירוש, יתרון יש בצדיק יותר מאדם אחר, שהצדיק שומע חרפתו וסובל תאותו וכובש את יצרו ושותק, כדי שלא יבוא לידי מריבה ולידי בזיון, ודרך רשעים תתעם, הדרך הרעה של הרשעים תתעם, כי הוא בזיון בעיניהם לשמוע חרפתם ולשתוק, והם תועים מדרך השכל, שמתוך כך הם באים לידי קטטה ורציחה.

במחלוקת לא יביע אדם דעה לצדד לאחד מהצדדים ומשל נפלא מובא בספרים

אירע פעם שהאריה מלך החיות לא אכל זמן רב, וריח רע נדף מפיו. ויקרא האריה את החמור ושאלו, מה ריח יש בפני, ענהו החמור, יסלח נא אדוני המלך, אבל מפי מע"כ נודף ריח רע למרחקים, ויקצוף האריה מאד וגער בו, וכי כך מדברים אל מול הוד כבוד המלך... ומיהר לטורפו חי. לאחמ"כ קרא האריה לזאב ושאלו מה ריח יש בפני. הזאב שראה מה עלה בגורלו של החמור פתח וענה, ריח וורדים ושושנים נודפים מפי המלך... קצף האריה וצעק עליו וכי משקר אתה בפני, מיהר וטרפו. עבר שם השועל החכם שבחיות והנה האריה לנגדו, וישאלהו האריה אודות הריח שבפניו, מה יעשה השועל ה'פיקח', כי משני צדדים מסוכן הוא לפני המלך, ויען השועל, צר לי מאד שלא אוכל לענות למלך, אבל מה אעשה, כי תקפתני הצינה וממילא אין בידי כעת 'חוש הריח' לדעת מהם הריחות הסובבים אותי...

כיו"ב, יתנהג האדם בעת מחלוקת שלא יביע כל דעה לצדד כאחד מהצדדים ח"ו, ויעשה עצמו כשועל הלזה שעשה עצמו כמי שאין בידו להריח, וכך יאמר האדם איני יודע מאומה, איני 'מבין' בזה ולא אנקוט כצד זה או זה, אז ירוויח כאותו השועל שניצול ממות בטוח לחיים טובים ולשלום.

ומסופר שפעם נכנס יהודי אל מו"ר הגאון מרן רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל ושאלו 'בתמימות' בענין מסוים כיצד היא ההלכה - בו בזמן שגדולי ישראל נחלקו ביניהם בפסק ההלכה על ענין זה... מו"ר הכיר מהי מטרתו של אותו שואל תמים, על כן אמר לו, ר' יהודי, בנידון ההלכה עצמה, כאיזה צד שתנהג יש לך על מי לסמוך, אבל להחזיק במחלוקת - אין לך כלל על מי לסמוך.

וידוע הדבר שמחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות. ופוגמת ביחוד העליון.

וכתב בסה"ק שבט מוסר יד יג': בעל גאווה רודף תמיד אחר השררה, ורוצה שתהיה ידו על העליונה, ומתוך זה הוא בא לידי שנאה ומריבה, צא ולמד מקרחה, בעבור שהתגאה בעשרו רדף אחרי השררה, וירד חיים שאולה הוא וכל אשר עמו. בוא וראה כמה קשה כח הגאווה והמחלוקת, שאפילו תינקות שלא חטאו נאבדו עמו אמר החכם: הזורע גאווה וקטטה, יקצור חרטה ודאגה, ואמר, אם תיקום - תדאג, ואם תסלח - תשמח, הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו.

מו"ר החפץ חיים נלחם בעירו שלא יהיה מחלוקת והצליח

מספר בנו של רבנו ה'חפץ חיים': אם כי מראבא - ה'חפץ חיים' זצ"ל, הוקיר זמנו מכל הון, עם כל זאת בטל כמה פעמים שעות רבות הרבה, וגם ימים, להבאת שלום ולשכך מריבות בין אדם לחברו, וביותר בעניני צבור להשקט מחלוקת. וזכורני כי קרה לפעמים שהיה מטייל אבא בחצר בית הכנסת שעה ארוכה עם אחד מבני הקהילה, וידו על שכמו של האיש ומשוחח עמו, אמנם ידעו כלם שאין זו שיחה בעלמא כדרך המטיילים, באשר אבי ומורי לא טייל מעודו, רק להשקט ריב ולרכך לב הקשה. ותמיד עלה בידו, כי גם לב אבן היה נמוח תחת תוכחתו מאהבה. ופעמים רבות שמענו מבעלי דברים הקשים שאמרו, לולי פני רבי ישראל מאיר אָשָׁא, אזי...

פעם פרצה מחלוקת בעיר מגורי ה'חפץ חיים' זצ"ל בענין החברא קדישא שנחלקה לשנים, הדבר הביא לידי מריבות וצעקות אף בבית המדרש. מאמצי רבנו להשקט את המריבה עלו בתוהו, הוא עלה אז על הבמה ופנה לקהל בדברים אלה:

אנו חיים כלנו היום, מתהלכים עלי אדמות, אבל סוף סוף ילך הדור הזה לעולמו, כי "מי גבר יחיה ולא יראה מות" (תהלים פ"ט, מ"ט), וכדברי משה רבנו עליו השלום (במדבר ט"ז, כ"ט): "ופקדת כל האדם" - והאדם הלא יבא לעולם העליון כאמור בקהלת (י"ב, ז'): "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה", ושם עתיד הוא לתן דין וחשבון על הנעשה כאן בעולם השפל, והחשבון על המעשים ואף על המחשבות הוא כל כך חמור, עד שאין לתארו במלים פשוטות, וכדאיתא שם פסוק י"ד: "כי את כל מעשה, האלהים יבא במשפט על כל נעלם", ובברייתא פסחים נ"ד: ששה דברים מכוסים מבני אדם - וקא חשיב שם עומק הדין, ולא לחנם בכה רבי יוחנן בן זכאי לפני פטירתו (ברכות כה): באמרו, איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי וכו'. כן ידוע מאמרם זכרונם לברכה (חגיגה ד): על שמואל הנביא, שלקח את משה רבנו עליו השלום לעד מתוך פחד ואימת הדין.

כשהאדם בא לדין, מראים לו את כל מאורעות חייו בדקדוק גדול, באיזה מקום ובאיזה זמן, וזה טבעי מאוד שהוא מתחיל לחפש כל מיני תירוצים, אמתלאות והצטדקויות, ועושה כל המאמצים בכדי לזכות בהקלה כל שהיא ולהנצל מחומר הדין.

אחרי דברי הקדמה הנוכרים לעיל, החל רבנו למנות את מספר העונות שנעשו בעיר מיום שפרצה המחלוקת, כמה לאוין רמסו ממש ברגלים, כמה בזיון הקדש וחלול שם שמים, חס וחלילה, שנגרם - וזה ברור שתצטרכו להשיב על הכל ביום הדין הגדול...

ויתכן - המשיך רבנו - שבעת צרה, תרצו להתגולל עלי ותאמרו, היה אצלנו למדן אחד, ואלו הוכיח לנו היינו בודאי נזהרים מלעשותן - לכן אני אומר לכם בגלוי על יד ארון הקדש, כי סרתם מן הדרך, עברתם עבירות חמורות, וביניהן חלול ה', שאין התשובה מועלת עליו. ואם דברי אלה לא יועילו להפסיק את המחלוקת, הריני מודיע לכם, כי שמה לא אזדקק לכם כלל, ואני את נפשי הצלתי...

דברי ה'חפץ חיים' זצ"ל שנאמרו בתמימות מופלאה, חדרו ללכם של הצדדים היריבים, והשלום בעיר לא אחר לבא.

באותו יום של מחלוקת קורח לא ירד מן השמים, ואילו במעשה העגל ירד מן השמים

ותדע כמה קשה המחלוקת לפני הקב"ה, דבמעשה העגל שהיו בשלום, לא נפסק המון, עד שהקריבו ממנו לפני העגל, ובמחלוקתו של קרח לא ירד באותו היום. כאמרם ז"ל, ראה כמה אהוב השלום לפני הקב"ה וכמה שנואה המחלוקת. גם אמרו זכרונם לברכה בששת ימי בראשית נאמר בהם כי טוב, לכד מיום שנתפלגו המים, שלא נאמר כי טוב, לפי שכל דבר מחלוקת שנאו לפני המקום.

המחלוקת מטריחה גופו של אדם, מכאבתו ומצערתו

ראה שהמחלוקת מטריחה גופו של אדם, מכאבתו ומצערתו, וכיון שכועס, כבדים עליו אבריו ועץ פניו ישונה, וחלאים באים עליו כנודע, דהמפורסמות אינן צריכות ראייה, אך העומד בשלום, דבורו בנחת, מעשיו בהשקט, שמח וטוב לב, פניו מאירות מדומה כישן בבטחה, חייו חיים ערבים ומתוקים, ועובד לבוראו כי אין לו מניעה מלעבדו.

השטן מצוי במחלוקת, להגדילו לבעור כאש, ולאכול מנפש עד בשר

ואל יקל בעיניך אפילו מחלוקת קטנה, משום שהשטן מצוי במחלוקת להגדילו לבעור כאש ולאכול מנפש עד בשר, כדאמרינן בדיני ממונות (סנהדרין ז' א') אמר רב הונא: האי תגרא דמיא לצינורא דבדקא דמיא, כשהנהר גדול פעמים יוצא לשדות שעל אגפיו, ואם אינו סותמו מיד הולך ומרחיב ואינו יכול לסותמו, כיון דרַוַח רוח, ובגישין (נ"ב א') הנהו בי תרי דאגרי בהו שטן, כל בי שמשי הוו קא מינצו בהדי הדדי, אקלע רבי מאיר להתם, עכבינהו תלתא בי שמשי עד דעבד להו שלמא, שמעיה דקאמר: וי דאפקיה רבי מאיר לההוא גברא מביתיה, פרוש שמע לשטן דקאמר וי דאפקיה מביתיה, ראה בעיניך, שהמחלוקת מתגלה עד שהשטן עושה חזקה שם, עד שמגדילו להרוג נפש, לכן אין להקל אפילו על מחלוקת קלה, וצריך לבטלה מיד ולשום שלום במקומה.

והנה מחלוקת: מ' - כי בתחלה יש רק פתח קטן למטה, ח' - אח"כ הפתח פתוח לגמרי, ל' - אח"כ אש גדולה עד לשמים, אח"כ ק' - יורד לתהום, ולבסוף ת' - יש מעמד עם שתי רגלים, ואות ו' היא המטה של המחלוקת.

יברח אדם מהכעס שהוא שורש המחלוקת וידבק בשלום, ששמו של הקב"ה נקרא שלום, וכסא דוד יכון בשלום, וירושלים תתבשר בשלום, ובוזה יהיה שלם לפני הקב"ה, שלם בגופו, שלם בנפשו, ובוזה נפשו תהיה צרורה בצרור החיים, הלא תראה שלם באותיות שלום, ונשאר וו שהוא עץ החיים, לומר על ידי השלום תהיה שלם ותדבק בעץ החיים שהוא הוו.

כאן במחלוקת קרח אפילו תינוקות נבלעו באדמה

כתב בספר קול יהודה למו"ר ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל: הנה בפרשה זו לומדים כמה צריכים להתרחק ממחלוקת עד קצה האחרון, כי על כל העבירות בית דין של מעלה לא מענישים עד גיל עשרים, ובית דין של מטה מענישים משנת שלוש עשרה, ואילו כאן במחלוקת קרח אפילו תינוקות בני יומן נבלעו באדמה שנאמר הם ונשיהם וטפם נענשו, מכאן שקשה המחלוקת. וצריכים להבין, למה באמת נענשו הקטנים, מה חטאו? אמנם נראה להסביר, שכך היא המחלוקת, כשאומרים לבעלי המחלוקת מה יצא לך מזה, הוא עונה אם לי לא יצא, אבל תהיה תועלת לבני אחרי, והעיקר לעשות מחלוקת עבור שסוף סוף יתגלה הצדק לפי דעתו, ויהנו בני, או דור אחר, וזו לא הסיבה העיקרית, רק מוצא מקום להתלות בו ולעשות מחלוקת, ולזה באה התורה וסתמה הפרעה הזאת שגם לבניו לא יצא כלום ואפילו לתינוקות, כדי להרתיע אותם שלא ישתתפו במחלוקת. על כל פנים רואים מכאן, כמה קשה המחלוקת וכמה צריכים להזהר בה, ואם כוונתו לשם שמים אל יסמוך על דעתו, שמא הוא טועה ואז לאבדון יובל, אלא יתיעץ עם גדולים שאין להם ענין בנושא ואז פעולתו לשם שמים וצריך זהירות מרובה וה' ישמור.

ורצה הי"ת שיחרט בלבות עם ישראל גנות המחלוקת, ולכן נשארו חיים ולא מתו כי אם היו מתים, הרי גזירה שהמת משתכח מהלב.

הורידם חיים לתוככי עמקי האדמה, שאז לא ישתכחו מן הלב כשאר מתים, יכירו וידעו כל באי עולם מה עלה בגורל בעלי מחלוקת

הנה, עונשם של קרח ועדתו היה ב'בריאה חדשה' - שפצתה האדמה את פיה ונבלעו בה 'חיים שאולה' - עונש שלפניו לא היה כמוהו ולאחריו לא יהיה כן, והרי אין הקב"ה עושה נסים שלא לצורך ומדוע שידד הקב"ה מערכות בריאת שמים וארץ ולא המיתם בשאר מיתות בדרך העולם. אלא ביאורו, שלא רצה הקב"ה להמיתם בכל מיתה אחרת, כי 'גזירה על המת שישתכח מן הלב' (ברכות נח:), וכאן רצה הקב"ה שאלו לא ישתכחו לעולם מלבם של בני ישראל, כדי שיזכרו היטב בגנות וחומר מחלוקת, על כן הורידם חיים לתוככי עמקי האדמה, שאז לא ישתכחו מן הלב כשאר מתים, אלא לנצח נצחים יכירו וידעו כל באי עולם מה עלה בגורל בעלי מחלוקת.

רעת המחלוקת ותוצאותיה

היה זה באותם ימי חשכות כאשר כלל ישראל היה כמרקחה במחלוקת שבין הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ והגה"ק רבי יעקב עמדין זי"ע, עשה אחד ממקורבי היעב"ץ ברית מילה לבנו וכיבדו בסנדקאות, לאחר הברית רצה להחניף לרבו לכן ביקש ממנו ברכה שיגדל בנו להיות להיפך מהרבי ר' יהונתן, ונענע לו רבי יעקב עמדין בראשו.

דבריו נתקיימו במלואם. וברבות הימים השתמד אותו רך הנימול, חטא והחטיא את הרבים בכתבו ספרי שמד וכפירה והפיצם בישראל, רח"ל. וכאשר באו רבנים וגדולי תורה להתחנן לפניו שיפסיק ממעשיו הרעים ויחזור בתשובה, השיב להם כשהרהורי חרטה עלו בלבם, שהוא אנוס במעשיו ואינו אשם במצבו, שהרי ברכו היעב"ץ שיגדל להיות להיפך מהר"ר יהונתן ודבריו נתקיימו במלואם. אך בסוף ימיו עשה תשובה.

וכידוע שלבסוף ב' הרבנים הנ"ל עשו שלום ביניהם, אמנם העסקנים שליבו את אש המחלוקת המשיכו, וכל צד חשב שהוא צודק.

ומסופר על החסיד הקדוש ר' שלומקא מזוויל שתמיד היו אצלו חתולים והיה עוזב אותם שיעלו על השולחן ויאכלו, והנה קרא פעם ובאו שתי קבוצות של חתולים, אלו עומדות בצד זה של השולחן ואלו בצד זה, והיו רבות וצועקות אחת על השניה, ובקשו ממנו הרבנית והחסידים שיוציא אותן, ואז הרב פתח פיו ואמר ששתי קבוצות של חתולים הללו הן גלגול של אותם עסקנים שליבו את המחלוקת, אחד מצד רבי יהונתן אייבשיץ ואחד מצד הרב יעקב עמדין ובאו אלי שאבקש תיקון עבורם כי הם סובלים סבל נורא ואיום.

שמאי והלל הם כנגד משה ואהרן

איזוהי מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי (אבות ה, יז)

וכתב האר"י ז"ל ששמאי והלל הם כנגד משה ואהרן.

משה בבחינת שמאי מידת הדין, ונרמז בפס' "לא איש דברים אנכי" סופי תיבות שמאי.

ואהרן בחינת הלל מידת השלום, ונרמז בפס' "הוא יהיה לך לפה" ר"ת הילל (כדעת הסובר בשו"ע אבן העזר סימן קכט, כח. שם הילל נכתב מלא).

לפי"ז מובן למה דווקא הלל אומר "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום"... כי היתה לו בחינה של אהרון. שמואל זכה לשתי המידות, גם אמת וגם שלום, כדברי הפס' (שמואל ב, מ) "והנער שמואל הולך וגדל וטוב גם עם ה' וגם עם אנשים" לכן נאמר על שמואל שהיה שקול כמשה ואהרן, דהיה לו את שתי המעלות.

על ידי המחלוקת, השכינה מסתלקת ונעשה ח"ו באותו מקום ביתו של השטן

באחת משיחותיו אמר פעם מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר, צא וראה עד כמה קשה המחלוקת, ראו עינינו כמה ישיבות קדושות אשר החזיקו מעמד במצבים קשים ביותר, ולא נחרבו אלא על ידי המחלוקת. בית המדרש הריהו מקדש מעט שהשכינה שורה שם ואין לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, (ברכות ח') אבל על ידי המחלוקת, השכינה מסתלקת ונעשה ח"ו ביתו של השטן.

והיפוכה של המחלוקת הרי הם השלום והאחדות, שעל ידם זכו ישראל לקבלת התורה, כדאיתא במסכת דרך ארץ זוטא: הואיל ושנאו ישראל המחלוקת ואהבו את השלום, הגיעה השעה שאתן להם את תורתך.

כל מי שעושה מריבה על ת"ח כאלו עשה מריבה על מי שאמר והיה העולם שנאמר "הוא דתן ואבירם" קראם עם אשר הצו על משה ואהרן בעדת קרח בהצותם על ה', ויודעים דתן ואבירם במשה ואהרן שהם כשרים ובני עולם הבא ועמדו עליהן להורגם, יודעים דואג ואחיתופל בדוד מלך ישראל שכשר היה וכן עולם הבא הוא ועמדו עליו להרגו בלשונם.

"בוטח בעושרו" זה קרח, "וכעלה צדיקים יפריחו" זה משה ואהרן וסנהדרין שלו. "כבוד חכמים ינחלו" (משלי ג' לה) זה אהרן ובניו שנתבסמה להם הכהונה "וכסילים מרים קלון" זה קרח ועדתו.

פעם התלקחה מחלוקת בישיבה בראדין בקשר למשיגה הישיבה, מחצית הישיבה עמדו לצידו, והמחצית השניה התנגדו לו

בספר שיחות החפץ חיים מספר בנו של הח"ח ע"ה סיפור דומה על מניעת מחלוקת, פעם התלקחה מחלוקת בישיבה בראדין בקשר למשיגה הישיבה, מחצית הישיבה עמדו לצידו, והמחצית השניה התנגדו לו, בכדי להכריע בין הצדדים הושיבו ב"ד שהיה מורכב מטובי הלמדנים, בתחילה העלימו ענין זה מהח"ח, אך מאוחר יותר כשנודע לו הדבר היתה לו עגמת נפש גדולה, הוא נכנס לישיבה ודיבר כשעתיים במרירות נפש על עוון המחלוקת, בין הדברים אמר: הרמב"ם פוסק בהלכות דעות שכת מספרי לשוה"ר אין להם חלק לעוה"ב, ובספרי על הלכות לשוה"ר השמטתי את ההלכה הזו בכוונה תחילה, כי לא רציתי להביא דברים כה חריפים בספרי, אבל גם אם לא העתקתי דין זה, סוף סוף הלכה היא.

מובא בגמרא (סנהדרין קד, ב) שאנשי כנה"ג התאספו וביקשו לְמַנּוֹת את שלמה המלך בין אלה שאין להם חלק לעוה"ב [מפני שבמלכים (א' יא, ו) כתיב עליו ויעש שלמה הרע בעיני ה', תנחומא (מצורע א)], עודם מדברים בענין זה באה דמות דיוקנו של דוד לפניהם ולא השגיחו עליה, באה אש מן השמים ולחכה את הספסלים אשר ישבו עליהם וגם לא השגיחו עליה, ולמרות שראו אות שאין מסכימים עמם בשמים לא השגיחו בכך והתקבצו שוב להוציא את החלטתם לפועל, וגם בפעם הזאת עכבו אותם מן השמים ע"י בת קול, עיי"ש.

ויש לתמוה, מה איכפת להם בשמים מהחלטות בני אדם עד שראו להפריע להם בדיוניהם. אלא האמת היא שמיום שניתנה התורה לבני אדם נמסרה הרשות לב"ד של מטה, וכפי שמחליטים בב"ד של מטה מקיימים בב"ד של מעלה, ואם ח"ו היו פוסקים בב"ד של מטה שאין לשלמה המלך חלק לעוה"ב לא היו יכולים להכניסו לשם.

כך, אמר הח"ח בנידון שלנו, כל אחד מבעלי המחלוקת חושב, אני פועל למען האמת, ומכיון שאני בן תורה ומתייגע בלימודי בודאי לא ידחוני מהעוה"ב, אמנם דעו לכם! אם הרמב"ם פוסק דין להלכה, לא יועילו בעוה"ב שום עצות וזכות רח"ל.

עם סיום דבריו הסתלק הח"ח מהמקום ולא היה מוכן להשתתף בדיוניהם. לאחר זמן כאשר המחלוקת לא שקטה, לחש הח"ח באזנו של המשגיח כי למען קיום הישיבה יעתיק את מקומו לישיבה אחרת.

קשה לאדם שלא עובד על מדותיו לראות שחברו מצליח

מסופר, כי חקרו החוקרים המבינים ב'תורת הנפש', וכך שאלו לרבים, הנה נצרך אתה בכדי חיותך סך מאה אלף דולר לשנה תמימה, עתה, אנא ממך, אמור לנו במה אתה חפץ יותר שינתן לך בוודאות סך מאה וחמשים אלף דולר

מידי שנה, ולכל אחד מחברך ינתן סך של מאתיים אלף, אמנם עדיין יהיה לך מותר בשכרך חמשים אלף בכל שנה, או שהיית רוצה שניתן לך חמשים אלף בשנה ובזה יחסר מלחמך בכל שנה סך של חמשים אלף, אלא שלכל חבריך ינתן רק שלושים אלף - ותגדל על חבריך בעשרים אלף... רובא האנשים ענו - שהם מעדיפים לקבל רק חמשים - העיקר שלא יהיה לחבריהם יותר מהם...

בדרך הלצה מסופר, פעם ישב יהודי והתענג על סעודה דשנה כסעודת שלמה בשעתו, כשעמדה עדיין מנת הדגים שהגישו לפניו, בא אחד מידידיו וסיפר לו כי פלוני בן פלוני חלה והרי הוא נוטה למות, נאנח האוכל אוי, אוי, והמשיך להתענג על מאכלו ומשקהו, בהגיעו למרק התייצב בפניו אחר מחבריו, ו'חדשות' בפיו אודות אחד מן החבורה שמת ל"ע בצעירותו, שוב נאנח האיש וגנחוי גנח ואף ילולי ליל - על השבר הגדול שנשארה אלמנה המטופלת בעשרה יתומים קטנים, אך כל זאת לא מנע מאתו להמשיך ביתר שאת ויתר עז לאכול ולשתות כידו הרחבה והנדיבה, אך, עתה אירע הקשה מכל - בעת שהחזיק כבר את ה'בשר' בין שיניו, אתא ובא אליו מאן דהו, ואמר לו ב'נשימה אחת', השמעת... פלוני ידידנו זכה בהגרת הלוטו סך עשרה מליון דולר... נודעק האוכל, מי... מה... ומאו איבד כל 'טעם' במאכלו, ואפילו להביט על האוכל הערב הלז כבר לא מסוגל... והמבין יבין ויתבונן אם אינו דומה עכ"פ במקצת לזה המסכן.

תושבי העיר ואלפי הבאים לחצרו של הרב העריצו את השותק, כולם הכירו את פינתו בבית המדרש

לפני כמה עשרות שנים, בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה, באותה תקופה זרחה שמשו של הרב הקדוש רבי ישראל זצ"ל אלפי חסידים נהרו אליו ליהנות מהאור הגדול בהנהגותיו ודרכיו הקדושים, חסידים ואנשי מעשה אף קבעו את מקום מושבם בבית מדרשו לתורה ולתפילה סמוך ונראה לרב תמידים כסדרן. בין היושבים בחצרו של הרב הסתובב לו יהודי אשר קנה לו את השם: השותק, יהודי זה הגיע לשנתו השבעים לאחר תקופה של שלושים ושתיים שנות שתיקה.

תושבי העיר ואלפי הבאים לחצרו של הרב העריצו את השותק, כולם הכירו את פינתו בבית המדרש, שם שפך את צקו לחשו בעת תפילתו, שם הרים את קולו כארי בעת לימודיו, אבל כל זה היה בינו לבין קונו, אך במגע עם אנשים שם עצמו כאילם רק סימן בידו את תשובתו, ליצני החצר היו אומרים שהוא שותק בשבעים לשון. פרחי החסידים אף המרו ביניהם מי יצליח לדובבו, הם ניסו בכל מיני ערמות להכשילו, אבל השותק היה חזק מהם והמשיך בגבורה את שתיקתו.

ידועה האימרה מאחד מגדולי הצדיקים שהיה ממעט בדיבורו: כאשר אני מתעייף משתיקתי, אני נח וממשיך בשתיקתי, אצל מיודעינו השותק קלעה אימרה זו להתנהגותו.

שתיקתו הפליאה את הכל, עד שסיפרו בחצר הרבי, שפעם אירע בפורים כטוב לב הרב של פורים, השקה את השותק ביין מיושן, באמרו הפעם אראה את מופתי לפני קהל ועדה האיך אילם זה ידבר, אבל מה נשתוממו החסידים בראותם כי נכנס יין ולא יצא הסוד.

עם הזמן גדלה ההערצה אליו בחצר הרב, השותק הלך ונתעלה והזדכך, ועבד את בוראו בכל כוחותיו, כל רגע ביומו היה מוקדש לעבודת הבורא, סדר יומו החל לאחר שינה חטופה על גבי ספסל בבית המדרש, קם בשעת חצות כארי, לערוך תיקון חצות בבכיות עצומות על גלות השכינה, לאחר מכן אץ לנהר לטבילה ומיד לאחריה החל בלימודיו עד למחרת בערב, ברוב הימים היה שרוי בתענית וסיגופים, וכך עלה ונתגלה עד להיותו איש מורם מעם.

שנים עברו, הגיעה תקופת מלחמת העולם הראשונה, הרב ופמליתו עזבו את החצר, מאימת הצבא הרוסי שכבש את העיר, מפקד הצבא אף איוה לו את החצר של הרב ומשם ניהל את גודויו, אבל פלא הדבר שאותו יהודי מיודעינו השותק מצא חן בעיניו והמשיך את עבודתו בבית המדרש כמימים ימימה, הקצין אף הוציא הוראה לחייליו שבל יהין אחד מהם לנגוע בו לרעה. יהודי העיר, באותם הימים לאחר שהרב עזב את העיר החלו לפנות אליו בכל מצוקותיהם, הם היו נכנסים לבית המדרש ומסרו בקשותיהם על גבי הכתב, והשותק היה מתפלל עליהם לרפואה שלמה ולישועה ולברכה, והיה השותק משען ליהודי המקום כאדמו"ר לכל דבר. אך את סודו לא הצליח אף אחד לפענח, באי החצר אף ידעו לספר שהרבי יודע, אך הרבי נצר את פיו, והיה הדבר נסתר ונעלם מהם. הגיע היום בו הרגיש השותק שכוחותיו הולכים ואוזלים, ומתקרב יום פקודתו, בו יחזיר את נשמתו השמימה, וישלח לקרוא לרב העיר ולחשובי הקהל למטתו, נרעשים ונדהמים עמדו מסביב למטתו וציפו למוצא פיו.

ויפתח השותק את פיו ויאמר, הנני הולך לעזוב אל העולם ובואו ואספר לכם סיבת שתיקתי במשך ל"ב שנים, וזאת אבקש מכם הודיעו לקרובי בוויילנא על פטירתתי, עד כה היה לי קשר מכתבים אתם, והם היו שולחים כסף למחייתתי. נרעשים ונפחדים מדיבורו המשיכו לשמוע את סיפורו האישי: מחשובי בעלי הבתים בוויילנא הייתי, ניהלתי חנות בגדים אשר הכניסה לי פרנסה בכבוד וריוח, ויהי היום נפל דין ודברים ביני לבין אשתי ע"ה, בעסקי החנות, כל אחד התעקש על דרכו עד שעלה הכעס בלבי וקללתי אותה שתשרף, רח"ל. למעשה נשתתקה המריבה ביננו מיד, וחזרה השלווה אל ביתנו, ומעשה המריבה נשכח כאילו לא היתה, אבל לאחר כמה ימים אירע הדבר, אשתי ע"ה ירדה למרתף הסחורות עם נר בידיה, בפתח המרתף היתה מונחת לה חבית של נפט, החבית נתפסה מהאש של הנר, עד שכל המרתף היה למאכולת אש, האשה לא עלינו לא הספיקה לברוח ונשרפה רח"ל. מעשה זה שבר את לבי ולא נתן מנוח לנפשי, ביודעי שבגללי פקד לה אסון מר זה, והיות שמנעורי היה לי שייכות לבית הרב, קמתי מיד לאחר השבעה והגעתי הנה, נכנסתי לרב, סיים השותק את סיפורו נפילתי לפניו בבכיות ובקשתי שיורני דרך תשובה, הרב הזדעזע עד עומק נפשו, ובשברון לבו נאנח ואמר: יהודי שיש לו פה פתוח עליו לשתוק. מיד קבלתי על עצמי את גדר התשובה, כתבתי מכתב לבני משפחתי כי הנני נשאר כאן ואיני חוזר יותר לוויילנא, ועכשיו רבותי, ביקש השותק, אני תקוה שתשובתי תתקבל אבל ספרו זאת בעולם למען ידעו מה גודל רעת הקללה, וביותר שמוציאים אותה בעת כעס, בזה סיים השותק את סיפור חייו אשר היה טמיר ונעלם כל עת ישיבתו בעיר, לאחר מכן החל לומר את הודו, והחזיר את נשמתו הטהורה ליצורה, בהלוויה רבת המשתתפים של יהודי העיר והסביבה, ספד לו רב העיר, וסיפר את המעשה ברבים למען ישמעו וייראו.

מעשה נורא עם ר' אהרון כהן חתמו של הח"ח כמה צריך לברוח מהמחלוקת

סיפר אחד ממקורביו של מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, לפני שנים רבות נזדמנתי לביתו של הגרש"ז, ולנגד עיני נגלה מראה מחריד - קבוצת אברכים גוערים בכבוד הרב ומטיחים בו בעזות מצח והיה הגרש"ז א יושב ושומע דבריהם בקור רוח ובפנים שוחקות כאילו לא היה כאן כלל דיבורים נוקבים כנגדו... אחר שיצאו האברכים מביתו שאלתי, 'ילמדנו רבנו', מאין לכם כוחות ותעצומות הנפש כגון דא, השיב לי הרב בנועם שיחו כהרגלו, אספר לך מעשה שאירע בימי נעורתי בשכונת 'שערי חסד' בה גדלתי (עד סוף ימיו) וממנה תבין דעת.

ביום מן הימים באה הבשורה לתושבי השכונה שהגאון רבי אהרון כהן זצ"ל חתנו של החפץ חיים זצ"ל עלה להשתקע בארץ הקודש, והנה הוא קובע מקום מגוריו בשכונתנו. הדבר עורר התרגשות גדולה בקרב הצבור, ומיד הכינו לכבודו דירה ראויה לשמה, ואף כל חפצו וצרכיו העמידו לרשותו למען יוכל לשבת על התורה ועל העבודה בנחת, ואכן, רבי אהרון קבע מושבו בדירה זאת ותרב השמחה ב'שערי חסד'. עברו כמה חדשים והנה 'הילד איננו' - רבי אהרון נעלם מעיני כל, מקומו בבית הכנסת נפקד, ואף ברחובות העיר לא ראוהו. משעברו כך כמה ימים החליטו 'טובי הקהל' ללכת אחריו ולחפשו, תחילה ניגשו לביתו נקשו על שערי, אך 'אין קול ואין עונה', מכיוון שכן ניסו לפתוח את הדלת והנה היא נפתחת... והבית ריקם מתושביו וחפציו. אף השכנים לא ידעו מאומה מפשר התעלומה, בלית ברירה הוכרז בבית הכנסת שכל היודע אודות רבי אהרון יבוא ויודיע. עד שנגלה עליהם זקן אחד וסיפר כמסיח לפי תומו שראה את רבי אהרון יוצא מן השכונה לפני כשבוע עם כל מטלטליו בעגלה לעבר העיר יפו... הדבר יצא מפי הזקן לפני העם מלאו תמיהה ופליאה על מה ולמה עשה רבי אהרון כדבר הזה והרי כל מחסורו מילאנו בשלימות שיגרו בני השכונה משלחת ליפו לביתו של רבי אהרון, והוא קיבלם בסבר פנים יפות כשהוא מודה להם על כל החסדים שגמלו עמו... ובנוגע לעזיבתו בפתע פתאום - מבלי להודיע מאומה סיפר להם דברים כהווייתו.

כשבאתי להיפרד מחותני לרגל עלותי לארץ ישראל, העליתי לפניו שאלתי 'איה אקבע מקום מושבי בירושלים או בצפת, או שמא בחברון או ביפו', השיב לי חותני, אין כל כך נפק"מ היכן תדור, אך זאת אבקשך, אנא, הבטח לי בתקיעת כף, ממקום המחלוקת - ברח במהירות... לעולם אל תציג את כף רגלך במקום שיש בו מחלוקת, ואם ח"ו נקלעת למקום כזה, שא רגלך וברח משם... ואכן, כפי בקשתו הבטחתי כן לחותני בתקיעת כף ונפרדתי ממנו מתוך התרגשות עצומה ודמעות. לאחרונה נתעוררה מחלוקת בשכונתכם 'שערי חסד' אודות ה'גבאות' בביהכ"נ, ומכיוון שכה חמור היה הדבר בעיני חותני עד שנטל ממני 'תקיעת כף' על כך, נאלצתי לעזוב את המקום במהירות עצומה, ואפילו לשהות כדי פרידה מבני השכונה לא היה סיפק בידי.

המשיך הגרש"ז, א, כשחזרו בני המשלחת סיפרו לכל את תשובתו של רבי אהרון, ומכיוון שהייתי אז נער צעיר לימים עשו עלי הדברים רושם כביר למאד, והחלטתי בהחלטה חזקה, שלעולם לא אתקרב לענין שיש בו מחלוקת.

מעתה תבין היאך שתקתי לאברכים אלו שגערו בי ותקפו אותי, כי קבלה בידי משנות קדם שלא להיגרר אחר 'וויכוחים'. ומכאן נלמד יסוד גדול לענייני חינוך הבנים, כי אם יברח האב ממחלוקת אוי יחקק חומר הדבר בלב ילדיו, וממילא אף הם ינהגו כך ברבות הימים.

קרח שרצה להיות הכהן הגדול במקום אהרן, רצה בעצם להגביר את הלויים, ששורשם הוא דין, על הכהנים, ששורשם הוא חסד

בספר "עמודיה שבעה" מבאר עומק מחלוקת קורח, כפי שמביא הזוהר הקדוש (קרח קעה): "בא וראה, אהרן הכהן הוא ימין, והלויים הם שמאל, וקרח שרצה להחליף בין ימין לשמאל, על כך נענש". ומסביר הרב את כוונת הזוהר, ואומר: ידוע שהכהנים הם מצד החסד, ולכן הם תלויים כביכול בימינו של הקב"ה, שהוא חסד. ואלו הלויים, הם מצד הדין, ולכן הם תלויים כביכול בשמאלו של הקב"ה, שהיא מידת הדין.

והנה, ידוע מה שדרשו חז"ל על הפסוק "בראשית ברא אלהים..." שבתחילה עלה במחשבה של הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין, ראה שאין העולם יכול להתקיים, הקדים את מידת הרחמים ושיתף אותה עם מידת הדין שנאמר: "ביום עשות ה' [חסד] אלהים [דין] ארץ ושמים". וזה מה שכתוב בתהלים "כי אמרתי עולם חסד יבנה", שצריך להגביר את צד החסד- הרחמים שהם ימין, על צד שמאל שהוא דין - כי רק כך העולם יכול להתקיים. וזהו גם "בדבר ה' שמים נעשו" - "בדבר" ראשי תיבות במידת דין במידת רחמים, דהיינו על ידי שתי מידות אלו, מנהיג הקב"ה את עולמו.

אם כן, קרח שרצה להיות הכהן הגדול במקום אהרן, רצה בעצם להגביר את הלויים, ששורשם הוא דין, על הכהנים, ששורשם הוא חסד, ולמעשה רצה להפוך ימין לשמאל ושמאל לימין, ונמצא בזה שהיה מחריב את העולם, שהרי אין העולם יכול להתקיים אלא על יד התגברות מידת החסד על מידת הדין.

וצריכים להבין: וכי קרח שהיה חכם גדול, לא ידע שאין העולם יכול להתקיים כי אם בהתגברות החסד על הדין, אומר על כך ה"אמרי יוסף", על פי המבואר בדברי האריז"ל הקדוש: לעתיד לבוא, בבוא משיח צדקנו, יתבטל היצר הרע, ולא יהיה צורך בהנהגת החסד בעולמנו, ולכן יתהפכו היוצרות, ומידת הדין תשלוט על מידת החסד. ולכן לעתיד לבוא תהיה ההלכה כבית שמאי המחמירים, שמידתם דין. שהרי אז כשיתבטל היצר הרע, לא נצטרך למידת החסד, וכולם יזכו לטובו הגדול של ה' יתברך, למרות מידת הדין שתשלוט בעולם. אומר ה'אמרי יוסף', כי בזה טעה קרח שחשב שכבר הגיע העולם לתיקונו, ולכן צריך שמידת הדין תשלוט על מידת החסד. ואם כן, קרח שהוא לוי ומידתו היא דין, הוא צריך להיות הכהן הגדול ואהרן שמידתו חסד, צריך להיות לוי. אלא שכאמור קרח טעה בחישוביו, כי עדיין לא הגיע זמן התיקון השלם.

ובספר "אורה של תורה" כתב בשם האריז"ל, כי תכלית בריאת העולם היא לברר להוציא ולהעלות את רפ"ח [288] הניצוצות הקדושים שנפלו לתוך הטומאה. דבר זה נרמז בפסוק "ורוח אלהים מרחפת על פני המים" - "מרחפת" אותיות מ"ת רפ"ח, כיון שנפילת ניצוצות הקדושה בתוך הטומאה נחשבת כמיתה לגביהם. ולכן תכלית עבודת ישראל בעולם הזה היא להעלות את אותם רפ"ח ניצוצות, ששבויים בתוך הטומאה, ורק כשיגמר בירור זה, תהיה הגאולה השלימה במהרה בימינו.

"אמר רבי לוי, ברב בישר ברב בשרוהו" "רב לכם בני לוי" - רק ר"ב ניצוצות הוציאו ממצרים, ולכן עדיין לא הגיע זמן הגאולה השלימה

על הכתוב הזה, מצינו בגמרא (סוטה יג) "אמר רבי לוי, ברב בישר ברב בשרוהו", כלומר, כשם שמשוה בישר לקורח ועדתו "רב לכם בני לוי" - כך בישר הקב"ה למשה, כשהתחנן להכנס לארץ - רב לך אל תוסף דבר אלי בדבר הזה. ותמהו המפרשים, הלא מה שאמר משה רב לכם בני לוי, היה כדי להשתיק את המחלוקת הקשה של קרח ועדתו, האם על כך מגיע לו עונש, ועוד כל כך גדול.

והתירוץ לזה הוא כי הנה נודע, שכאשר יצאו ישראל ממצרים, הם העלו משם "רב" [202] ניצוצות של קדושה מתוך אותם רפ"ח, ודבר זה נרמז בפסוק: וגם ערב "רב" עלה אתם, כלומר רב ניצוצות של קדושה, שהיו מעורבים ושקועים בתוך הטומאה במצרים, עלו עם בני ישראל.

נמצא אם כן, שנשאר עוד פ"ו [86] ניצוצות שהיה על בני ישראל לתקן, וזה שרצה לתקן משה רבנו ככתוב "ומשה עלה אל האלהים" "אלהים" בגימטריא פ"ו, לרמוז שמשוה עלה לתקן פ"ו הניצוצות.

והנה, כפי שאמרנו, קרח טעה וחשב שהגיע זמן התיקון השלם, ותוקנו כל הרפ"ח ניצוצות, ולכן צריכה לשלוט מידת הדין, והוא צריך להיות כהן גדול. על כך ענה לו משה ברמז "רב לכם בני לוי" - רק ר"ב ניצוצות הוציאו ממצרים, ולכן עדיין לא הגיע זמן הגאולה השלימה.

משה רצה להכנס לארץ, משום שראה שיהיו הרבה מחלוקות בתורה שבעל פה כמו בין הלל ושמאי, "משה" ר"ת מ'חלוקת ש'מאי ה'לל

וכותב ה"מגלה עמוקות" (אופן עד'), משה רצה להכנס לארץ, משום שראה בהר סיני שיהיו הרבה מחלוקות בתורה שבעל פה כמו בין הלל ושמאי, כפי שנרמז במשנה "משה קבל תורה מסיני" - "משה" ראשי תיבות ישר והפוך: מחלוקת שמאי הלל, הכל שמעו מסיני. לכן התפלל שיזכה להכנס לארץ, ובזכות קדושת הארץ יוכל להרבות דעת תורה וכך לבטל מחלוקת שמאי והלל, שהרי לעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי. על כך אמר לו הקב"ה "רב לך" - שעדיין לא הגיע זמן הגאולה. וזהו שאמרו חז"ל "ברב בישר ברב בשרוהו", הכוונה כמו שמשה בישר לבני לוי שטרם הגיעה שעת הגאולה השלימה, וכך בישר לו הקב"ה "רב לך", שעדיין לא הגיעה עת הגאולה השלימה, ולכן "רב" - במידת רחמים - שהעולם עדיין צריך להנהגת מידת רחמים.

עוד טעם שרצה להכנס לארץ ישראל לבטל עונש הרשעים בגיהנם בזכות עסק התורה

ומגלה לנו ה"מגלה עמוקות", שמשה רבנו ביקש להכנס לארץ, כדי לבטל את עונש הרשעים בגיהנם. שכן, מבאר הזוהר הקדוש, שבכל יום, כאשר מתפללים ישראל שלוש תפילות, יש לרשעים מנוחה בגיהנם שעה וחצי בכל תפילה, שזהו שיעור תפילה בכוונות, וא"כ, יש לרשעים בכל יום ארבע שעות וחצי, מנוחה מאש הגהינם. והנה, כאשר נחבר שיעור זה במשך ימי השבוע, נקבל עשרים ושבע שעות, וכאשר נוסיף עשרים וארבע שעות של יום השבת, נקבל 51 שעות. ועל כך התפלל משה רבנו אעברה "נא" ואראה את הארץ הטובה. ביקש משה רוצה אני להכנס לארץ לבטל לגמרי את משפט הרשעים, ואמר לה' יתברך "אעברה נא" מבקש אני להעביר את ה"נא" שעות מנוחה שיש לרשעים בגיהנם, ולבטל לגמרי את דין הגהינם על ידי שאכנס לארץ "ואראה את הארץ הטובה", שבזכות עסק התורה בארץ ישראל, יתבטל לגמרי דין הרשעים בגיהנם, כמו שיהיה לעתיד לבוא בגאולה הקרובה.

תיקן שלמה המלך מאה ושבעה עשר פסוקים בשיר השירים, כנגד אותן מאה ושבע עשרה שעות שהרשעים נידונים בגיהנם

בענין זה, ראוי להביא טעם נפלא שכתב ה"מעשה רוקח", על מה שתיקנו חז"ל לומר בכל ערב שבת 'שיר השירים', שיש בו מאה ושבעה עשר פסוקים בדיוק: ידוע שבכל שבעת ימי השבוע יש לרשעים "נא" שעות שבהם הם במנוחה. ומאחר שיש בכל ימי השבוע מאה ששים ושמונה שעות אם נסיר "נא" שעות, נקבל מאה ושבע עשרה, שבהם נידונים הרשעים בגיהנם. ולכן תיקן שלמה המלך מאה ושבעה עשר פסוקים בשיר השירים, כנגד אותן מאה ושבע עשרה שעות שהרשעים נידונים בגיהנם.

וע"פ דבריו הקדושים הללו שדרשו חז"ל (יבמות קט') בפסוק "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה... מפחד בלילות" - מפחדה של הגהינם, הדומה ללילה... ומי שאומר שיר השירים בכוונה שלימה, ניצול מדינה של גהינם בכל שבוע קי"ז שעות.

כתב רבנו האר"י ז"ל, משה רבנו הוא גלגול הבל ותיקונו, ואילו נפש קין נתגלגלה במצרי שהרגו משה

ורוחו של קין נתגלגלה בקורח כי הרוח לא התגלגלה בגוי, ונשמתו של קין ביתרו חותן משה

כתב רבנו האר"י ז"ל, משה רבנו הוא גלגול הבל ותיקונו, ואילו נפש קין נתגלגלה במצרי שהרגו משה. ובנפש - תכלית אחיזת הקלי' ולכן משה שהיה אחיו, רצה לתקן את חלק הטוב של נפש קין אחיו המעורב ברע של המצרי, ולכן הרגו בשם המפורש ולא בחרב ואח"כ טמן אותו באדמה ודו"ק.

ורוחו של קין נתגלגלה בקורח כי הרוח לא התגלגלה בגוי, ונשמתו של קין ביתרו חותן משה ולכן לקח משה את צפורה בתו, שהיא גלגול תאומתו היתרה של הבל, וסימניך כי שבעתיים יוקם קין "יקם" ר"ת יתרו - סוד נשמה, קרח - רוח, מצרי - נפש.

תראה שמחלוקת קרח ועדתו הם כבר בענין קין והבל משרשים, ששם הגיעה המחלוקת לרצח

וכותב רבנו האר"י ז"ל כי הבל היה אמור לתקן 345 ניצוצות שהיו בנשמתו אך בגלל קוצר חייו וגם בגלל עוונות שהציץ בשכינה, לא יכל לתקן אותם ותיקן רק 37 ניצוצות כמנין שמו - הבל, והשאר 308 לקחם קורח. והנה כשתסיר

הבל ממשה, ישאר - קורח - 308. וע"י משה רבנו תוקנו כל 345 הניצוצות והיה כולו טוב כמ"ש ותרא אותו כי טוב הוא.

וא"כ כל עוד שהיה קרח מוכנע למשה היה יכול לתקן את אותם הניצוצות, אך כשחלק על משה נתעברה בו הרוח של קין, ואש המחלוקת התפרצה ואז נאבד מן העולם, ותראה שמחלוקת קרח ועדתו הם כבר בענין קין והבל משרשים, ששם הגיעה המחלוקת לרצח.

ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגו, רבותינו נחלקו על מה היתה מחלוקתם, י"א על עסקי שדה - זו אשה, כי קין נולד עם תאומה אחת והבל עם שתי תאומות. וי"א על איזה תחום יבנה ביהמ"ק שנמשל לשדה, וע"ז ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגו. ולבסוף פתחה האדמה את פיה ובלעה את כל אשר לקורח בסוד "ארורה האדמה .. אשר פצתה את פיה" שהיה בימי קין, מדה כנגד מדה.

וכתוב בזוה"ק בההוא שעתא דאתקטיל מצרי נולד קרח ואתגלגל ביה.

"ויקח קרח" לקח מהעופרת של קין קינא דמסאבותא והיותר טוב שבנשמתו לקח אהרן.

וכתוב בספרים הקדושים שהאדמה שבלעה את קורח ועדתו הוא המקום שהרג קין את הבל.

וכתב הרי"ח הטוב ב"אדרת אליהו" וז"ל הנה רבנו מורנו הרב חיים ויטאל זלה"ה זיע"א, כתב בשם רבנו האר"י זלה"ה זיע"א, על פסוק "כי שבעתים יקם קין" (בראשית ד, כד) וזה לשונו: גם דע כי ראשי תיבות "יקם" יתרו קרח מצרי, כי גם קרח היה משורש גלגול נשמת קין, ולכן נתקנא במשה שהוא הבל כנודע, ואמנם מצאנו שלשתם היו בדורו של משה, ואם כן איך שלשתם יחד נתגלגלו בדור אחד. אבל הענין הוא כי קין היה בו נפש, רוח, נשמה, ושלשתם נתגלגלו באלו, כי הנפש שהיא יותר גרועה, להיותה נאחזת בזוהמת הנחש כנזכר לעיל בפרשת ויהי מקץ ימים, לכן נתגלגלה במצרי שהיה עכו"ם, כי הרע גובר על הטוב בבחינת נפש, כי שם תכלית אחיזת הקליפות, ולכן משה שהיה הבל, רצה לתקן את נפש קין אחיו, הטוב המעורב ברע של המצרי, ולכן לא הרגו בחרב כי אם בשם המפורש כנודע, והכוונה היתה לבררו מן הרע ולהעלותו אל הקדושה על ידי שם בן מ"ב, שאין דבר מתברר ועולה למעלה אלא בכח שם בן מ"ב כנזכר בפרשת עקב במצות נטילת ידים של המזון, ובאנא בכח שבקרבות תפלת שחרית, ובקבלת שבת עיין שם.

ורוחו של קין נתגלגלה בקרח ראש שבט לוי, כנזכר בזוהר כי הרוח לא נתגלגל בעכו"ם, ועם כל זה נתקנא במשה ונתקוטט עמו. ונשמתו של קין נתגלגלה ביתרו חותן משה, ולכן לקח משה את צפורה בתו כי אז נשלם תיקון קין, וכנזכר בתיקונים תיקון ס"ט דכד חזת חוה גלגוליה דקין ביתרו כדן אמרה "קניתי איש את ה'" (בראשית ד, א) דאז אתתקן. ונמצא כי ראשי תיבות "יקם קין" הם כסדרן מלמעלה למטה יתרו נשמה קרח רוח מצרי נפש.

ובשער ח' שער הגלגולים, נתבאר דרוש זה היטב, כי הרע שבנפש קין נתגלגל במצרי, והטוב שבה בקינן ומהללאל וכו'... כנזכר בס"ד פרשת תרומה, והרוח הרע שבקין נתגלגל בקרח בסוד ויקח קרח מקח רע לעצמו, והטוב שבו נתגלגל בשמואל הנביא בן בנו של קרח והנשמה של קין נתגלגלה ביתרו, ושם נתבאר כל הגלגולים הללו באורך, עד כאן לשונו (לשון) הקדוש זלה"ה זיע"א. נמצאנו למדין, שרוח קין מצד הרע נתגלגל בקרח, ובה אפשר לרמוז בס"ד עוד בשם קרח, כי "קרח" גימטריא צ"ד רו"ח, לרמוז שאין כל רוח קין נתגלגלה בו כי אם צד ממנה והוא צד הרע, כי בכל נפש, רוח, נשמה, יש צד טוב וצד רע, ובקרח נתגלגל צד אחד שברוח דוקא והוא צד הרע, אבל צד הטוב שברוח נתגלגל בשמואל הנביא עליו השלום, וכמו שכתב רבנו זלה"ה.

ויקח קרח - שלקח מקח רע לעצמו

כותב מו"ר בעל הבן איש חי בספרו אדרת אליהו פרשת קרח איתא בגמרא דסנהדרין, ויקח קרח - שלקח מקח רע לעצמו עכ"ל ע"ש ויובן בס"ד לפרש ע"ד שכתב רבנו שמשון מאוסטרופולי זיע"א בליקוטי שושנים וז"ל איתא במדרש פליאה תת"ן חדרים יש בגיהנם כמנין תכל"ת ובאלו החדרים צריך לילך אפי' צדיק גמור לתקן ולהעלות נשמות של רשעים כמבואר בזהר בכ"מ.

והנה כאשר בא נשמת הצדיק לתת"ן חדרים אינה צריכה לפחוד מן המזיקין, כי תק"ף חדרים אינם תוקפא דדינא, ממילא הנשואים - ר"ע, וכשמם כן הם שהם רע ובאם היו הצדיקים הולכים שם בלא שמירה אזי היה יכול להיות שהיו ניזוקין מגרדיני נימוסין טהירין, ואזי הולך מלאך אחר ושמו יהושע ובידו שעוה, וכותב על מצחו השם

הנקרא "אתה", ואז אפילו הולכים באלו ר"ע חדרים אין שטן ואין פגע רע. ולדעתי ז"ס גילה לנו דוד הע"ה - גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע, רוא דמלתא גיא צלמות גימט' תק"ף, ר"ל גם כי אלך בגיא צלמות - בתק"ף חדרים מן תת"ן, שהם אינם תוקפא דדינא, ממילא הנשארים ר"ע, מ"מ לא אירא ר"ע - מאותן ר"ע חדרים, כי אתה עמדי ר"ל השם של אתה עמדי, שכתוב על מצח הצדיק, ומי כותבו אהא מפרש - עמדי שבטך ומשענת המה ר"ת שעו"ה, ולמפרע ר"ת דהיינו - עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמוני ר"ת יהושע שהוא כתבם. והענין פלא שהכל מרומז בקרא והאל יכפר בעדי עכ"ל זלה"ה ע"ש. המורם מכל האמור שהתת"ן חדרים שיש בגיהנם יש בהם ר"ע חדרים שהם קשים הרבה, כשמם כן הוא, והנה קרח שהיה תחילתו טוב ואח"כ סרח וחטא שנידון אז בכליה של גיהנם להיות שם כל ימיו, וכמ"ש רז"ל ע"פ בן לוי שנעשה לוייה בגיהנם וכו' לכן אתי שפיר כוונת רמז דבריהם ז"ל שאמרו שלקח מקח רע לעצמו כלומר גם הר"ע חדרים שהם קשים ומרים ביותר לקחם לעצמו דייקא, שיהיה הוא נידון בהם ולא בשביל לתקן ולהעלות נשמות של רשעים כאשר היה ראוי לו כן בעודו צדיק קודם שסרח וכאמור, אלא לקחם לצורך עצמו ממש. עכ"ל.

אבל אומר רבנו האר"י שיש לו חלק לעוה"ב כי הועיל לכל הדורות שלקחו ממנו מוסר שלא לעשות מחלוקת. ואומר האר"י ז"ש "צדיק כתמר יפרח" ס"ת קרח.

גלגולי דתן ואבירים בשני פרים בהר הכרמל

כתב הבעל שם טוב ז"ל על הפסוק וישלח משה לקרא לדתן ולאבירים בני אליאב כי כל רשע שבעולם כדי שיחזור בתשובה צריך שישאר בגופו שורש אור קטן מניצוץ נשמתו, כי אפילו שיהיה בו שורש קטן בלבד, אבל יש בו לכדי להבעיר ממנו, וכשהוא רשע גמור כי לא נשאר בו שום ניצוץ כלל אזי מעלה נשמתו להדבק בשורש אביו שיש בו ניצוץ קדושה, ומזה מתעורר לשוב בתשובה שמאותו ניצוץ שורש קדושה ומזה מתעורר לשוב בתשובה. דוגמת תנור אש דאף שנכבו הגחלים מחטט באפר ומוציא ניצוץ אש וממנו מעביר מדורת אש. ולכן זהו שעשה משה רבנו ע"ה המצאה כי כשראה שלא היה בדתן ואבירים שום שורש ניצוץ קדושה, רצה למשוך להם ניצוץ מנשמת אביהם זה אמרו וישלח משה לקרוא לדתן ואבירים בני אליאב - להכריז עליהם שיקראו לדתן ואבירים בני אליאב, שבזה ימשוך ניצוץ קדוש מנשמת אביהם, ודתן ואבירים הבינו הדבר ואמרו לא נעלה שלא רצו לעלות אל מקום נשמת אביהם.

ו**כתב** האריז"ל בספר הליקוטאים הפלא ופלא: "דע לך כי דתן ואבירים נתגלגלו בשני פרים שהקריבם אליהו ז"ל. עכ"ל.

אחאב מקבץ את ארבע מאות וחמשים נביאי הבעל אוכלי שולחן איובל אל הר הכרמל, מולם עומד אליהו הנביא לבדו וכל העם ניצב ורואה, "ויאמר אליהו אל העם אני נותרתי נביא לה' לבדי ונביאי הבעל ארבע מאות וחמשים איש, ויתנו לנו שנים פרים, ויבחרו להם את הפר האחד, וינתחווהו וישימו על העצים ואש לא ישימו ואני אעשה את הפר האחד ונתתי על העצים ואש לא אשים וקראתם בשם אלהיכם ואני אקרא בשם ה', והיה האלהים אשר יענה באש הוא האלהים ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר. ויאמר אליהו לנביאי הבעל בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה כי אתם הרבים וקראו בשם אלהיכם ואש לא תשימו. ויקחו את הפר אשר נתן להם."

מדוייק המדרש (במדב"ר כ"ג ט') וזת"ד: פעם כתוב "בחרו לכם הפר האחד" ואח"כ כתוב "ויקחו את הפר אשר נתן להם" אלא משאמר להם לבחור להם תחילה פר אחד מן השניים שהובאו לשם, נתנו עיניהם בפר שהם רוצים, וניגש האיש שלהם להביאו לשחיטה ולא יכול היה להוויזו, נתקבצו כל ארבע מאות וחמשים נביאי הבעל ולא יכלו להוויזו את רגליו מן הארץ. מה עשה אליהו, אמר לו לפר, לך עמהם. השיב לו הפר ואמר לו לעיני כל העם, אני וחברי יצאנו מבטן אחת (שהיו תאומים) מפרה אחת וגדלנו במרעה אחד, והוא עלה בחלקו של מקום להקריבו לשם שמים ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עליתי בחלק הבעל להכעיס את בוראי. אמר לו אליהו, פר אל תירא, לך עמהם ואל ימצאו עליה וימנע קידוש ה' שאני מבקש לעשות, וכשם ששם ה' מתקדש ע"י הפר שעמי כך מתקדש עליך. אמר לו הפר לאליהו, וכך אתה מיעצני להעשות קרבן לע"ז מרצוני, שבועה נשבע אני שאיני זו מכאן עד שתמסרני בידם. וזה שנאמר: "ויקחו את הפר אשר נתן להם אליהו ויעשו" למרות שבתחילה אמר להם בחרו לכם הפר האחד. וממשיך האריז"ל ומבאר "ודע כי דתן היה יותר ממותק מאבירים, ולכן הוא התגלגל בפר שעלה בגורל השם יתברך, אמנם אבירים שהיה יותר רשע לא עלה לשם ועלה בגורל הבעל, ולכן לא רצה להקרב עד שלחש אליהו באזנו ואמר לו, כשם שמתקדש ש"ש ע"י חברך כן יתקדש על ידך, ושמע ממנו ונתנו לנביאי הבעל ונשרפו שניהם, כמו שנשרפו (דתן ואבירים) בימי משרע"ה.

גלגולי און בן פלת ואשתו

און בן פלת שהיה האח של דתן ואבירם ניצל בזכות אשתו כמ"ש הגמרא: (סנהדרין קט:): ואון - שישב באנינות פרש"י שעשה תשובה על שהיה עמהם תחילה בעצה פלת - שנעשו לו פלאות. בן ראובן - בן שראה והבין שאין מנהגם כשורה ופירש מהם. אמר רב: און בן פלת אשתו הצילתו. אמרה ליה, מאי נפקא לך מינה, אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא. [אמרה לו: מה משנה לך אם מר הוא רב אתה תלמידו ואם מר הוא רב אתה תלמידו, דהיינו בין כך ובין כך אין לך שררה] אמר לה, מאי אעביד הואי בעצה ואשתבעי ליה בהדיהו [אמר לה: מה אעשה הייתי עמהם בעצה ונשבתי להם שאם יקראוני אלך עמהם]. אמרה ליה, ידענא דכולא כנישתא קדישתא נינהו [אמרה לה - ידעתי כי כל העדה קדושים הם] דכתיב: "כי כל העדה כולם קדושים". אמרה ליה: תיב דאנא מצילנא לך, אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי אותבה על בבא וסותרתה למזיה (אמרה לו: שב שאני מצילה אותך, השקתו יין ושיכרתו והחביאה אותו בפנים ישבה פתח הבית וסתרה שערך) כל דאתא חזייה הדר (כל מי שראה אותה חזר, לרוב הצניעות שהיתה ביניהם) אדהכי והכי אבלעו להו. (ובנתיים נבלעו כולם) כותב הרמ"ע מפאנו ב"גלגולי נשמות" (סעיף ק"כ ערך צלפונית) שאון בן פלת התגלגל במנוח אבי שמשון ואשתו בצלפונית אמו של שמשון, וזכתה לראות את המלאך בזכות שהצילה את בעלה. ואח"כ נתקנה עוד ונתגלגלה במיכל בת שאול וכמו שאשת און בת פלת הצילה את בעלה כך מיכל בת שאול הצילה את דוד.

תנו רבנן שתיים עשרה נשים היו בעולם, שלש גרמו לבעליהן מיתה, והן חוה ודלילה ואיזבל, ושלוש הצילו בעליהן מן המיתה, והן אשת און ומיכל בת שאול ושרח בת אשר, ושלוש זינו ונתקיים העולם מהן, והן תמר ושתי בנות לוט ושלוש נתכוונו לינות ולא נתקיים העולם מהן, והן רחב ויעל ואשתו של פוטיפר, אמר רבי יהודה בריה דרב חייא מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלה את דמי הבל שוב לא פתחה, אותיביה חזקיה אחיו ותפתח הארץ את פיה, אמר ליה לרעה פתחה לטובה לא פתחה.

בקריאת השם לילד צריך להזהר מאד, שהרי קורח נקרא ע"ש אחד מאלופי עשו

תמה הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע, כיצד זה בני לוי קראו לבנם בשם 'קרח', שהוא שמו של אחד מאלופי עשו כנוצר בתורה (בראשית לו. טז), והרי קיימא לן בגמרא (יומא לה:): "רשעים לא מסקינן בשמייהו" - שלא יקרא אדם לבנו בשם איש רשע. ואמר החת"ס כי אולי זאת באמת באה התורה להשמיענו, בהדגישה את ייחוסו של קרח אל לוי, לומר לך, שאף על פי שחוט המשולש (קרח שהיה בן 'יצהר' בן 'קהת' בן 'לוי'), מכל מקום נותק במהרה, וכל זאת על שום שקראוהו בשם רשע ושמו הרע השפיע וגרם לו להגיע למצב הזה...

ועל פי זה מסביר החתם סופר זי"ע דזו כוונת הכתוב: ויקח קרח - שם זה הוא שגרם שלקה, כי כל מה שיכול היה להתעלות ולהתקדש על ידי אבותיו הק' - יצהר קהת, ולוי, הפסיד הכל, כי שמא קא גרים ליה... וצריך האדם להזהר בעת שקורא שם לילדיו, לא להמשך אחרי שמות יפים ונוצצים... אלא לקראם בשם צדיקים.

ונביא את סיפור קריאת שמו של הצדיק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע הלא הוא בעל הספר הקדוש "בני יששכר".

הילד צבי אלימלך היה בן זקונים להוריו. אמו שיכלה אחדים מבניה אשר נפטרו בדמי ימיהם. אחד מבניה בהיותו קטן, מעד מעץ פרי עליו טיפס, נפל ארצה ומת. בראות אמו זאת, קללה את העץ לבל יוסיף להניב פירות, כשם שקטל את פרי בטנה ומני אז יבש העץ וחדל מהניב פירות. עובדה זו ידועה היתה בעיירה יאווארניק שם גרו הוריו, תושביה רגילים היו להצביע על עץ יבש אחד ולספר כי אם ה"בני יששכר" עוללה לו זאת בקללתה.

האסונות שאירעו לילדיה השונים, היוו את הגורם לנסיעתה של אמו אל דודה הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע (אמו היתה בת אחותו של הרבי ר' אלימלך זי"ע מליזענסק) בעת הריונה את בן זקונה, ותשטח את בקשתה לפניו כי יושיעה בברכת "זרע של קיימא".

הרבי ר' אלימלך הבטיח לה כי הפעם ייולד לה בן זכר שישאר בחיים ויאיר את העולם בתורתו וקדושתו, בהוסיפו שבבוא היום, תקרא לו "אלימלך" כשמו...

שמהתה זו מהולה היתה בתוגה. מצד אחד שמחה על הזכות הגדולה שנפלה בחלקה ללדת בן דגול, אך מאידך, דרכו את נפשה דבריו של דודה כי תקרא את שם בנה שיולד לה על שמו, בחששה כי פירושו של דבר שדודה עומד לשבוק חיים לכל חי ועל כן מצווה לקרוא את בנה שיולד לה על שמו. ואכן, חששו הוריו לתת לילדם הרך את שם דודם הדגול ולכן נקרא שמו בישראל "צבי אלימלך" ולא "אלימלך" בלבד. דבר זה נעשה ללא ידיעת הרבי ר'

אלימלך והסכמתו, ובשמוע זאת הדוד (שהיה נקרא בפי כל "הרבי ר' מלך"), הביע את מורת רוחו תוך ציון ההפסד שנגרם על ידי כך לעתידו הרוחני של הרך הנולד, ואמר: "א הערש איז נישט א מלך" (הצבי אינו {אלי}מלך) אך בכל זאת, זה הקטן גדול יהיה!... ואף הוסיף ואמר: "אילו הייתם קוראים שמו "אלימלך", היה לגמרי כמוני, עתה יהיה רק כמחציתי"...

כך התגלה כי בהציעו לתת את שמו לרך שיולד, התכוון הרבי ר' אלימלך להעניק לו דוגמת כוחו הרוחני, למען יהיה שווה לו לחלוטין בכל מעלותיו!

אך לא בקריאת שמו בלבד התעוררה בעיה בעת לידתו!

הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע לא היה היחידי אשר ידע על בואה של נשמה גדולה לעולם, העתידה לסייע לכוחות הטוב, להאיר עולם ומלואו בתורה ויראת שמים ולהוות מטרד ואבן נגף לכוחות הרע, בעמלם להטות לב אנשים מן הדרך הישרה, באמצעות ה"יצר הרע" ושלוחותיו השונות, כוחות הרע גם הם ידעו זאת, והם ניסו בכל כוחם להתנכל לנשמה זו, עוד טרם בואה לעולם, כדי למנוע את השפעתה, העלולה להזיק להם. ומשלא הצליחו בכך, ניסו לפגוע בו לאחר לידתו...

נסיונם של כוחות אלו להתנכל לנשמתו לאחר לידתו, מוכיח כי גם הפגיעה בצאצאיה הקודמים של אמו, נעשתה לשם אותה מטרה. כנראה, שמעו שנשמה נעלה כזו תיולד ממנה, אך לא ידעו במי מצאצאיה המדובר. מסורת עממית מספרת, כי עוד בהיותה מעוברת בו, בטפסה פעם על עץ, כדי לקטוף ממנו פירות שצמחו עליו, החל העץ להתנועע בחזקה רבה והיא הצליחה לרדת ממנו כל עוד נשמתה בה, לאחר שכמעט מעדה ונפלה. לאחר מכן נאמר לה שהיא שם כוחות הרע, שניסו להתנכל בעוברה ולפגוע בו...

הנסיון שכמעט הצליח - אך סוכל על ידי דודו וקנו הרבי ר' אלימלך, היה זה שאירע זמן קצר לאחר לידתו.

ביום השלישי ללידתו, סרבה אמו להמשיך להניק את התינוק שברשותה, בטענה כי התינוק אינו בנה...

כל ההפצרות שהופנו אליה לחזור בה מטענה זו, עלו בתוהו. אף בכיותיו וצריחותיו של התינוק לא שברו את רוחה ולא הניאוה מעמוד על דעתה התקיפה, כשהיא באחת:

תינוק זה אינו בני!

בראות זאת בעלה ר' פסח, חשב כי רוח שטות נכנסה בה והוא חש לליזענסק, לדוד אשתו - הרבי ר' אלימלך, לבקש את עזרתו. לאחר שסיפר לו את מה שאירע, ביקש הימנו עצה מה לעשות. אך מה רבה היתה הפתעתו לשמע תשובתו, כי אכן הצדק עם אשתו וכי הילד הנמצא בביתם אינו בנה שנוולד לה, כי "הנהו דאתברא בין שימשי" - אלו שנבראו בבין השמשות דהיינו המזיקים - החליפוהו...

והמשיך הרבי ר' אלימלך ואמר דבר שנשמע כ'נורא'!

קחו את התינוק שבביתכם, הביאוהו לשפת הנחל - ליד יאוורניק - מקום בו גדלים שיחים ואילנות והכוהו מכות נמרצות ואל תשעו לבכיותיו, עד שיחזירו לכם את בנכם...

בשמוע ר' פסח אביו דברים אלה מיהר לביתו נטל את התינוק הביאו לשפת הנחל והחל להכותו, עד שלפתע הגיחה מבין השיחים אשה זקנה כשבידה תינוק, ובגשתה אל ר' פסח, נתנה לו את התינוק שבידה ולקחה ממנו את התינוק שבידו. כאשר ר' פסח הביא הביתה את התינוק שנתנה בידו האשה הזקנה, אמרה אשתו כי אכן זה בנה.

כאשר גדל ה"בני יששכר", אמר כי הוא עדיין זוכר עידן זה בו היה בידי הנהו בריוני רוחין ערטילאין מזיקים, וכי לפני שנאלצו להחזירו עוד הצליח אחד מהם לחבול בו בפיו וכתוצאה מזה היה כבד פה קמעא, בהוסיפו כי הוא יודע מי עשה לו זאת, וכי עוד יקח את נקמתו ממנו...

למעשה, זה היה הפגם היחידי במהותו הרוחנית והגשמית המושלמת, כי לא היתה מעלה אותה היה חסר.

למרות כשלונם זה של כוחות הרע, הם לא התייאשו מלנסות את כוחם פעמים נוספות כדי להתנכל לנשמתו, ידיעתם את כוחו הרב הצפון בו, העומד להיות להם לרועץ, דירבנה אותם לעשות ככל אשר ביכולתם להתנכל לו. ה"בני יששכר" עצמו אמר שכוחות הרע רדפו אחריו כל ימי חייו ורצו לפגוע בו, אך הדבר לא עלה בידם, כי קדושתו עמדה לו להחליץ מהם בכל פעם.

קרח לקח בדעתו שהוא בן יצהר שהוא דומה לשמן, והשמן הוא עליון על כל המשקין ולו יאתה הגדולה והכבוד כתב בספר תורת החיד"א: ויקח קרח אפשר במה שאמרו רז"ל דאמר קרח אני בן יצהר דהשמן צף מעלה על הכל, וזה שנאמר ויקח קרח, לקח בדעתו שהוא בן יצהר שהוא דומה לשמן, והשמן הוא עליון על כל המשקין ולו יאתה הגדולה והכבוד, אבל לא ראה שהוא בן קהת - שיקהו שיניו ושיני מולידיו. בן לוי - שהיה לו לוייה בגיהנם, וזה טעות כפול דמעיקרא מה בידו יקח, אם אביו הוא שמן, והן לו יהי, היה לו לראות בן קהת ולחוש שיקהו שיניו.

עינו הטעתו, עינו גימטריא ממון

ויקח קרח כתב רש"י וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זו, עינו הטעתו, אפשר רמו עינו גימטריא ממון, זה הטעהו ונתן עינו בממון, "בכח הממון" גימטרי"א עינו טעה בראיתו.

ויקח ו"י ק"ח, ק"ח גימ' גיהגם וי שלקח גיהגם לעצמו.

"וַיִּקְמוּ לְפָנֵי מֹשֶׁה" (טז, ב)

קימתם של קרח ועדתו לפני הגעת משה, מורה על חוצפתם לפניו

קמו בחוצפא - כיצד, נראה לפרש, שהקדימו עדת קרח לקום לפני הגיע משה אליהם, כדי שלא יצטרכו לקום מפניו, ומן הדין יש חיוב קימה שיש בה הידור, כדברי הגמרא בקידושין (לג' א') יכול יעצום עינו מקמי דלימטי זמן חיובא, תלמוד לומר תקום והדרת, היינו אסור לו לאדם לפטור עצמו מחיוב זה, על כן, קימתם של קרח ועדתו לפני הגעת משה, מורה על חוצפתם לפניו.

פעם הלכו יחדיו שני גדולי הדור, הלא המה רבי עקיבא איגר עם עמיתו רבי יעקב מליסא בעל נתיבות המשפט, והשתעשעו בשעשועי דאורייתא, חבורת נערים יושבי קרנות ישבה על ספסל בצדי הדרך, וכשעברו לפניו גדולי הדור לא קמו מפניהם.

נאנח בעל הנתיבות ואמר: אוי, לדור של עקבתא דמשיחא, בהתכוונו לתקופת אחרית הימים שעליה אמרו חז"ל חוצפא יסגי (סוטה מ"ט א').

נענה רבי עקיבא איגר ואמר: התנהגות זו, עדיין רחוקה היא מגודל החוצפא האמיתית שתשרה בימים ההם של עקבתא דמשיחא, והוסיף: אז נשב שינינו על ספסל ונערים אלו יעברו על ידנו, וכאשר אנו לא נקום מפניהם, תצא אנחה מפיהם לאמר, אוי עקבתא דמשיחא.

"וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמְאַתָּים" (טז, ב)

לקח מכל שבט כ"ג שהם סנהדרי קטנה

כתב בספר תורת החיד"א: ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים, לקח מכל שבט כ"ג שהם סנהדרי קטנה, לבד משבטו של לוי לפי שעליהם תרעומתו ומחלוקתו, ואחת עשרה פעמים כ"ג הם ר"נ וג' יותר, כי דתן ואבירם ואון השלימו המנין לקשר רשעים.

"קָרְאִי מוֹעֵד" (טז, ב)

חסר יו"ד שעברו על עשרת הדברות.

"אֲנָשֵׁי שֵׁם" (טז, ב)

איתא במדרש "אנשי שם" שהיו בקיאים בשם המפורש.

"וּמְדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'" (טז, ג)

קרח ועדתו הביעו קנאה למשה מפני צרות עין

כתב בספר החפץ חיים על התורה: "ומדוע תתנשאו על קהל ה'", יש לך אדם שמקנא בחברו על אושרו וטובו, בשביל שעינו צרה בשל אחרים, ויש מקנא לטובתו, כלומר רוצה הוא שגם הוא יהיה מאושר בחיים, קרח ועדתו הביעו קנאה למשה מפני צרות עין, והכתוב פרסמם לגנאי בשביל זה, "ומדוע תתנשאו על קהל ה'" הרבה יותר מדי לקחתם לעצמכם גדולה והנה קנאה כשהיא לעצמה היא אחת מהמדוות המגוננות ביותר, שעל האדם להתרחק ממנה בתכלית הרחוק, וכמו שכתוב "ורקב עצמות קנאה" (משלי יד' ל') אבל אם המדה הזאת מתבטאת באופן הזה של קרח ועדתו, עוד היא גרועה שבעתיים, בוא וראה מה עלתה להם.

צריך ללמוד מחבירו להשתמש בכשרונותיו שהוא למה נשלח מהשמים

משלו המושלים, לשור שראה את מעוף הנשר בשמי רום ונתקנא בו - כי אף הוא רוצה לעוף בשמים, מה עשה השור השוטה - עלה על הגג והמתין לבואה של רוח קדים עזה, וכך, ברגע שבאה הרוח חשב לצאת מגבולות הגג ולהמשיך לעוף בשמים על ידי הרוח (ואח"כ כבר ימשיך בכוחות עצמו - דבמה נשתנה הוא מהנשר), פשיטא ואין צריך לומר שהוא נפל ארצה מיד נפל פגר מת בריסוק איברים... מה יעשה שור פיקח, ילמד לקח מהנשר, דאמר, אם הנשר מנצל את כוח הכנפיים שלו, אף אנכי אנצל את ה'קרן' שונתן לי בוראי, לנגוח את כל הקמים עלי... כיוצא בו לדידן - אם נקנא איש באחיו וכל אחד ירצה את מעלותיו של רעהו אכן יפול ארצה... כאותו שור שוטה שיצא קרח מכאן ומכאן, אבל אם נלמד איש מרעהו להשתמע בכוחו וכשרונותיו לטובה ולברכה יגיע כל אחד לרום המעלה שבידו להגיע.

"וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו" (טז, ד)

מי שהיה חוטא, היה נקפל ויוצא הענן מעל פניו כדי להראות שחטא

מלמד שחשדוהו באשת איש, וצריך ביאור מה הענין והקשר לויפול על פניו, לחשדוהו בא"א, והתשובה לזה פירש הרב יד משה על מה שכתוב כי מי שהיה חוטא, היה נקפל ויוצא הענן מעל פניו כדי להראות שחטא. ומשה פניו היו כפני חמה ולא היה ניכר אם היה נקפל הענן, לכך ויפול על פניו כי מאחוריו לא היתה חמה ורצה שיהיה ניכר מאחוריו שאין עוון עליו.

תירוץ אחר לפי שאשתו של און נתנה לו לשתות הרבה יין עד ששפרתו ולזה חשדוהו עם אשת און שעשתה כך.

נפילת אפים של משה גרמה שנענשו קרח ועדתו

לכן אמר אלהי הרוחות לכל בשר חסר ו' שמסר עצמו למיתה שהוא סוד מזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא שאין בו אות ו', נמצא נפילת אפים של משה גרמה שנענשו קרח ועדתו, וזה גרמת במדבר וכל שכן בארץ ישראל. לכן אתה וכל עדתך הנועדים, משה רבנו תיקן את הבל ואהרן את קין כמ"ש האריז"ל לכן אמר משה בשלמא שאתה חולק עלי שפיר כי כבר חלקנו הבל וקין, אבל אהרן מה הוא כי תלינו עליו, הרי הוא תיקונך.

"בִּקְרָא וַיֵּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בוֹ יִקְרִיב אֵלָיו" (טז, ה)

משה רבנו אמר בקר וידע כי רצה בלילה לתקן את נשמתו

אמר יש לתמוה מדוע רק בבוקר ולא עכשיו. וכתוב בספרי המקובלים שמשה היה אוהב את קרח שהיה רב רבנו, וחשב כי בלילה כשקרח ילך לישון והנשמה שלו תעלה למעלה, יעשה משה עליית נשמה, ויתפוס את הנשמה של קרח ויתקן אותה מכל הרע שיש בה, ואז כשיקום יתחרט על כל מה שעשה ויבקש מחילה, ולכן אמר בבוקר נקריב קרבן, ומי שהקב"ה יבחר בו הוא הקדוש. אבל קרח לא הלך לישון כל הלילה כי הלך לחפש לו תומכים, והיה הולך מבית לבית ומאוהל לאוהל, ודבר על משה ואהרן שעשו הכל רק בשבילם וכו', וכולם היו מכבדים את קרח שהוא גדול יותר ממשה, ולכן משה לא יכול היה לתקן אותו. ולמחרת פצתה האדמה את פיה ובלעה אותם כשהם חיים, ועד היום הם צועקים משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים.

לכל נשמה גבול ומקום מיוחד, ולכן קנאת קרח - אבידתו מן העולם

במדרש בקר וידע ה', גבולות חלק הקב"ה, פירוש כמו שיש בזמן ממשלת היום והלילה ולכל דבר מקום מיוחד, כן הוא בנפשות דכתיב מה רבו מעשיך ה', דרש רבי עקיבא יש לך בריות גדילות בים ואינם יכולות להתקיים ביבשה והגדילות ביבשה אינם יכולות להתקיים בים, חיינו של זה מיתתו של זה.

וכן הוא בנשמות שנקראו מעשי ידיו של הקב"ה כדכתיב ונשמות אני עשיתי (ישעיה נד טז), ויש לכל נשמה גבול ומקום מיוחד, ולכן קנאת קרח - אבידתו מן העולם, אבל משה רבנו ע"ה ואהרן היו בבחינת כללות בני ישראל כמו שכתוב כולם בחכמה עשית, שהוא התורה שכוללת כל נשמות ישראל ויש לכל אחד חלק בתורה, ומצד התורה מתאחדין כל נפשות בני ישראל כמו שכתב קהלת יעקב שהתורה למעלה מן הגבולים, ומעין זה בזמן שבת קודש שהוא למעלה מן הזמן, ונקרא נחלה בלי מצרים, שלום שמו של הקב"ה, וכתיב ה' עז לעמו יתן בחינת משה רבנו שר התורה, יברך את עמו בשלום בחינת אהרן והם למעלה מן הפרטים וקרח אמר ומדוע תתנשאו על קהל ה', אבל באמת הקב"ה הרים אותם למעלה מן הגבולים הפרטיים.

חכמתו הנפלאה של הגר"א נגד אחד המשכילים שניסה להתחכם

בימיו של הגר"א היתה ראשית פעולתם של המשכילים הראשונים בליטא, שהחלו לפרוץ פרץ בבית ישראל, הגר"א תבע פעולה נמרצת נגד אלה המעזים פניהם נגד גדולי ישראל ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה, פרשה אחת שבה הולקה אחד המשכילים הראשונים שהטיח דברים בניגוד לדברי חז"ל, הונצחה לדורות על ידי רבי יעקב צבי מקלנבורג, בעל הכתב והקבלה, ששקד לזכות את הרבים באור תורתו של הגר"א, והרי פרטי הפרשה, כפי שהועלו על הכתב בידי אותו משכיל: בעקבות דברי הלעז ששמע מפי מוריו על הרבנים מורי התורה, שאינם מבינים בהויות העולם, הופתע לשמוע על הגר"א מוילנא, אשר לבד עוצם גדלו עד אין קץ בתורה - בנגלה ובנסתר הוא גם חכם נפלא בכל החכמות והמדעים, אחד לא נעדר, כמו מטאפיזיק, פיזיק, גם חכמת מוזיק, אין כל דבר נעלם ממנו.

לראשונה פקפק בשמועות אלו, דרך אנשי המדינה טען שהם מגזימים ומפליגים בכל הדברים הללו, משנוכח לדעת כי כל הארץ מלאה תהילת הגר"א, יצא מביתו בדרכו לוילנא, לשמוע חכמתו ולהגיד לו ספקותיו, בדרכו סיפר לשומעיו על כוונתו להיכנס אל הגר"א ולשוחח עמו, אך שומעיו שחקו לו במלוא פיהם, שכן הגר"א סגור היה באהלה של תורה ולא ניתן לאיש להיכנס אליו, כי אם במקרים דחופים ביותר, לשמע דבריהם החליט לנקוט בתחבולת רמיה כדי לחדור לחדרו של הגר"א, הוא בדה מלבו סיפור על ויכוח בעניני דת ואמונה, שאורגן על ידי ממשלת איטליה, ונציגי היהודים בתחום שלטונה נדרשו להשתתף בו ולהשיב על עשרות שאלות בענינים אלה, זמן מסוים הוקצב לענות על השאלות שהוצגו בפניהם, ואם לא יענו עד הזמן המוגבל יגורשו מן המדינה, את עצמו החליט להציג כרב מפדואה, מחבר ספר על השמות הנרדפים, שנשלח על ידי רבני איטליה לבקש עזרת הגר"א ששמו נודע למרחקים, עשרות שאלות מסובכות בכבשונו של עולם הוכנו על ידו, וכדי להגדיל את הרושם, הכין חמש עשרה אגרות שונות, חתומות כביכול על ידי רבני איטליה, כל אגרת שונה מחברתה בכתבה ובסגנון לשונה, אבל כולן ערוכות אליו, והן חוזרות על השאלות שהוצגו כביכול לרבני איטליה, לאחר שאותו משכיל השלים את סידור המכתבים המוזויפים, המשיך בדרכו לוילנא, וכך הגיע לבית הגר"א.

הגר"א המתואר על ידו מראהו נורא, מוכתר בטלית ובתפילין, יצא לקראתו, ומיד הכיר ברוח קדשו טיבו של האיש, לא הגיש לו את ידו, אף לא הסתכל בפניו, שלום לא נתן לי ועיניו לא נשא אלי להביט בפני, הוא מספר בעצמו, בהציגו את עצמו בתוארו הבדוי הוסיף לספר על הויכוח שנכפה על רבני איטליה ועל עשרות השאלות שהוצגו לפניו בעניני דת ואמונה, מכיון שרבני איטליה לא ידעו להשיב על השאלות החמורות, החליטו לשגר אותו ולמסור בידו את השאלות, כדי להשמיע אותן באזני הגר"א ולבקש עזרתו בניסוח התשובות.

לאחר שמיעת הדברים לא ראה עצמו הגר"א פטור מלהענות לבקשה שיש בה חשש של פיקוח נפשות, וביקש הימנו לפרט את השאלות, בתום השאלה הראשונה לא ענה לו הגר"א על אתר, אלא בקש לשמוע את יתר השאלות, שבעים ושלוש במספר, ורק כאשר סיים לפרט את כל שאלותיו, פתח הגר"א בתשובתו: שבעים ושלוש השאלות אינן כי אם חמש עשרה שאלות, שכן השאלה הראשונה זהה כמעט עם השביעית, השאלה העשרים וחמש עם השאלה הארבעים ושבע אינן אלא שאלה אחת בנוסח שונה, וכך מיוג את כל השאלות, סידר אותן לסוגיהן והשיב תשובה מקיפה אחת לכולן, אותו משכיל התפעל ביותר מחכמתו של הגר"א, כמעט נעלה מכח אנושי לסקור בסקירה אחת ענינים עמוקים כאלה, ולחלקם לפי הגיון, טען, ולמרות זאת ניסה להשיב על דבריו.

לא הבינות דברי, השיב לו הגר"א, הט אזנך ושמע היטב, וחזר פעם נוספת על דבריו, והפעם הבין כבר אותו משכיל, כי בתשובותיו הראשונות של הגר"א הוסברו כל השאלות הנוספות, העלולות להשמע בענינים אלה, עם סיום תשובותיו, החליט הגר"א להפסיק את שיחתו עם אותו משכיל, ואף הלה הכיר בכך, כדבריו: וראיתי כי איננו אתי בסבר פנים יפות, נסוגתי אחר ממנו לפנות לדרכי, לפני צאתו הוא מוסיף לספר, נשאל האם אמנם הוא מחבר הספר על שמות נרדפים, כמתואר במכתבים המבוימים, משענה בחיוב, נשאל על ידי הגר"א: באר ההבדל שבין לשונות שמחה שבמקרא: ששון, שמחה, גילה, רינה, דיצה, חדוה, והמשכיל שמח ביותר להסביר את דעתו על ההבדל שביניהם, משהעיר לו הגר"א: הלא שכחת לבאר דיצה, טען הלה: דיצה אינה שמחה בלשון הקודש, הגר"א טען כנגדו: הלא מקרא מפורש בתנ"ך: לפניו תדוץ דאבה (איוב מ"א י"ד), ודיצה לשון שמחה, אך אותו משכיל השיב: כי בעלי הפשט בארוהו על דרך לשון חכמים: דץ ביה מידי, הגר"א לא הרפה הימנו, הלא רש"י פירש דיצה לשון שמחה, עד שהמשכיל גילה דעותיו הכוזבות, והוציא מפיו כי רש"י לא השכיל לפרש על דבר פשוטו של מקרא, במכתבו של אותו משכיל נשתמר התיאור כיצד הזדעזע הגר"א לשמע דבריו, הרגשתי כי אחזו רעדה לקול דברי והשיב בקול עז, הלא רבותינו הקדושים,

בעלי המדרש, פירטו עשר לשונות של שמחה ובכללם דיצה, ובו ברגע הסב הגר"א פניו ממנו, משנוכח לדעת שהגר"א אינו מוכן להוסיף ולדבר אתו, שהה דקות אחדות ואחר חזר לבית מלוננו.

לא עברה שעה קלה, הוא מוסיף לספר, הגיעו אליו שני שמי הקהל והבהילו אותו אל פרנסי העיר, והללו הזמינוהו לדין בפני הדיינים דמתא, כאשר התיצב בפני בית דין, הזדקף אחד מהם מכסאו, ופנה אליו בשאלה: האתה זה אשר חרפת וגדפת על חכמי המדרש ועל דבר רבנו.

לא חרפתי ולא גדפתי, ניסה הלה להתמם, אולם תוך הדברים חזר על דברי כפירתו.

זקן הדיינים רמו בידו ושני שלוחי בית דין נכנסו והוציאוהו מן החדר, ולאחר כחצי שעה נקרא לפניו פסק הדין, בו חויב ללקות ארבעים, כדין המבזה תלמיד חכם.

שומרי החומות בוילנא לא הסתפקו בכך אלא הוקיעו אותו לעמוד הקלון, עוד לא שקטה רוחם בזה, הוא מוסיף כי אם הביאוני לפני פתח בית הכנסת וביאו צוארי בסוגר, בכבלי ברזל האחוזים בקירות בית הכנסת לעמוד כבל עם, וממעל לראשו הדביקו מודעה, שהלה מוקע לקלון, מפני שהלעיג על דברי רבותינו הקדושים, ורק לאחר תפילת מנחה הוצא אל מחוץ לעיר ונשלח לדרכו.

ואותו משכיל, שבא על עניו בפומבי, מסיים את מכתבו בשבחו של הגר"א: וכל הרעות אשר מצאוני, עם כל זאת מצאתי לבבי נאמן להודיעך, קושט דברי אמת כאשר עם לבבי, כי בכל חכמי הגויים ובכל מלכותם שאין כמוהו.

"המעט מכם כי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל" (טז, ט)

ויש להבין מהו שאמר "מכם" שנראה כמיותר. ויש לבאר כי זה לעומת זה עשה אלקים - קדושה כנגד הסטרא אחרא. והמלאך המסית והמדיח, שדרכו להסתתר ולבוא בעורמה במעטה של קדושה נקרא ס"ם, והמילוי סמ"ך מ"ם אותיות מכ"ם.

כמו כן היה ענין קרח ועדתו, שלפי הנגלה כל רצונם היה כביכול לעלות במעלות הקדושה, אבל האמת היא, כי בסתר לבם - בתוכם, היו קנאה ותאוה, תחבולת היצר הרע הס"ם, שהאותיות הנסותרות [המילוי] הם מכ"ם.

וזה מה שאמר להם משה רבנו: "המעט מכם", דהיינו, מה שעבודתכם היא מעט בעיניכם ואתם רוצים להוסיף עוד עול בעבודת ה', תדעו שבחינה זו אינה מסטרא דקדושה אלא דוקא "מכם" מצד היצר הרע הס"ם המסתתר בתוך דבריכם.

באו בטענה נגד משה, צריך למנות מנהיג שנשתעבד אתם, ולא מנהיג שלא סבל

צריכים להבין מה תשובה נתן להם משה שלא יבקשו עוד כהונה. והרב כתב סופר הסביר את זה יפה, כי כל טענתם נגד משה לא מובנת, כיון שצריך מנהיג, הגם שכלם קדושים, אם כן מה להם נגד משה, על כל פנים צריך מנהיג, מה לי משה או אחר, אלא הרשעים הללו באו בטענה נגד משה, היות והם נשתעבדו במצרים ואילו משה ואהרן לא נשתעבדו, אם כן צריך למנות מנהיג שנשתעבד אתם, ולא מנהיג שלא סבל. לכן באה התשובה המעט מכם - הלא גם אתם לא נשתעבדתם במצרים, כי שבט לוי לא נשתעבד כידוע ובכל זאת ה' בחר בכם, אם כן מה אתם טוענים נגד משה.

"כי תשתרר עלינו גם השתרר" (טז, יג)

המן וקרח מחלוקתם שזה

פירוש אתה עושה את כל קרוביך שרים עלינו, אתה והם ואהרן ס"ת המן, כי המן וקרח מחלוקתם שזה, זה נלחם עם משה שהיה גדול הדור, וזה נלחם עם מרדכי שהיה גדול הדור, זה מת בירידה, שפתחה הארץ פיה, וזה מת בעליה שהיא תליה, כדכתיב ויתלו את המן (אסתר ז' י').

"אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש" (טז, יד)

ארבעה פתחו באף

ארבעה פתחו באף - נחש קרח המן איוב, כי אלו ארבעה פגמו בשם הוי"ה בד' אותיות ורזא עילאה היא על סוד ארבעה עולמות שפגמו באבי"ע ולכן לא קא חשיב יונתן בן שאול ואיוב שגם הם פתחו באף.

"העיני האנשים ההם תנקר" (טז, יד)

אפילו אם תוציא ניצוצות הקדושה מהם ויהיו פגרים מתים, עם כל זה לא נעלה

על דרך האמת במה ששמעתי שפירשו המקובלים מה שאמרו נתן בו עיניו ועשאו גל של עצמות, כי אין דבר בעולם שיכול לחיות אם לא על ידי ניצוצי קדושה שבו אם מעט ואם הרבה, כדכתיב ואתה מחיה את כולם (נחמיה ט' ו) וגם הרשעים הגמורים אי אפשר להם לחיות בלתי ניצוצי קדושה, וניצוצי קדושה המועטים והקטנים שברשע בראותם רוב הקדושה שבצדיק ידלג חלק הקדושה אשר ברשע ויתחבר עם רוב הקדושה אשר בשלם ההוא, כי החלק מתדבק בכל, וכאשר פרח מיניה הקדושה ישאר מת, כי זהו חיותו. והנה המרגלים אמרו שהכנענים הם חזקים מאד, ואם משה יסיר מהם ניצוצי הקדושה ישארו גל של עצמות, וזה שאמר העיני האנשים ההם תנקר דהיינו אפילו אם תוציא ניצוצות הקדושה מהם ויהיו פגרים מתים, עם כל זה לא נעלה.

"אַל תִּפֶּן אֶל מִנְחָתָם" (טז, טו)

ידע משה שיש כח בתפילה ולכן הוצרך משה לבקש אל תפן אל מנחתם

אמר משה אל תפן אל מנחתם, אל תפן אל קרבן שיקריבו לפניך ואל תפילה שיתפללו לך, עיין שם, כמה גדול כח התפילה שאף שמשה רבנו אמר אחר כך אם כמות כל האדם, ופי תהום כבר נפערה מששת ימי בראשית ורשעותם היא ממש שאול, אף על פי כן ידע משה שיש בכח התפילה - תשב אנוש עד דכא, לשנות הכל.

ולכן הוצרך משה לבקש אל תפן אל מנחתם, כי כאן אין זה רק ענין העונש, אלא הוא מבחן של אמיתות נבואת משה וכמו שאמר אם כמות כל האדם ימותו אלה לא אלהים שלחני, משמע שבלא תפלת משה קיימת אפשרות שתפילתם תועיל לבטל הגזירה והנבואה של משה - ופתחה הארץ את פיה, גם רשעים בעומק רשעותם על פי תהום יש להם אפשרות ומקום לתשובה ולתפילה תשב אנוש עד דכא, נורא.

"הָאִישׁ אֶחָד יַחְטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף" (טז, כב)

השומע בזיון ת"ח ואינו מוחה, נתפס אף הוא בעון זה

נראה שחטאם של כל ישראל היה ששמעו בזיונו של משה, ושתקו ולא מיחו על כבודו, כי השומע בזיון ת"ח ואינו מוחה, נתפס אף הוא בעון זה, ולזה יצא עליהם הקצף אלא שמשה התפלל עליהם, וכן לאחר שנותרה הקב"ה הוצרך משה להזהירם סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, וזה מפני שכל עוד הם נמצאים בחברתו של קרח מדת הדין תהיה מתוחה עליהם.

"וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הַרְוַחַת לְכָל בֶּשֶׂר הָאִישׁ אֶחָד יַחְטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף" (טז, כב)

מעלת והוא רחום בשני וחמישי והמעשה המובא בכל בו ובאבודרהם

ומבאר רבינו בחיי שנפילה זו הייתה לצורך תפילה, ומכאן מקור וסמך למנהג נפילת אפים.

כתב מרן הבית יוסף (או"ח סי' קלד), בשני ובחמישי מוסיפים לומר תחנונים, ועכשיו נוהגים לומר תחנונים שלש פעמים ויעבור ויודוי אחד ביניהם, ואחר כך אומרים והוא רחום כמו שהוא כתוב בסידורים.

ושם כתב בשם רבנו הגדול מורנו הרב יצחק אבוהב ז"ל שהביא בשם הגאונים, דתיקנו לומר והוא רחום בקול רם ומעומד, ואמרו הכן קיבלנו עלינו ועל בנינו לעולם, וכל העובר על התקנות פורץ גדר, ולפי זה יש לזיזר לומר אותו מעומד וכן נהגו, ע"כ. וכ"כ רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף מא ע"ב ודף נא ע"ד). ונפסק בשו"ע (סי' קלד סעי' א).

והגאון חיד"א כתב בספרו ציפורן שמיר (סי' ב אות לב) והוא רחום יש לאומרו בקירוב רגלים כי הוא כנגד י"ח ברכות ויבין מה שמוציא בפיו ויהיו דבריו רחמים ותחנונים ובהכנעה.

ובמ"ב (ס"ק ב) כתב, ותיקון אמירתה היה ע"י מעשה נס גדול כמובא בכל בו ונדפס בסידורים. וצריך לאמרו בכונה ובמתון ולא במרוצה. ע"כ. וזה דבר המעשה המובא בכלבו (סי' יח), ובאבודרהם (קריאת התורה), מעשה נורא, בספינה אחת ובה קהל יהודים שהגיעה מגלות ירושלים לעיר אחת, ובה הגמון גוי שאמר להם אם יהודים אתם רצוני לבחון אתכם כמו שנבחנו חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש, וביקשו ממנו זמן שלשים יום וישבו בתענית באותם ימים, ובסיום הימים בא זקן אחד ירא אלקים ולא היה חכם בתורה, ואמר חלמתי פסוק שיש בו פעמיים כי ושלש פעמים לא ואיני זוכר מה הוא, השיבוהו ודאי משמים הראוך פסוק זה (ישעיה מג, ב), "כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטוף, כי תלך כמו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך", אתה האיש שתכנס לאש ותינצל, ועשה אותו הגמון

מדורת אש גדולה והשליך את אותו זקן לתוך האש, ונחלקה האש לשלשה חלקים ונכנסו בה שלשה צדיקים לקבל פני הזקן, והיו אותם זקנים מתפללים, והראשון אמר והוא רחום, השני אמר אנא מלך רחום וחנון, השלישי אמר אין כמוך חנון ורחום עד הסיום, וכולם פתחו ברחום וסיימו ברחום, ותיקנו לאמרם בשני ובחמישי להכניע מידת הדין ע"כ.

אמר האדמו"ר מבעלזא לבעל בית המזיגה שיקרא ליד הפגר הגוי תפילת "והוא רחום" שאומרים בשני וחמישי והגוי יתעורר והלך לבית אדונו ונפל ומת

בימי הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע דר יהודי בכפר הסמוך לבעלזא והחזיק למחייתו בית מזיגה שם היו מתכנסים גויי הארצות ושותים עד כדי שכרה ועד בכלל. באחת הלילות כשרצה היהודי לסגור את בית המזיגה ביקש מכולם לשוב לבתיהם, ואכן כולם יצאו חוץ מאחד אשר היה שיכור כלוט, והורה לו את הדרך חוצה, אך הלה לא ידע להבדיל מימינו ומשמאלו, ונתקע ברגל השולחן ונפל ארצה ונחבט ראשו בקרקע ועד מהרה היה ללא רוח חיים. נבהל האיש מאוד, שהנה יאשימו אותו בהריגת הגוי שמת אצלו בחנותו, מה עשה, החיש פעמיו אל הרה"ק מבעלזא, ובאישון ליל נקש על דלתות ביתו ומשהכניסו הרבי גולל לפניו את צרתו ואת הסכנה המרחפת על ראשו ועל ראשם של כל יהודי המחוז (גאליציע), שהרי שונאי ישראל ימצאו בזה שעת הכושר לפרוע בהם פרעות. אמר לו המהר"י שוב לביתך, עמוד על יד ה'פגר' ואמור את תפילת 'והוא רחום' הנאמרת בתחנון בימי שני וחמישי. מיד מיהר לבית המרוזח והחל באמירת ה'והוא רחום' מתוך ככיות נוראות בשברון לב, והנה לנגד עיניו 'התעורר' הגוי, עמד על רגליו והלך לבית אדונו, ותיכף משנכנס לבית נפל שם ומת, ומעתה לא היה מקום לרשעים להעליל עלילות על בני ישראל. שב היהודי לבעלזא להודות להרה"ק על הישועה הגדולה אשר נעשית עמו, והוסיף לשאול את המהר"י, אם אכן כה גדול כוחה של תחנון מדוע מקילים אנו לפעמים (נהרא נהרא ופשטיה) שלא לאומרה בזמנים שונים... השיב לו הרבי מיניה וביה, וכי ברצונך שכל הגויים יקומו על רגליהם וישובו לחיות...

ואם כי פשיטא שמופת נורא זה היה בזכותו ובכוחו הגדול של הרה"ק מהר"י אך השתלשלה הישועה דרך אמירת ה'והוא רחום' ללמדנו שתפילה זו מסוגלת ביותר, ואם אין בכוחנו להחיות מתים, אך על כל פנים בידנו להחיות חיים...

עוד היה מעשה אשר פרצה מגפה באחת העיירות על יד קארלין, ורח"ל נפטרו אנשים צעירים לימים בזה אחר זה, הורה הבית אהרן לשלוח טעלגרמא שיקבלו על עצמם להיזהר באמירת תחנון, ואכן התחילו להקפיד בכך והמגפה נעצרה.

"אם כמות כל האדם וכו', וידעתם כי נאצו האנשים האלה" (טז, כט-ל)

אם כמות כל האדם ימותון אלה, יאמרו הדור האחרון אשר אין אני בכלל שליח ה'

מזבא בספר לקוטי בתר לקוטי: יפלא באמת, מדוע בכל שאר חטאי ישראל, היה משה מליץ, ומבקש רחמים עליהם, ורק עתה שחטאו נגדו ונגד אחיו לא די שלא ביקש עליהם רק אדרבה שאל מאת ה' שיכלם תיכף וזאת לא בדרך הטבע רק באופן נסי, וטעמא בעי, ואפשר לומר כי היסוד העיקרי שבו תלוי התאמתות התורה הוא מעמד הר סיני, שירד ה' לעיני כל ישראל על ההר וכולם שמעו הדברות מפיו, ומהם באה הקבלה לדור דור להאמין בה' ותורתו. אולם כאשר באו עדת קרח עוד בחיי משה רבם, להכחיש את שליחותו בנוגע לכהונה אז הרסו יסוד התורה, כי כמו שיש ספק אשר עשה זאת מדעתו כן יש ספק על כל מצוה ומצוה ממצוות התורה, לכן הוכרח משה לבקש מאת ה' אות נאמן לברר כי שקר דבריהם וזה שאמר משה בתור הצטדקות מדוע יבקש עליהם עונש כה קשה, כי אם כמות כל האדם ימותון אלה, אז לא ה' שלחני אז יאמרו הדור האחרון אשר אין אני בכלל שליח ה', ועל ידי זה תבוטל חלילה האמונה. אבל אם בריאה יברא ה' לעשות נס, שלא על פי הטבע, אז וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה', ואז יתברר כי שליח ה' אני ומעתה יאמינו בתורה והשליחות שלי.

"ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה" (טז, ל)

נברא בעבור קרח עונש מיוחד, כי עון המחלוקת וביזוי תלמיד חכם נורא מאד

נברא בעבור קרח עונש מיוחד כי עון המחלוקת וביזוי תלמיד חכם נורא מאד, ואין דוגמתו בשאר עבירות, עד שהוצרך להענישם באופן מיוחד, שלא היתה כמוהו לעולמים, ומכאן שהקב"ה מקפיד על כבודן של ת"ח ביותר, ואף יותר מאשר הוא מקפיד על כבוד עצמו, כביכול.

"וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה" (טז, ל)

מעשה נורא בעשיר מופלג אבל עינו צרה שיהנו ממנו אחרים

מעשה באחד עשיר שהיה לו ממון הרבה, וצרה עינו בהנאה שיהנו ממנו, אפילו לאשתו ובניו, ורצה שרק הוא לבדו יהנה מממונו, ולכן לא נשא אשה ולא הוליד בנים, ואפילו המשרתת לא הביא לבית כדי לבשל לו, אלא קונה תבשיל מבושל מן השוק, ויושב לבדו בביתו, ועשה גם עצה שלא יהנו ממנו אחרים אחר מותו וירשו ממנו, שחפר בור עמוק והניח כל הממון שלו בקרקעית הבור, וכסהו בעפר כמו גובה אמה אחת, וכתב שטר צואה, דאחרי מותו יקברוהו באותו הבור וימלאוהו עפר למעלה, כדי שעל ידי זה נמצא שגם אחר מותו ממנו מונח אצלו, ולא תשלוט בו יד אחרים, והניח דבר זה בסוד כמוס, ולא גילהו כי אם לאחד אהוב שבירר לו שלא יגלה לשום אדם. אך דרכו הרעה שאינו נישא ומוליד בנים, ואין משרת אצלו כדי שלא יהנו אחרים ממנו, זה היה גלוי וידוע לכל אדם, והוא חשש שמא יבואו בני אדם ויזכירו אותו על זה, לכן לא היה מכניס שום אדם לביתו, כדי שלא יזכירו אותו על הדבר הזה, ויכריחו אותו על ידי טענות ותוכחות לעזוב זו הדרך, וישנו דעתו לישא אשה ולהוליד בנים, ולהניח משרתים, על כן מאחר ששום אחד לא יכנס לביתו, לבו בטוח שלא יהיה מוכרח לבטל מנהגו על יד בני אדם אחרים, וגם כשיצא לשוק לא היה מרבה בעסק ולא יושב עם בני אדם, כדי שלא יכנסו עמו באלו הדברים.

ויהי היום והנה איש אחד ידע מאותו הסוד שהגיד לו לאהוב שלו, שבדעתו לעשות בממון שלו אחרי מותו, ובאיזה מקום ישמרוהו, ויבא זה אצל העשיה ההוא בחנות שלו, ויאמר לו: אחד עשיר מופלג כך וכך שמו יושב עם עשיר אחר, ושניהם קראוני ושלחו אותי אצלך שתמהר לבא אצלם, כדי להשלים לצירוף לזימון, כי הם שנים וצריך אחד שיהיה שלשה, לומר זימון קודם ברכת המזון, ויאמר לו העשיר מי הם אלו השנים, ובאיזה מקום יושבים, ולמה צריך לי לזימון, והיה להם להביא אדם אחר לצרפו לזימון, ולמה רוצים דוקא בי, ויען ויאמר לו: אלו שני האנשים הם קרח, ואחד גביר אחר שנעשה לו כמו קרח אשר נקבר בתוך הארץ וממונו עמו כי ירדו הם עם הממון שלהם חיים שאולה.

וזה הגביר השני גם כן עלה בדעתו להקבר עם ממנו, וכן עשה שהניח כל ממנו בתוך הבור, וכסהו בעפר, וקודם מותו צוה שיקברוהו בתוך הבור ההוא, ואחר שמת לא הכניסו אותו לגיהנם מפני שלא עשה עונות, ולא הכניסו אותו לגן עדן שלא עשה צדקות, ואמרו בשמים שיוליכוהו וישיבוהו עם קרח, וכן עשו לו, ונמצאו שניהם לבדם יושבים, כי לא יש אדם אחר דומה להם כדי שיושיבוהו עמהם. וכאשר אוכלים לחם מברכין ברכת המזון בלא זימון, ועתה שמעו שאתה גם כן דעתך כך, וכבר הכינות הבור בחצרך וקברת בו ממנו, וכתבת צואה שיקברו אותך בבור ההוא, ואם כן אתה דומה להם, ובודאי מן השמים ישלחו אותך אצלם שתשב עמהם, אז תהיו שלשה יושבים יחד, ויש אצלכם צירוף זימון, ועל כן שלחוני אליך שתמהר לבא כדי שלא יחסר מצות זימון, וזה בשמעו דברי המוסר שאמר זה האיש, נתעורר לבו על שטות שלו, וגם נרגש במה נודע זה שעשה בור להטמין ממנו, ואמר בדעתו, בודאי אחר שיקברוהו יפתחו הבור ויקחו הממון, ואם כן יותר טוב לינשא ולהוליד בנים, והם ירשו ממנו, וגם שלא יהיה כקרח וכעדתו, וכן עשה ונהפך לנהוג בממונו כדרך כל הארץ.

קורח ועדתו ירדו מעט מעט והארץ חונקת אותם

מלמד שהיתה הארץ נפתחת כפי עביו של אדם בפרסות האדם נפתחה כמו הרגלים והשוקים והבטן כמו הבטן והצוואר והם יורדים מעט מעט והארץ חונקת והם צועקים משה אמת ותורתו אמת.

"וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ" (טז, לב)

הלך משה ועמד אצל פתח ביתו של און וקרא און בן פלט צא, יצא. אמר לו המקום ימחול לך

היה און יושב על מטתו והיתה מבקשת האדמה לבלוע אותו, עמדה אשתו ואחזה במטה ואמרה רבון העולמים כבר נשבע בשמך הגדול שלא יהא במחלוקת בעולם, מה שמך חי וקיים, אף זה אם יכפור בשבועה אתה חי וקיים שתפרע ממנו, לאחר כך אמרה לו קום וצא, אמר לה אני מתבייש ממש רבנו, יצאה ועמדה בדרכו של משה והיתה צווחת ובוכה, אמר משה מה טיבה של אשה זו שמא דין יש לה, אמרו לו רבנו אשתו של און היא, וכך היה מעשה, הלך משה אצל ביתה ועמד אצל הפתח וקרא און בן פלט צא, יצא. אמר לו המקום ימחול לך.

"וּתְפַתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וּתְבַלַּע אֹתָם וְאֶת בְּתִיחֵיהֶם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקִרְחָ וְאֶת כָּל הַרְכֹּשׁ" (טו, לב)

בא ואראה לך בלועי קרח שיוצא מאותו מקום שני צינורות של עשן

א. הגמ' (ב"ב דף ע"ד.) באגדות של רבב"ח אומרת: אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזילנא באורחא אמר לי ההוא טייעא: תא ואחוי לך בלועי דקרח (פעם אחת הייתי הולך בדרך ואמר לי סוחר ישמעאלי אחד בא ואראה לך את מקומם של עדת קרח הבלועים באדמה), חזאי תרי ביזעי והוון קא מפקי קוטרא (ראיתי שני נקבים בקרקע שיוצא מהם עשן), שקל גבבא דעמרא ואמשינה במיאי ודעציתא בראשה דרומחא ועייליה התם, וכי אפיק הוי איחרך איחרוכי (נטל חתיכת צמר והטבילה במים ונעץ אותה בראש הרומח והעביר את הרומח באותו נקב שיצא משם העשן, וכשהוציאה החתיכת צמר היתה חרוכה כיון ששם פתח הגהינים), אמר לי אצית מאי שמעת, ושמעית דהוון אמרין משה ותורתו אמת והון בדאין (ואמר לי הקשב למה שתשמע מתוך האדמה ושמעתי שהיו בלועי קרח אומרים משה אמת ותורתו אמת והם השקרנים).

המהרש"א שם מבאר שתרי בועי הכוונה לשתי עבירות - שלשון ביקוע נאמר על עבירה, ומפרש ע"פ הפסוק (תהלים ק"ו ט"ז) ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה' - הם קנאו במשה ואהרן, והנה משה היה לו אהל מחוץ למחנה ושם למד תורה והם לא קנאו במעשיו שמחוץ למחנה, אלא רק "במחנה" - כשהוא נכנס למחנה ואחרים חולקים לו כבוד, ואהרן הרי היה בתוך המחנה אוהב שלום ורודף שלום (אבות פ"א מ"ב), והם לא קנאו במעשיו שעושה במחנה אלא על מה שהוא "קדוש ה'" - ונכנס לשרת לפני ולפנים, ורבה בר בר חנה והישמעאלי שהלכו במדבר ראו שעולה עשן מהבור של בלועי קרח וזה סימן שעדיין יש עליהם חרון אף על המחלוקת שעשו.

ב. הרב כלי יקר בספרו עיר גיבורים אומר שקרח חטא בשתי מדות - שהיה לו את מדת הקנאה וגם היה רודף אחר הכבוד וזה הוציא אותו מן העולם, והמדות האלה גורמות פירוד בעם ישראל, במקום שיהיו יחד באגודה אחת, כמו שאומר הפסוק (דברים ל"ג ה') "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", ובזמן שיש קנאה וגם רודפים אחרי הכבוד וכל אחד רוצה להיות הראש, יש פירוד וזה גורם ג"כ להפריד בין הקב"ה לישראל, וזה מה שהראה הסוחר הזה לרבה בר בר חנה בא תראה את בלועי קרח ותראה שגם בדור הזה עדיין אוחזים בשתי המדות הגרועות האלה של קנאה וכבוד, והראה לו 'תרי ביזעי' וזה מלשון 'ביקוע' - שזה מבקע את העם ומפריד בין הלבבות, וכך גם השכינה עולה לה למעלה ולא רוצה לשכון אתנו, וזה 'והוון קא מפקי קוטרא' מלשון קשר - שהמדות האלה גרמו להפריד את הקשר שהיה לנו עם הקב"ה, וכמו שאומר הפסוק (הושע ד' י"ז) "חבור עצבים אפרים הנח לו, חלק לבם עתה יאשמו" - כלומר בזמן שיש ישראל מחוברים וכולם באגודה אחת אפילו אם הם יעבדו את העצבים הקב"ה אומר "הנח לו", אבל אם "חלק לבם" - שהם מחולקים ויש פירוד ביניהם, אז "עתה יאשמו" - שאי אפשר לשאת להם והשכינה תסתלק מהם.

ורבה שמע את קרח ועדתו צועקים 'משה ותורתו אמת והם בדאין' - שקרח בעצמו צועק ומודה על הטעות שלו שתפס במדת הקנאה והכבוד, והיה צריך ללכת בדרכו של משה שהיה עניו מכל האדם ולא רדף אחרי הכבוד והשררה, וגם התורה לא מתקיימת רק באדם כזה שהוא עניו (עי' תענית דף ז'). וזהו 'משה אמת ותורתו אמת' - בזכות שהולך במדת הענוה, וכל זה מלמד אותנו כמה שצריך ללמוד מהפרשה של קרח לדורות להתרחק מהמדות האלה שמי שיש לו את המדות האלה לא יכול לקנות את התורה, וגם יכול לאבד את עצמו וגם לגרום נזק לכל עם ישראל שהשכינה תסתלק מהם. (דרש יהודה)

אמרו בני קורח מוטב שנעמוד מפני משה רבנו שהוא צדיק איש האלהים, ולכולי עלמא חייב בכבודו יותר מכבוד אב רשע

בפרשת פנחס כתיב "ובני קרח לא מתו", אמרו רז"ל, בני קרח בשעה שהיו יושבים אצל קרח, רואים את משה וכובשים פניהם בקרקע, אמרו אם נעמוד מפני משה רבנו אנו נוהגין בזיון באבינו וכבר נצטוינו על כבוד אב ואם, ואם לא נעמוד כבר כתיב מפני שיבה תקום, מוטב שנעמוד "מפני משה רבנו", אף על פי שאנו נוהגים בזיון באבינו. אפשר דפלוגתם היא במאי דפליגי הרמב"ם והטור ביו"ד ר"מ, דהרמב"ם סבר דאף אם אביו רשע ובעל עבירות חייב בכבודו, אבל הסמ"ג והטור חולקים עליו דאם הוא רשע אינו חייב בכבודו, וזה אשר נסתפקו אם נעמוד מפני משה רבנו אנו נוהגים בזיון באבינו, ושמא הדין כהרמב"ם דאף אם אביו רשע ובעל עבירות חייב בכבודו, ואם לא נעמוד שמא הדין הוא דאביו רשע אין חייבין לכבודו, ואם כן אנו מבטלים מצות עשה מפני שיבה תקום, והכריעו דאפילו תימא דאביו רשע איתיה בכבוד אב ואם מכל מקום רבו צדיק מכריע, ויותר חייב בכבוד רבו הצדיק מאביו רשע, ולכן אמרו בני

קורח מוטב שנעמוד מפני משה רבנו שהוא צדיק איש האלהים, ולכולי עלמא חייב בכבודו יותר מכבוד אב רשע.

מעשה נורא שלא שמעו לפסק של הרמ"א ובלעה אותם האדמה ביום חופתם לעיני כולם

שנת לידתו של רבי משה בן ישראל איסרליש הנודע בכינויו הרמ"א לא נודעת בברור. גם לגבי שנת פטירתו חלוקים הדעות, בחיבורו של הט"ז על השולחן ערוך מובא שהרמ"א נפטר בשנת של"ג, אבל תלמידו רבי דוד גנו כותב בספרו צמח דוד כי הרמ"א נפטר בשנת של"ב כמו שכתוב על מצבתו.

מפורסם שהרמ"א נפטר בגיל 33, אך הרמ"א מעיד על עצמו שכיהן כרב העיר בשנה שלאחר פטירת אמו, וכפי המצויין בלוח הזיכרון בבית הכנסת החדש בקראקא, נבנה בית כנסת זה מכספי עזבונה של אמו בשנת ש"ג, אם אכן הרמ"א נפטר בגיל 33 יוצא איפה שכיהן הוא כרב העיר בערך בגיל 31 ואף פחות מכך, דבר שנראה רחוק מן המציאות.

ונביא מעשה מבהיל על הרמ"א המובא בספר תפארת אבות.

בלב הרובע היהודי בקראקא, באמצע הרחבה, ניצבת חומת אבנים נמוכה המקיפה פיסת קרקע שהכל עוקפים אותה. חומה זו נבנתה על פי ציוויו של המלך זיגמונד השני על פי בקשתו של רבנו, רבי משה איסרליש, עקב מעשה שהיה, וכך היה.

בחצר המלך זיגמונד השני כיהן גובה מיסים יהודי בשם שלמה זליגמן, בן למשפחת כהנים, שלא נגע אלקים בלבבו, והחליט לשאת לאשה אשה גרושה. מובן, שלא בלבד שרבנו הודיע שלא ישיאם אלא שיחרים כל מי שירחיב עוז לסייע לו בדבר עבירה זו. הלך אותו כהן ואכל קורצא בי מלכא (הלשין למלך), בספרו למלך את הכרזתו של הרמ"א הפוגעת בו ובתכניויו להנשא לגרושה.

רבנו נקרא עקב כך אל המלך, שפקד עליו בלא דין ודברים לערוך את החופה והקידושין כדת משה וישראל. לא הועילו הסברים בקשות ותחנונים, כי יד הנוגש היתה תקיפה.

ביודעו שאין בכוונת רבנו לערוך את הטקס, ומתוך הנחה שינסה לחמוק ממנו, שלח המלך גונדת חיילים כבר משעות הבוקר של יום החופה המיועד כדי לשמור את בית הרב שלא יעשה לו "ויברח". הרב נאלץ להגיע בסופו של דבר למקום החופה, מול בית הכנסת הישן, כשהוא אינו יודע לשית עצות בנפשו, אם יעשה - חילול שמו הגדול בפני הכל, ואם לא יעשה - משום סכנת חיים יש בכך.

קרב הרב אל בני הזוג וניסה, בנסיון של הרגע האחרון, להניאם מהחלטתם, אך ללא הועיל. עמד רבנו הרמ"א וקרא את קריאתו של משה: "סורו נא מעל האנשים הרשעים האלו!"

הקהל זע בפחד והתרחק מבני הזוג, מתחת לחופה נותרו שני לפורצי הגדר לבדם.

פנה הרב בתפילה אל ה' שיעשה בהם הדין הראוי לחולקים על לתורת משה כקרח וכל עדתו. והנה פצתה האדמה את פיה ותבלעם חיים, הם וחופתם. הקהל הגדול נס על נפשו לקול הרעש, והבור באדמה נתכסה בעפר.

בהגיע דבר המעשה אל המלך חשש כי גם בו תפגע הקפידה של הרב, ושלח כרכרה להביאו אליו לבקש את מחילתו מלפניו. רבנו הסביר לו שלא בו אישית פגע אלא בכבודה של תורה ובדת ישראל, ועל כך יצא הקצף והחל הנגף.

מששאלו המלך אם יוכל לעשות דבר עבורו כפיצוי על עגמת הנפש שנגרמה לו, ענה ואמר הרב: הואיל ושני המורדים בתורה נבלעו חיים בכיכר העיר ושם מקום קבורתם, ולפיכך אסור לכהנים לעבור שם, אבקש מהוד מלכותו רשות לגדור את המקום לבל יטמאו הכהנים.

הגדר הוקמה, כסימן ואות לבני מרי לבל יהינו לעבור על מצוות התורה. כך עד ימינו אלה.

"וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה" (טז, לג)

שמותם שהיו כתובים בשטרות של אחרים פרחו

איתא בירושלמי (סנהדרין פ"י ה"א): "רבי ברכיה בשם רבי חלבו אמר, אף שמותיהם פרחו מתוך טמסותיהם". וביאר ה"פני משה": "טמסותיהם" כמו טמוס של שטרות. שאף שמותם שהיו כתובים בשטרות של אחרים פרחו, למען לא יזכרו עוד".

לעתיד לבא הקב"ה מעלה קרח ועדתו משאול ומתהום רבה ומביאים לפניו כל באי העולם, והוא מסדר דינו של עצמו לפני הבריות

לעתיד לבא הקב"ה מוריד חנוך בן ירד ששמו מטטרו"ן ואת ארבעת החיות מגלגלי המרכבה שבכסאו ומעמיד את כסאו לצד א' ומעלה את קרח ועדתו משאול ומתהום רבה ומביאים לפניו כל באי העולם והוא מסדר דינו של עצמו לפני הבריות אמר להם כלום ראיתם אלוה אחר מבלעדי בשמים ממעל או בארץ מתחת או בארבע רוחות העולם העידו בי ותאמרו אמת שנאמר "ואתם עדי נאם ה' ואני אל", (ישעיה מג' י) משיבים מטטרו"ן וחיות הקדש וקרח ועדתו כלם בבת אחת בפה א' בדבור א' ואומרים לא ראינו מעולם אלוה בשמים ובארץ אין מלך כמוך.

"וְלֹא יִהְיֶה כְּקִרְחַ וְכַעֲדָתוֹ" (יז, ה)

המחלוקת על רבנו המלבי"ם

כאשר התעוררה מחלוקת על רבנו המלבי"ם בימי שבתו בעיר לונטשיץ, שאלוהו תלמידיו הכי צד יתכן הדבר והרי אמרה תורה ולא יהיה כקרח וכעדתו ואיך יכולים עוד לעשות מחלוקת, נענה המלבי"ם ואמר: במחלוקת קרח ועדתו כנגד משה רבנו, היה צד אחד, משה רבנו, צודק בשלמות, ואילו הצד השני, קרח ועדתו, היה כולו חייב, מחלוקת מעין זו, אכן שוב לא תוסיף להיות, אבל אם תהיה מחלוקת אשר בה בכל צד יהיה מעט מן הצדק, מחלוקת כזו תקום ותהיה.

"הֲרֵמוּ מִתּוֹךְ הַעֲדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרִנֵּעַ" (יז, ז)

מקום משכנו של השטן הוא בתוככי פירוד ומחלוקת. ואינו מבחין בין צדיק לרשע

הקשה הרמב"ן: מדוע ציוה ה' למשה ולאהרון להפרד מן העם כדי שיוכל לכלותם, הן לא קצרה ידו להרוג את החייבים ולהחיות את הזכאים. "יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש".

אלא משום שהמחלוקת מכלה אף את הצדיקים כדמוכח בירושלמי (פאה פ"ה ה"א) לכן ציווה ה' למשה ואהרון להפרד מן העם כדי שלא יאבדו עמהם. וטעם הדבר כי מקום משכנו של השטן הוא בתוככי פירוד ומחלוקת. ואינו מבחין בין צדיק לרשע. וזו הסיבה שאף יונקי שדים מתו עמהם למרות שלא חטאו.

"הרזומו - כמרים תרומה מתוך חולין"

פירש הגאון רבנו אברהם אזולאי זצ"ל: חז"ל פירשו: "הרזומו - כמרים תרומה מתוך חולין". והבין משה רבנו עליו השלום, שמידת הדין מבקשת לכלות בישראל ח"ו ולהשאיר בהם כשיעור תרומה בלבד. ובתפילתו הפך את הגזירה, שימותו מישראל כשיעור תרומה, ושיעורה בעין יפה אחד מארבעים. ואחד מארבעים משש מאות אלף, הרי זה חמישה עשר אלף. לפיכך, בנוסף למאתיים וחמישים השרופים, וחמישים בני משפחות קורח, דתן ואבירם, מתו עוד ארבעה עשר אלף ושבע מאות! סה"כ חמשה עשר אלף בדיוק שזה שיעור תרומה משש מאות אלף.

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֵן קַח אֶת הַמִּחְתָּה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קִטְרֹת" (יז, יא)

אין לך דבר חביב לפני השי"ת כמו הקטורת

לית תבירו לה הוא סטרא בר קטורת דלית לך מילה חביבא קמיה קב"ה כקטורת דכל מאן דאסתכל וקרי בכל יומא עובדא דקטורת ישתזיב מכל אילין חרשין דעלמא ומכל פגעים בישין ומהרהורים בישין וממותנא ולא ינוק כל ההוא יומא דלא יוכל סטרא אחרא למשלט ביה.

אחד עשר סממני הקטורת כנגד אחד עשר מחנות של סמאל.

אמרו רבותינו שני דברים גדולים וקדושים, קטורת - שלא יאמר אדם קשה היא הקטורת על ידה מתו נדב ואביהו ונשרפה עדת קרח ונצטרע עוזיה, לכך כתב הקב"ה מעלה גדולה בקטורת שינצלו ישראל על ידה, שנאמר ויקח אהרן כאשר דבר משה וירץ אל תוך הקהל, ארון - שלא יאמר אדם קשה הארון שהכה בפלשתים והרג באנשי בית שמש והרג עוזא, לכך כתבו בו ברכה שנאמר וישב ארון ה', ללמדך שאין קטורת וארון הורגים אלא עונות הורגים.

השכינה שנקראת א"ת, היא תשקה ותשפיע "כל פני האדמה"

כתוב "ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה" (בראשית ב, ו) יובן בס"ד דידוע דהקטורת היא י"א סמנים, והם מסוגלים להריק שפע לישראל, ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "לא שנה אדם בה בשביל שהיתה

מעשרת" (יומא כו.), וידוע דהשכינה נקראת את, והשפע יבא על ידה, וזהו שאמר: "ואד" גימטריא י"א, רמז לקטורת שהיא י"א סמנים, "יעלה מן הארץ" שמקטירים הקטורת ויעלה העשן למעלה, ובזה "והשקה את" היא השכינה כביכול שנקראת את, היא תשקה ותשפיע "כל פני האדמה", ואמר "פני האדמה" לרמזו שהשפע הוא יהיה לישראל, שהם הגדולים שבתחתונים, והגדולים נקראים "פנים" לשון חשיבות.

"וַיִּקַּח אֶהָרֶן בְּאֶשֶׁר דָּבַר מֹשֶׁה וַיִּרְץ אֶל תּוֹךְ הַקֹּהֵל" (יז, יב)

קל"ה אנשים הציל אהרן ע"י הקטורת ולכן נאמר "הקהל" קהל בגימטריא קל"ה

ובפסוק הקודם נאמר והולך מהרה אל העדה, ומדוע כאן כתוב הקהל ולא העדה, מבאר החתם סופר, שמלאך המוות אמר שהוא רוצה ליטול תרומה מתוך ישראל - והם היו שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמשים, ואם נקח מתוך זה תרומה אחד מארבעים של עין יפה, זה יוצא חמש עשרה אלף ושמונים ושמונה, וכאן מתו במגפה ארבע עשרה אלף ושבע מאות, וזה היה מלבד המתים על דבר קרח שמתו שם מאתיים חמשים ושלושה אנשים, א"כ חסר כאן למנין עוד קל"ה ואת אותם אנשים הציל אהרן ע"י הקטורת ולכן נאמר "הקהל" קהל בגימטריא קל"ה. (דרש יהודה)

"וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתַּעֲצֵר הַמַּגֵּפָה" (יז, יג)

ויעמד בין המתים ובין החיים פירוש אותם שלא היו מתים ולא חיים אלא גוססים

כתב הרב קיצור אלשיך ז"ל כשהולך אהרן הקטרת אל העדה מיד נעצרה המגפה ונשארו אותם המוכים שלא מתו עדיין והיו גוססים ובקש אהרן להחיותם והמלאך היה טוען להמית אותם ואמר שעצירת המגפה היינו שלא אכה אותם מכאן ואילך אבל אותם שהוכו כבר אינך יכול להצילם מידי, ועל אלו היה מפציר אהרן כהן להחיותם וזהו ויעמד בין המתים ובין החיים פירוש אותם שלא היו מתים ולא חיים אלא גוססים, עד שהכריח למלאך והוליכו אצל מרע"ה אל אהל מועד, ואז ותעצר המגפה, דהיינו שנצולו אותם המוכים במגפה וחיו.

"וְאֵת שֵׁם אֶהָרֶן תִּכְתֹּב" (יז, יח)

על כל מטה ומטה כתוב שם השבט ושם אהרן

ראיתי לרבנו אפרים, נראה לי שהיה על כל מטה ומטה כתוב שם השבט ושם אהרן, ועל שבט לוי היה כתוב אהרן לבד, כדי שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק ולומר אלו היה שמי כתוב אצל אהרן נהיה פורח מטה שלי כמותו לכן היה עם כל אחד ואחד להראות שאין להם שותפות עם אהרן והוא חידוש גדול.

"וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר בּוֹ מִטַּהוּ יִפְרָח" (יז, כ)

השם יתברך בוחר בצדיק כזה אשר כתמר יפרח

במסורה ד' פעמים יפרח כאן כתוב האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח, ואידך צדיק כתמר יפרח (תהלים צב' יג). יפרח כשושנה (הושע יד' ו') יפרח בימיו צדיק (תהלים עב' ז') כונת המסורה היא, כי מי שמחנך בניו לתורה ויראה, וכן משתדל ללמוד עם אחרים, איש כזה יחיה לעולם, על ידי בניו תלמידיו, לא כן מי שדואג רק עבור עצמו, שאז, כל זמן שהוא בעולם יש לקב"ה נחת ממעשיו אבל אחר פטירתו לא נשאר אחריו כלום. וכמו שפירש החתם סופר ויתהלך חנוך את האלהים רצה לומר הוא דאג רק עבורו ולא הסתכל על דורו, לכן ואיננו כי לקח אותה האלהים אחר מותו, ולא נשאר ממנו כלום, וזו כונת המסורה אשר אבחר בו מטהו יפרח, היינו השם יתברך בוחר בצדיק כזה אשר כתמר יפרח, אם יפרח כתמר שעושה פרי בבנים יראי ה' וגם בתלמידים, אבל אם יפרח רק כשושנה, שסביביו קוצים וברקנים שאינו נראה על השלמת זולתו, אז יפרח בימיו צדיק רצה לומר כל זמן שהוא חי יש לו להשי"ת נחת ממנו וממעשיו הטובים אבל אחר כך לא נשאר ממנו מאומה, ובצדיק כזה אינו בוחר השי"ת הטוב.

"וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיָּבֵא מֹשֶׁה אֶל אֱהֱלֵ הָעֵדוּת וַהֲנִיחַ פָּרַח מִטַּה אֶהָרֶן לְבֵית לְוִי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיִּצֵץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים" (יז, כג)

המחלוקת דומה לשקדים שיש בהם כמה מינים - מרים ומתוקים, וטבע המתוקים שתחילתן מר וסופן מתוק, ואילו ה'מרים', תחילתן מתוק וסופן מר

מעשה דקרח ציוה ה' לקחת כל שבט איש מטהו - 'והנה פרח מטה אהרן ויצץ ציץ ויגמול שקדים... למשמרת לאות לבני מרי' ולרמז בא, כי המחלוקת דומה לשקדים שיש בהם כמה מינים - מרים ומתוקים, וטבע המתוקים

שתחילתן מר וסופן מתוק, ואילו ה'מרים', תחילתן מתוק וסופן מר - והלימוד לדידן, כי כן היא מציאות הדברים במחלוקת, אם תחילתו מתוק - היינו שנוקם ונוטר, מציק ומזיק על ימין ועל שמאל, ומרגיש 'מתיקות' מתאוות הנקמה והניצוח, הרי סופו מר כי מלבד ענשו בעולם העליון הרי גם בעולם הזה חייו של בעל המחלוקת קשים ומרים - בכל אשר יפנה מריבים עמו וכו'. אבל אם תחילתו מר - שבראשית ותחילת המחלוקת נמנע מלהיכנס בה, ומתייגע יגיעה רבה שלא להשיב למחרפיו דבר, אזי אף שלעת עתה מר לו וקשה ביותר, מכל מקום סופו מתוק - כי יש תקוה לאחריתו בשכר אין קץ, לא מיבעיא לעולם הבא, אלא אף כאן בעולם הזה - מה טוב חלקו וחבלו של החי בלא מחלוקת ומדון, חיים מאושרים ושלווים.

ויוצא פר"ח - רפ"ח ניצוצות על ידי ויצץ ציץ שהציצו בתורה

פירשו המפרשים על פי מה שאמרו שרפ"ח ניצוצות שהיו במצרים, ישראל העלו ר"ב נצוצות, ונשאר פ"ו שהעלה משה בזכות התורה שנאמר (שמות י"ב ל"ח) וגם ערב רב עלה אתם, וכשחטאו בעגל חזרו הפ"ו ניצוצות, והם ניתקנים בזכות התורה ואז יבוא המשיח, וזה שאמר ויהי ממחרת בבקרו של משיח, ויבא משה הוא גואלם, אל אהל מועד זה בית המקדש, ואז ויוצא פר"ח - רפ"ח ניצוצות על ידי ויצץ ציץ שהציצו בתורה, וזה רמז ויגמול שקדים ראשי תיבות והאדם יתן גם מעות לצדקה שעוון קרי רע יהיה מציל, רוצה לומר שעל ידי הצדקה יפדה נפשו ויעלה הניצוצות של קרי ויבוא המשיח.

שקדים אותיות מקדשי שם רמז למקדש של מעלה מכוון כנגד של מטה

יש בחיבור כתיבת יד ישן נושן לתלמידי רבנו יהודה החסיד זצ"ל ממה שקבלו מרבים, למה פרח מטה אהרן שקדים, ששקדים אין גדלים אלא משני פרחים אחד כנקבה ואחד כזכר, וכשהרוח מנשב יכנס פרח הזכר בנקבות וגדל ממנו פרי, כן אהרן משמש למטה במקדש ומיכאל כנגדו במקדש של מעלה ומקטיר על המזבח נשמות של צדיקים, ולפי דבריו יש לרמז כי שקדים הוא אותיות מקדשי שם רמז למקדש של מעלה מכוון כנגד של מטה.

ויוצא פרח, כלומר אם נשתדל לברר רפ"ח אותיות פרח דע לך שבזכות זה ויצץ ציץ גימטריא ק"צ ויבא משיח צדקנו.

אלו השקדים היו מתוקים ומרים, והיו המתוקים מצד ימין המטה והמרים מצד שמאל

הקב"ה הראה לעם ישראל ענין המטות שעשה כמה נסים.

א. במטה אהרן דכתיב (במדבר יז' כג) פרח מטה אהרן ויוצא פרח ב' פרחים, האחד נפל בהגמל השקדים דלא סגי בלאו הכי, והאחד נשאר לעולם, והיינו דאמר שנגנו מטה אהרן בפרחיו ושקדיו וזהו נס גדול.

ב. כי ידוע בדרך הטבע כי אילן שקד שנכרת מתייבש ולא נשאר בו שום לחלוחית ולכן מיד יתייבש, והנה זה נס בתוך נס כי היה המטה יבש, ועל זה הראו לירמיה מקל שקד, ששב לחלוחית שבישראל, ומה שהוציא פרח רמז לבני אהרן שהם פרחי כהונה לומר כי מה' היתה זאת להם. ויצץ ציץ, על אהרן שעליו ציץ נזר הקדש, שקדים על הלויים השוקדים במקדש יום יום לומר, כי השם שלחו לעשות אלו המנויים ולא מלבנו, ומה שהקדים הפרח לציץ כי כן התחילו בניו לעבוד.

ונמצא במדרש כי אלו השקדים היו מתוקים ומרים והיו המתוקים מצד ימין המטה והמרים מצד שמאל, וכשהיו ישראל עושין רצונו של מקום היו הפרחים המתוקים של צד ימין לחים, וכשעוברין על רצונו של מקום אותן של שמאל לחים והאחרים כמושים.

ועוד מובא במדרש כי כמו שהשקד עושה פרי מתוק ומר כן השם שוקד לטובה ולרעה. כתיב לשקוד על דלתותי יום יום, וכתיב וישקוד ה' על הרעה.

ועוד במדרש יוציא פרח זה בית ראשון ויצץ ציץ זה בית שני, ויגמול שקדים זה הבית העתיד ליבנות במהרה בימינו דכתיב (ירמיה א' יב) כי שוקד אני על דברי לעשותו.

גם עץ פשוט אם שמו של אהרן נקרא עליו יכול לפרוח ולהניב פרי

יש לתמוה שלאחר מעשה קרח ועדתו, עוד הוצרכו לאות ומופת, אך נראה כי תלונת בני ישראל לא היתה ערעור על קדושתו ומעלתו של אהרן, ואדרבה, הם חששו פן מרב קדושתו ורוממותו לא יושפעו ממנו פשוטי העם, כי רחוק הוא ממנו, ולזה מבקשים מנהיג וכהן אחר יותר מעורה בין הבריות.

אכן הקב"ה הוכיח במופת, שגם עץ פשוט אם שמו של אהרן נקרא עליו יכול לפרוח ולהניב פרי, והמחובר לטהור טהור, ותשובה ניצחת למחפשים רב ומורה לפי מדת עירובו עם הבריות, הצדיק האמיתי כפי מדת קדושתו ודבקותו בהש"ת כן יגדל כחו לעורר ולהשפיע בלבבות בני ישראל חיות דקדושה.

"וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׂקָדִים" (יז, כג)

גרעיני הרימון והאגוז יש בהם פירוורים ומחיצות מבפנים, מה שאין כן גרעין השקד הוא חטיבה אחת בלי פירוורים ובלי מחיצות מפסיקות, כן עם ישראל עליהם להתאחד חטיבה אחת

ישראל נמשלו לאגוז (ילק"ש רמז תשס"ד) כמו שנאמר (שה"ש ו, יא) "אל גינת אגוז ירדתי", ולרימון (ילק"ש אסתר רמז תתנ"ט) כמו שנאמר (שה"ש ו, ז) "כפלח הרימון רקתך", ולא לשקד. והנה גרעיני הרימון והאגוז יש בהם פירוורים ומחיצות מבפנים, מה שאין כן גרעין השקד הוא חטיבה אחת בלי פירוורים ובלי מחיצות מפסיקות, כן עם ישראל עליהם להתאחד חטיבה אחת, וקורח רצה לעשות פילוג בעם, ובאו אח"כ השקדים, לרמוז על השלום והאיחוד.

אחרי ההתפייסות והויתור והשלום, כמה טוב ומתוק הוא לכל הצדדים

ומספרים על גאון אחד שאמר מדוע במחלוקתו של קורח, גמל מטה אהרן, פרי שקדים דווקא ולא פרי אחר, והסביר כי בזה נרמז להם תוצאות המחלוקת מה הן, כי בשקדים ישנם שני מינים מר ומתוק (עין מעשרות פ"א מ"ד), הראשון מתוק בתחילתו ומר בסופו, והשני מר בתחילתו ומתוק בסופו.

כך הם עניני המחלוקת והשלום, בראשונה כמה מתוקה היא המריבה, ההתנגדות והנצחון, בעצת היצר הרע, אבל סופה מר מאוד! להיפך הוא השלום, בתחילה כמה הוא מר וכמה קשה לוותר ליריב, והיצר הרע בוער בקרבו שלא לוותר אפילו כקוצו של יו"ד, אבל לבסוף אחרי ההתפייסות והויתור והשלום, כמה טוב ומתוק הוא לכל הצדדים.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲשֵׁב אֶת מֹטֵה אֶהֱרָן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמַרְתָּ לְאוֹת לְבְנֵי מִרְי וְתִכְלֹתֶם מֵעַלֵי" (יז, כה)

בני ישראל שהמטה עומד בקיומו לעולם, שהמטה לא הפריח את השקדים על ידי כישוף

יש להבין מה היה החידוש בזה שהמטה פרח וגדל שקדים, והלא מסופר בגמרא (סנהדרין ס"ח.) שר' אליעזר אמר פעם לחש של כישוף, ונתמלא כל השדה בקישואים (והיה מותר לעשות כן כדי להבין ולהורות, יעו"ש), ואם כן גם כאן היו יכולים בני ישראל לטעון שאין זה אות שהקב"ה בחר באהרן, ויתכן שעשה כן על ידי כישוף.

אומר על כך רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן": על כן ציוה הקב"ה למשה "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת", שיראו בני ישראל שהמטה עומד בקיומו לעולם, ובזה יהיה "לאות לבני מרי" שהמטה לא הפריח את השקדים על ידי כישוף, שהרי הוא דבר שמתקיים לעולם, ואת זה אי אפשר לעשות בכח הכישוף. דלכישוף יש זמן מוגבל.

"וְגַם אֶת אֲחֵיךָ מִטֵּה לְוִי שֶׁבֶט אֲבִיךָ הַקָּרֵב אֲתָךְ וַיִּלְווּ עִלְיֶיךָ וַיִּשְׁרְתוּךָ וְאֲתָהּ וּבְנֶיךָ אֲתָךְ לִפְנֵי אֱהֱלֵ הָעֵדוּת" (יח, ב)

אהרן יתגלגל אחר כך ויהיה לוי שנתגלגל בשמואל

רזא עילאה שאהרן יתגלגל אחר כך ויהיה לוי שנתגלגל בשמואל וזו היתה טעות קרח שראה כי שמואל יוצא ממנו שהוא אהרן ממש, וז"ש העיני האנשים ההם תנקר שדרשו רז"ל עינו הטעתו שראה שמואל יוצא ממנו שהוא אהרן, וזה נרמז במלת ונתת לאמתך זרע אנשים רמז לגלגולים אחרים שהם שמואל ועזרא.

"וַיִּנְחָשֶׁב לָכֵם תְּרוּמַתְכֶם" (יח, כז)

גם בני תורה המתפרנסים מן הצדקה חייבים במעשר

מכאן יש ללמוד שגם בני תורה המתפרנסים מן הצדקה חייבים במעשר, שגם בני לוי שזונו מן המעשר, נצטוו להפריש מעשר מן המעשר לכהן, כי כל אדם חייב לעשר נכסיו.

"וּנְחֹשֶׁב לָכֶם תְּרוֹמַתְכֶם כְּדָגָן מִן הַגֶּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן הַיֶּקֶב" (יה, כז)

כמו שחלק התבואה הנבחרת להיות קדושה בקדושת תרומה לא תתגאה על חברותיה שנשארו חולין הנבחר לגדולה אין לו במה להתגאות מכמה טעמים. א. כי מי אמר לו שהוא גורם נחת רוח לבורא עולם יותר מהאיש הפשוט. ב. כמו שאמר הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע על הפסוק "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". כי כמו שחלק התבואה הנבחרת להיות קדושה בקדושת תרומה לא תתגאה על חברותיה שנשארו חולין, אחר שידעת כי לא מחמת שום יחוס וחשיבות בעצמותה נתקדשה בקדושת תרומה, כך לדין - ונחשב לבם תרומתכם, שיהיה חשוב בעיניו ההתרוממות מעל אחרים אם בתורה אם בעבודה, כאותה תרומה של דגן מן הגורן וכמלאה מן היקב, כי גם זה אינו אלא כי בו בחר ה' ולא מחמת איזה מעלה שיש בו, רק כי כך עלה ברצונו הפשוט. אין האדם קונה ומשיג מעצמו מאומה, כי הכל בא אך ורק מהבורא ית' שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים

אמרו חז"ל (תענית כה). 'משמיא מיהב יהבי, משקל לא שקלי', שמשמים נותנים לו לאדם את הראוי והנקב לו, אך האדם בעצמו "משקל לא שקלי", אי אפשר לו לקחת מאומה אם לא נתנו לו משמיא. ואי אפשר לו לקחת 'מקח לעצמו', בקנייני ממון, רכוש, שררה וכל דבר אחר. אלא הכל יבוא לידו כפי הקצוב לו בחשבון ממעל, ואף יעמיד זאת לנגד עיניו כי אי אפשר לבריה שבעולם לקחת מעמו את המגיעו, והקב"ה ישלים לו בהרחבה גדולה. וכך היה הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע מבאר (הובא באמרי פנחס השלם, שער עבודת הי אה סב) את דברי הגמרא (חגיגה ד). 'איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו', "איזהו שוטה" מי הוא 'שוטה', "המאבד" את הידיעה, שכל אשר לו הוא רק "מה שנותנים לו" מן השמים, ואין האדם קונה ומשיג מעצמו מאומה, כי הכל בא אך ורק מהבורא ית' שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

ביאור ההפטר

הקשר לשבת וראש חודש

בהפטר מדובר על ראש חודש ושבת ככתוב: "והיה מדי חודש בחודשו ומדי שבת בשבתו" וזה מעין השבת שהוא גם ראש חודש.

תוכן ההפטר

א. הנביא מוכיח את הרשעים ואומר: כה אמר ה' הרי השמים ושמי השמים לא יכללו אותי ואיזה בית אשר תבנו לי? אך עם כל זאת אני רוצה לשכון בתוכם כי אני אוהב אתכם, ולכן בחרתי בבית המקדש, ואתם מחללים אותו ע"י שמכניסים צלם להיכל, איך אפשר כדבר הזה.

ב. דעו כי על השפלים והענוים, החרדים לשמוע את דברי. ואתם הרשעים גם כשזובחים לפני שורים, הרי אני מעלה עליכם כאילו הרגתם אדם, וכשאתם זובחים "שה" נחשב לכם כאילו ערפתם כלב להקריבו לפני. וכשאתם מעלים מנחה, נחשב כאילו הקרבתם דם חזיר, כי אתם הולכים בדרך רעה ועובדים אלילים, לכן גם אני אתעלל בכם ואביא עליכם את הדברים הרעים שפחדתם מהם.

ג. ואתם החרדים לדבר ה' הנה אחיכם שהיו שונאים אתכם הם יתיבישו מאד, ואתם תשמחו בעת שיצא ה' להפרע מהגוים במלחמת גוג ומגוג, ובמהירות ישובו ישראל לארצם ויהיו לעם.

ד. ידעו כל אלה שהתאבלו על ירושלים ישמחו וינוחמו ויתענגו על רוב טובה, וכל אלה שעבדו אלילים ואכלו שקצים ורמשים ימותו.

ה. והגוים יביאו את ישראל מכל נדחיהם מנחה לה' ויושיבו אותם בארצם והיו קיימים לעד, וכל העמים מכל המקומות יעלו לירושלים להשתחוות לה' בשבתות ובחודשים.

ישעיה סו א'

א **כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם בְּסֵאֵי** הקב"ה מוכיח לישראל ואומר להם, איני צריך למקדש שלכם הרי השמים שם הוא כסא הכבוד **וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי** סך הכל שרפרף רגלי **אֵי-זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ-לִי** שיהיה טוב והגון לגדולתי בחיצוניות **וְאֵי-זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי** בפנימיות: ב **וְאֶת-כָּל-אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ יָדֵי עֲשָׂתָה** כי הוא ציוה ויעמוד **וַיְהִי כָּל-אֱלֹהֵי נְאֻם-יְהוָה** במאמרי מתקיימים. ועם כל גדולתי **וְאֶל-זֶה אָבִיט אֶל-עֵנִי וְנִבְהַה-וּשְׁבֹד וּשְׁפַל רֹיחַ וְחָרָד עַל-דְּבָרֵי** הזריו לקיים את דברי: ג **שׁוֹחֵט הַשֹּׁר** לקרבן, נחשב לו **מִבְּהַאיִשׁ** הורג את הנפש **זֹבַח הַשֶּׁה** נחשב לו **עֹרֶף פְּלֶב** כאילו עורף קלב להקריבו לקרבן **מַעֲלָה מְנַחָה** כאילו מעלה **דָּם-חַזִּיר** למזבח **מִזְבֵּיחַ לְבִנְיָה** המקטיר לבונה **מִבְּרֶךְ אֹזן** כאילו מקריב מנה שאינה הגונה **גַּם-הִמָּה בָּחֲרוּ** מדעתם ובמתכוין **בְּדַרְכֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם** בשקץ ותעוב **נַפְשָׁם הִפְצִיחַ:** ד **לֹכֵן גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלָלֵיהֶם** להתעלל וללהוג בהם **וּמְנוֹרָתָם** ומנה שהם מפחדים מאד **אָבִיא לָהֶם יַעַן** בעבור ש **קָרָאתִי** להם לשוב בתשובה **וְאִין עֹזְנָה דְּבַרְתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבִבְאֵשׁ** ובדבר **לֹא-הִפְצִיתִי** אני **בָּחֲרוּ** הם: ה **שָׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה** אתם הצדיקים **הַחֲרָדִים אֶל-דְּבָרָו** דבר ה' **אָמְרוּ אַחֲיֹכֶם** הפושעים שהם **שָׁנְאִיכֶם מְנַדְיֹכֶם** המנדים אתכם שאומרים לכם לטור מהם **לְמַעַן שְׂמִי יִכְבֵּד יְהוָה** בגדולתנו הקב"ה מתכבד, ולכן דעו לכם **וְנִרְאָה בְּשִׁמְחַתְכֶם וְהֵם הַפּוֹשְׁעִים יִבְשׁוּ:** ו **קוֹל שָׁאוֹן** המייה ופחד יוצא **מֵעִיר** ציון **קוֹל מְהִיכָל** ה' **קוֹל יְהוָה מִשְׁלֵם גְּמוּלָה לְאֵיבָיו** הם גוג ומגוג: ז **בְּטָרֶם** עוד לפני ש **תִּחִיל** יאחזוה צירי לידה לציון **יִלְדָה** היא ילדה, כלומר יתקבצו בניה לתוכה **בְּטָרֶם יָבֹוא תִּבֶּל לָהּ** אפילו ציר וצער אחד **וְהַמְלִיטָה זָכָר** שהם בני ישראל שיבואו לארץ ישראל בגאולה בלי מלחמות וצרות: ח **מִי-שָׁמַע בְּזֹאת** פלא כזה **מִי רָאָה בְּאֵלֶּהּ** הפלא הנעשה בציון **הַיּוֹחֵל אָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד** האם מעולם בא חיל וילדה לכל נשי הארץ בפעם אחת **אִם-יִוָּלַד גּוֹי פַּעַם אַחַת** האם מעולם נולדה אומה שלימה בפעם אחת **כִּי-חֲלָה** בלי הלידה היו כולם לאומה בפעם אחת **גַּם-יִלְדָה צִיּוֹן אֶת-בְּנֵיהָ** בפעם אחת, כלומר כולם יצאו ממקום גאולתם ברגע אחד ובאה לציון הגאולה: ט **הָאֲנִי אֲשַׁבֵּר וְלֹא אוֹלִיד** האם אני מושיב אשה על המשבר ולא אפתח רחמה שתלד **יֹאמַר יְהוָה** כן האם אביא לציון על המשבר במלחמת גוג ומגוג ולא אוליד אותה **אִם-אֲנִי הַמוֹלִיד וְעַצְרָתִי** הרי אני הוא המוליד את הגאולה ואיך אעצור אותה **אָמַר אֱלֹהֶיךָ** אמר ה', ואיך אפסיק באמצע אלא בודאי אגמור לטובה: י **אתם הבאים מהגלות שִׁמְחוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם** בבואכם אליה **וְגִילוּ בָּהּ כָּל-אֲהַבֶיהָ שִׁישׁוּ אֶתְהָ מִשׁוֹשׁ כָּל-הַמְּתַאֲבָלִים עָלֶיהָ** בעת חורבנה: יא **לאחר האבלות**

תראו בשמחתה לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׁבַעְתֶּם מִשֹּׁד מִשֹּׁד תִּנְחַמְיָהּ לְמַעַן תִּמְצִיּוּ עֵינֵי מִצִּיחָה וְהִתְעַנְּגֶתֶם מִזֵּיז כְּבוֹדָהּ מִמַּחֲמַד יִקְרָה: יב כִּי-כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה-אֵלַיָּהּ אִטָּה אֶל יְרוּשָׁלַיִם כְּנֶהֱרָ שָׁלוֹם שִׁיחִיָּה לֹא שְׁלוֹם הִרְבָּה כִּנְהַר וּכְנַחֲלֵל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקָתֶם כָּל כְּבוֹד הַגּוֹיִם וְעוֹשֵׂדֶם אֲנִי אִטָּה אוֹתוֹ שִׁיבָא אֵלֵיכֶם כִּנְחֵל שׁוֹטֵף וְתִינָקוּ מִמֶּנּוּ כִּמוֹ תִינֹק עַל-צַד תִּנְשְׂאוּ וְאֲנִי אֲחֻזֵּק אֶתְכֶם כְּתִינֹק וְעַל-בְּרָפִים תִּשְׁעֲשְׂעוּ וְכֵן עַל הַבְּרַכִּיִּים אֲשֶׁתְעַשֶׂע בְּכֶם: יג כֹּאִישׁ אֲשֶׁר אָמַר תִּנְחַמְנוּ מִצִּרָה שְׁעִבְרָה עֲלֵיז בֶּן אֲנָכִי אֲנַחְמְכֶם מִצִּרַת הַגְּלוּת וּבִירוּשָׁלַם תִּנְחַמּוּ כִי שֵׁם תִּשְׁכּוֹן הַשְּׂכִינָה וְהִיא שְׁבַכְתָּה לְנַחֲמֶכֶם: יד וּרְאִיתֶם אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּבִנְיָה וְשֵׁשׁ לְבַבְכֶם וְשִׂמְחָה לְבַבְכֶם וְעֲצֻמוֹתֵיכֶם כְּפִדְשָׁא תִפְרַחְנָה הַשְּׂמֵחָה וְהַשְּׁשׁוֹן יִפְרִיחוּ עֲצֻמוֹתַם הַיֶּפֶךְ מִרוּחַ נִכְאָה תִיִּבֵשׁ גֶּרֶם וְנִזְדַּעָה יַד-יְהוָה בְּעֲשׂוֹתוֹ נִקְמוֹתָיו וְנִרְאוּתָיו אֶת-עַבְדָּיו יִדְעוּ עַבְדָּיו כֹּחַ גְּבוּרָתוֹ וְזַעַם אֶת-אֵיבָיו וְאֵז יִדְעוּ גַם כֵּן אֵיךְ הִקְבִּיָּה כּוֹעֵס עַל אוֹיְבָיו: טו כִּי-הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹא עַל הַרְשָׁעִים וְכִסְפוֹפָה וּבְרוּחַ סוֹפָה יִבֹּאוּ מִרְפַּבְתָּיו גִּזְרוֹתָיו הַיּוֹרְדוֹת מִן הַשָּׁמַיִם לְהַשִּׁיב לְצַרְיוֹ גְּמוּלָה בְּחֶמְהָ בְּכַעַס גָּדוֹל אָפוּ וּבַחֲרוֹן אַף וְגִעְרָתוֹ שִׁיגַעַר עֲלֵיהֶם תִּהְיֶה בְּלֶהֱבִי-אֵשׁ: טז כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וְהוּא בְּמַלְחַמַת גּוֹג וּמַגּוּג שִׁימְטִיר עֲלֵיהֶם אֵשׁ וְאֲבַנֵי אֲלֶגְבִּישׁ וּבַחֲרָפוֹ אֶת-כָּל-בָּשָׂר וְהַחֲרַב תִּהְיֶה מִהוֹמַת אִישׁ בְּאֲחוּי, וְעַל יָדֵי זֶה וְרַבּוֹ חֲלָלֵי יְהוָה: יז הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְּשַׁהֲרִים הֵם הַיִּשְׁמַעְאֵלִים הַרוֹחֲצִים וְנִטְהָרִים עֲצֻמָּם וּבִאֲמַת הֵם טְמֵאִים, וְכֵן הַפְּרָסִים שֶׁהֵם רוֹחֲצִים עֲצֻמָּם אֲבָל טְמֵאִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים אֶל-הַגְּזֻזוֹת בְּבִרְכוֹת הַמַּיִם שְׁבַגְנוֹת וְגַם מַעֲמִידִים שֵׁם עִיז אַחַר אַחַד (אַחַת קָרִי) בְּתוֹךְ קְבוּצָה יוֹצֵאת קְבוּצָה נִכְנַסַת בְּאֲמִצֵּעַ הַגִּינָה שֵׁשׁ עוֹמַדַת הַעִיז אֲכָלִי בָּשָׂר הַחֲזִיר הֵם הַנוֹצְרִים וְהַשִּׁקְץ וְהַעֲכָבֵר יַחֲדוֹ יִסְפוּ כּוֹלָם יִכְלוּ וְיִתְמוּ מִן הָעוֹלָם נְאֻם-יְהוָה: יח וְאֲנֹכִי יִדְעֵתִי אֶת מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחֲשַׁבְתֵּיהֶם שֶׁל הָעַמִּים בָּאָה הַשְּׁעָה לְקַבֵּץ אֶת-כָּל-הַגּוֹיִם וְהַלְשָׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת-כְּבוֹדִי בְּעֲשׂוֹתֵי בְהֵם דִּין וְהוּא שִׁילַחְמוֹ הַנוֹצְרִים בְּנוֹצְרִים מִכַּת חֲרָב וְהָרַג וַיִּאֲסְפוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי יִשְׁמַעֲאֵל וְתִהְיֶה מַלְחָמָה גְּדוּלָה קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם וְהִיא מַלְחַמַת גּוֹג וּמַגּוּג: יט וְשִׁמְתִי בָהֶם מַחֲמֹכוֹת שֶׁקְּבָלוּ שְׁעִינֵיהֶם תִּימְקֶנָה אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים שִׁישְׂאָרוֹ מִמַּלְחַמַת גּוֹג וּמַגּוּג שִׁישׁ לָהֶם הָאוֹת כְּדִי שִׁילְכוּ לְבָשָׂר לְרַחֲמוֹקִים אֶת כְּבוֹדִי אֶל-הַגּוֹיִם לְאַרְצוֹת תְּרִשִׁישׁ פּוּל וְלוֹד שִׁיּוֹדְעִים לִהְיוֹת מְשֻׁבִּי חִיצִים קִשְׁתָּה וְגַם אֲשַׁלְּחֵם לְתַבַּל וַיִּזְנוּ שִׁגּוֹג נִשְׂיָא שְׁלָהֶם הָאֲיִים הָרַחֲקִים אֲשֶׁר לֹא-שָׁמְעוּ אֶת-שְׁמִיעִי וְלֹא-רָאוּ אֶת-כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אוֹתָם פְּלִיטִים אֶת-כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם: כ וְהִבִּיאוּ אֶת-כָּל-אֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַרְחוֹקִים מִכָּל-הַגּוֹיִם שֵׁשׁ גְּלוֹ יִשְׂרָאֵל מִנְּחָה לִיהוָה מִתְנַה לְקַבֵּ"ה וְהַכּוֹנֵה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפִסּוּסִים וּבְרִכָּב וּבְצַבִּים עֲגָלוֹת מְכוֹסוֹת וּבְפָרָדִים וּבְבַרְכָּרוֹת מִרְכַּבוֹת קָלוֹת שְׂרָדִים נוֹסְעִים בָּהֶן עַל הַר קָדְשִׁי

יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה שִׁיבִיאוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכָל־
טָהוֹר בֵּית יְהוָה חכבוד גדול: **כֹּא וְגַם־מֵתָם** מהמובאים שהיו שקועים בגלות **אָקַח לַפְּהַנִּים לְלוּיִם**
 שיטמשו עתה בבית המקדש **אָמַר יְהוָה** כי לפני ידוע מי הם הכהנים האמתיים שבהם: **כֹּב כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם**
הִתְחַדְּשִׁים בעומדים בחידושם לעולם **וְהָאָרֶץ הִתְחַדְּשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה** שאני מעמידם בחידושם ואני סיבת
 קיומם **עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד** ויתקיים לעולם **זְרַעְכֶם וְשִׁמְכֶם** שם ישראל בעולם לעולם
 ועד: **כֹּב וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁוֹ** שיתחדש חידושו **וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ** ובכל שבוע ביום השבת שלו
יָבֹא כָל־בָּשָׂר כל אדם גם משאר העמים **לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי** לקבל האמונה האמיתית והקרובים יביאו כל שבת
 והרחוקים כל חודש **אָמַר יְהוָה: כֹּד וַיֵּצְאוּ** אל עמק יהושפט **וַרְאוּ בְּפָנָיו** מחנה גוג, שהם **הָאֲנָשִׁים**
הַפְּשָׁעִים בָּי ולא נתנו לקבורה שבעה חודשים **כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת** הרימה האוכלת את בשרם לא תמות
וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֵה והאש הבוערת בהם לא תכבה **וְהָיוּ דְרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר** והיו לחרפה ולבויון בעיני העמים
 שעלו לציון להשתחוות לפני: **וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחֹדֶשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבֹא כָל־בָּשָׂר**
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. ויקח קורח - מה לקח? (ב' פירושים).
 תשובה.....
- ב. בן יצהר בן קהת בן לוי - למה לא המשיך ואמר: בן יעקב?
 תשובה.....
- ג. הסבר: כולם קדושים.
 תשובה.....
- ד. מאין לומדים שאין מחזיקים במחלוקת?
 תשובה.....
- ה. ויקהל עליהם קורח - איך הצליח להקהיל אותם?
 תשובה.....
- ו. קח את המחטה וכו' - מאין ידע משה שכך צריך לעשות?
 תשובה.....
- ז. וישב אהרון אל משה אל פתח אוהל מועד? - מדוע שב אהרון אל פתח אוהל מועד?
 תשובה.....
- ח. ואת מטה אהרון בתוך מטותם - מדוע שם את מטה אהרון באמצע?
 תשובה.....
- ט. הסבר: וישרתוך.
 תשובה.....

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

- א. מדוע צריך לחזור אחרי זמון? האם מספיק לחזור אחר שלשה?
 תשובה.....
- ב. מה מוסיפין בזימון אם הם עשרה? ומה הדין אם שכחו להוסיף זאת?
 תשובה.....
- ג. מה הדין אם ישבו שלשה בעלי בתים כל אחד על שולחנו על הגג או בחצר - האם יכולים לזמן? ומה התנאי?
 תשובה.....
 ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?
 תשובה.....
- ד. מה הדין אם אחד גמר לאכול בחבורה שנתחייב בה בזמון ורוצה לזמן והשניים האחרים אוכלים עדיין?
 תשובה.....
- ה. מה דין ששה אנשים שרוצים ליחלק לשתי קבוצות ולברך לעצמם? ומה הדין אם הם עשרים?
 תשובה.....
- ו. מה הדין לעניין זמון אם ישבו שלשה לאכול ואחד אכל רק מזונות או פירות שיעור שנתחייב בכרכה אחרונה והשניים אכלו פת?
 תשובה.....
- ז. מה הדין אם שלשה ישבו לאכול פת וקדם אחד ובירך לעצמו ברכת המזון אע"פ שנתחייב בזמון? ומה הדין אם זה שבירך אכל רק מזונות או פירות ונתחייב בכרכה אחרונה?
 תשובה.....
- ח. מה הדין אם שניים אכלו כאחד וגמרו ובא שלישי לאכול? ומה התנאי? ומה מציע ברב?
 תשובה.....
- ט. מה הדין אם אכלו שבעה פת ושלשה אכלו ירק או פירות כזית או ששתו רביעית מכל משקה? חוץ מאיזה משקה?
 תשובה.....
- י. מה הדין אם שניים מתוך שלשה שאכלו פת רוצים לזמן ולברך? ומתי חוזר השלישי להמשיך לאכול? ומה הבעיה בזה?
 תשובה.....
 ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?
 תשובה.....
- יא. מה הדין אם הם ארבעה והפסיקו השלשה בשביל האחד - האם צריכים אח"כ לזמן שוב? ומדוע? ומה הדין אם הם עשרה והפסיקו השבעה בשביל שלשה? ומדוע?
 תשובה.....
- יב. מאיזה גיל יכול קטן להצטרף לזמון?
 תשובה.....
 ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?
 תשובה.....
- יג. מה דין אלם ששומע ואינו מדבר? ומדוע? ומה דין חרש המדבר ואינו שומע?
 תשובה.....
- יד. מה דין נשים? האם מזמנים עליהן? ומה המחלוקת? ומה מציע רבנו?
 תשובה.....
- טו. מי בוצע ומי מברך בבית? ומה הדין אם יש אורח? ומה הדין אם יש כהן? ומה הדין אם יש שם ת"ח?
 תשובה.....